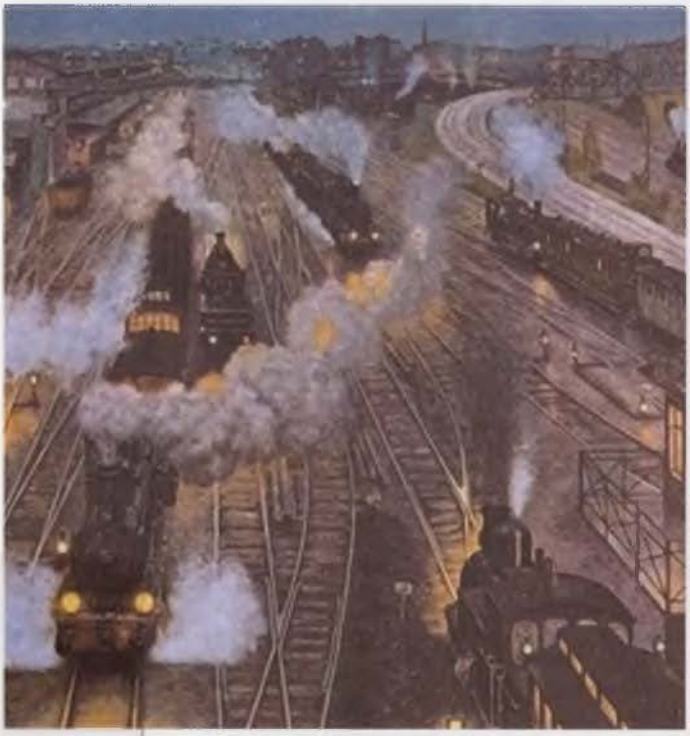
ROBERT WALSER

GEZİNTİ

ÖYKÜ

Çeviri: CEMAL ENER

CAN

Can Yayınları 2027

Robert Walser'in, *Der Spaziergang: Prosastücke und Kleine Prosa* adlı kitabında yer alan öykülerden derlenmiştir.
© 1978, 1985, Suhrkamp Verlag, Zürich
© 2011, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Robert Walser-Stiftung (Zürich) izniyle alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2011
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-1396-5

© Çeviri: S. Fischer Vakfı, Hamburg
Bu kitap, çağdaş Alman edebiyatı dizisi ADIMLAR/SCHRITTE
Projesi çerçevesinde S.Fischer Vakfı, Ernst Reuter Girişimi
ve PRO HELVETIA desteğiyle Sezer Duru (İstanbul)
ve Carl Holenstein (Zürich) editörlüğünde yayımlanmıştır.

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

ROBERT WALSER

GEZİNTİ

ÖYKÜ

Almanca aslından çeviren

Cemal Ener

Robert Walser'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Tanner Kardeşler, 2011

ROBERT WALSER, 1878'de İsviçre'de doğdu. 1895'te aktör olmak için Stuttgart'a gitti; ancak bu gerçekleşmeyince 1896'da Zürich'e yerleşti. İlk şiirleri 1898 yılında yayımlandı. Bir süre sonra çalışmaları, Franz Blei'ın dikkatini çekti; onun aracılığıyla *Die Insel* dergisinin çevresinde bir araya gelen yazarlarla tanıştı; bu dergide öykü ve şiirleri yayımlandı. Araya giren askerlik döneminde yaşadıkları, 1908'de yayımlanacak *Der Gehülfe*'ye temel oluşturdu. İlk kitabı *Fritz Kocher's Aufsatze*, 1904'te Insel Yayınevi'nden çıktı. Walser, 1905'te Berlin'e taşındı. O yıllarda pek çok kısa öykünün yanı sıra *Tanner Kardeşler, Jacob von Gunten* ve *Der Gehülfe*'yi de kaleme aldı. 1913'te yeniden İsviçre'ye dönen Walser, bu dönemde düzyazı ve öykülere yoğunlaştı. Savaş yıllarında yeniden askere çağrıldı. 1921'de Bern'e gitti; o dönemde üslubu daha da radikal bir nitelik kazandı. Pek çok şiir ve düzyazının yanı sıra *Der Rauber* adlı romanı da bu döneme aittir. Bu çok verimli yılların ardından Walser, 1929'dan itibaren sağlık sorunları nedeniyle ölünceye dek (1956) yaşamını bir sanatoryumda geçirdi.

CEMAL ENER, 1959 yılında Adana'da doğdu. İstanbul'da Avusturya Lisesi'ni bitirdikten sonra Viyana Üniversitesi'nde felsefe ve iletişim bilimleri öğrenimi gördü. Halen çevirmenlik yapmakta olan Cemal Ener Kafka, Roth, Handke, Kraus, Schlink, Kehlmann, Oflaum, Dinev gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı. Ener, 2010 yılında Tarabya Çeviri Teşvik Ödülü'nü aldı.

İçindekiler

Gezinti 11
Bir Şairin Hayatı 73
Sohbet (I) 83
Kienast 87
Hiçbir Şey 91
İşte! Şimdi Elimdesin 95
Dünyanın Sonu 99
Lamba, Kâğıt ve Eldivenler 103
Hiçkimse 107
Kar Yağışı 109
Helbling 113
Fräulein Knuchel 119
Hepsi Bu 123
Değil mi Ama 127
Fritz 131
Okumak 139
Dickens 143
Hauff 147
Luise 151
Üniversiteli 165

Doktor Franz Blei 171
Tobold (II) 181

GEZİNTİ

Güzel bir sabah vakti –saatin tam kaç olduğunu hatırlamıyorum artık– içimden bir gezinti yapmak geldiği için, şapkamı başıma geçirdiğimi, çalışma ya da hayaller odasından çıktığımı ve sokağa fırlamak üzere merdivenlerden aşağıya indiğimi bildiririm. Merdivenlerde İspanyol'a, Perulu'ya veya meleze benzeyen bir kadınla karşılaştığımı da ekleyebilirim. Görünüşü bir tür solgun, cansız bir haşmet sergiliyordu. Ama bu Brezilyalı kadının – ya da her nereli ise artık– yanında, iki saniye için bile olsa oyalanmayı kendime şiddetle men etmek zorundayım; çünkü harcayacak ne mekânım ne de zamanım var. Şimdi bunları yazarken hatırlayabildiğim kadarıyla, ferah, aydınlık ve neşeli caddeye çıktığımda, beni son derece mutlu eden romantik-maceracı bir ruh hali içindeydim. Gözlerimin önüne yayılan bu sabah dünyası, sanki ilk kez görüyormuşum gibi güzel geldi bana. Gördüğüm her şey, üzerimde enfes bir içtenlik, iyilik ve gençlik izlenimi uyandırdı. Daha demin yukarıdaki odamda boş bir kâğıt parçasının üzerine umutsuzca eğilmiş kara kara düşünüyor olduğumu çabucak unuttum. Belirli bir ciddiyeti, bir tını olarak, önümde ve ardımda hâlâ canlı bir biçimde hissetsem de, tüm keder, tüm acı ve tüm ağır düşünceler sanki uçup gitmişti. Bu gezinti sırasında kar-

şılaşabileceğim ya da yoluma çıkabilecek her şeye karşı neşeli bir merak duyuyordum. Adımlarım ölçülü ve sakindi ve hatırladığım kadarıyla, kendi yolumda böyle yürürken oldukça ağırbaşlı bir görünüşüm vardı. Hislerimi çevremdeki insanların gözlerinden saklamayı severim, ancak bu uğurda telaşlı bir çaba göstermem; böylesi bir gayreti büyük bir hata ve muazzam bir aptallık olarak görürüm. Insanlarla dolu, geniş meydanda henüz yirmi ya da otuz adım atmıştım ki, en önde gelen otoritelerden biri, Sayın Profesör Meili karşıma çıkıverdi. Sayın Profesör Meili, sarsılmaz bir otorite gibi, ciddi, törensel, heybetli bir tavırla yürüyordu; elinde, içime korku, huşu ve hürmet hisleri salan, bildiğinden şaşmaz, bilimsel bir baston tutuyordu. Profesör Meili'nin sert, buyurgan ve keskin bir kartal ya da atmaca burnu vardı ve çenesi hukuk gibi kapanmış ve sıkılmıştı. Ünlü âlimin yürüyüşü çelik bir yasayı andırıyordu; Sayın Profesör Meili'nin çalılık gibi kaşlarının ardına gizlenmiş katı gözlerinden dünya tarihi ve kadim kahramanlıkların ateşi fışkırıyordu. Şapkası devrilmez bir hükümdara benziyordu. Gizli hükümdarlar, en gururlu ve en katı olanlardır. Bununla birlikte Profesör Meili'nin tavırları, bir bütün olarak bakıldığında, çok nazikti, sanki şahsında bütünleştirdiği güç ve ağırlığın miktarını hiçbir bakımdan hissettirmeye ihtiyacı yokmuş gibiydi ve görünüşü, tüm amansızlığına ve sertliğine rağmen, sevimli geliyordu bana, çünkü tatlılıkla ve güzel bir biçimde gülümsemeyen kişilerin dürüst ve güvenilir olduklarını düşünmeye yatkındım. Çok iyi bilindiği gibi, sevimli ve iyi insan rolü oynayan ama işledikleri suçların karşısına geçip nazik ve terbiyeli bir ifadeyle gülümsemek gibi korkunç bir yeteneğe sahip olan alçaklar vardır.

Bir kitapçı ve kitabevi gibi bir şeyler seçiyorum; ayrıca sezdiğim ve fark ettiğim kadarıyla, birazdan bir fırın

da, gösterişli altın harflerle anılacak ve dikkate alınacak. Ama önce kayda geçmem gereken bir papaz ya da rahip var. Bisiklete binen ya da bisiklet süren bir belediye kimyageri, bir yayanın, yani benim hemen yanımdan geçiyor, tıpkı bir alay hekiminin ya da kurmay hekimin yanından da geçtiği gibi. Alçakgönüllü bir yaya da gözden kaçırılmamalı bu arada ve kayda geçirilmeden bırakılmamalı; çünkü kendisine değinilmesini kibarca rica ediyor benden. Zengin olmuş bir eskici ve çaput tüccarı bu. Küçük oğlanlar ve kızlar, güneşin altında özgürce ve azgınca koşuşturuyorlar. "Onlara dizgin vurmaya hiç gerek yok," diye düşündüm; "yaşlanmak bir gün korkutup dizginleyecek onları. Hem de, ne yazık ki, gereğinden de önce." Bir köpek, çeşmenin suyundan serinliyor. Kırlangıçlar masmavi havada cıvıldaşıyorlar gibi geliyor bana. Şaşırtıcı ölçüde kısa etekler ve hayret uyandıracak kadar zarif, yüksek topuklu, renkli çizmecikler giymiş bir ya da iki şık hanım, herhalde başka herhangi bir şey kadar dikkat çekiyorlardır üzerlerine; umarım. İki yazlık ya da hasır şapka göze çarpıyor. Erkek hasır şapkalarının sorunu şu: Aydınlık yumuşak havada birdenbire iki şapka görüyorum işte, şapkaların altında da, birbirlerine kibar ve nazik hareketlerle şapka çıkarıp sallayarak iyi sabahlar diliyor gibi görünen, hali vakti yerinde iki bey duruyor. Şapkalar, bu olayda onları taşıyan sahiplerinden daha önemli besbelli. Bu arada, gerçekten gereksiz böyle iğneli sözler ve maskaralıklardan kaçınması yazardan saygıyla rica olunur. Ciddiyetini korumaya davet ediyoruz kendisini ve bunu artık kesinkes anlamış olmasını umuyoruz.

Aşırı gösterişli, zengin bir kitabevi gözüme tatlı tatlı iliştiği ve oraya kısa ve üstünkörü bir ziyarette bulunmak için içimde bir dürtü ve istek hissettiğimden dolayı, dükkâna belirgin bir kibarlıkla girmekte tereddüt etmedim; bununla birlikte muhtemelen sevilen ve kabul gö-

ren zengin bir alıcı ve iyi bir müşteriden çok, bir müfettiş ve muhasebe denetçisi, bilgi toplayan biri ve dikkatli bir uzman olarak görülebileceğimi de hesaba katmıyor değildim. Fazlasıyla ihtiyatlı, nazik bir sesle ve anlaşılabileceği gibi, en seçkin ifadelerle, edebiyat alanındaki en yeni ve en iyi eser hakkında bilgi istedim. "Mümkünse," diye sordum çekinerek, "en değerli ve ciddi ve doğal olarak aynı zamanda da en çabuk duyulmuş ve satılmış eserin adına ve tadına hemen şimdi vâkıf olabilir miyim? Bana büyük bir lütufta bulunur ve gerek okurlar arasında, gerekse korkulan ve bu nedenle de kuşkusuz pohpohlanan eleştirmenler arasında en büyük beğeniyi kazanmış, dahası halen kazanan kitabı, ki tabii bunu kimse sizin kadar iyi bilemez, önüme cömertçe koyarsanız, size had safhada, alışılmadık bir şükran borçlu olurum. Burada üst üste dizilmiş duran ve sergilenen kitaplardan ya da kalem sahiplerinin eserlerinden hangisinin söz konusu gözde kitap olduğunu hemen öğrenmek nasıl ilgimi çekiyor bilemezsiniz; en coşkulu duygularımla tahmin ediyorum ki, bu kitabı görmek bile, büyük bir ihtimalle beni derhal keyifli, iştahlı bir alıcı yapacaktır. Kültür dünyasının en gözde yazarını ve onun hayranlık uyandırmış, alkış tufanıyla karşılanmış başyapıtını görmek ve dediğim gibi, muhtemelen derhal satın almak isteği, tüm uzuvlarımı sızlatıyor ve ürpertiyor. Tüm varlığımı ele geçiren bu arzunun tatmin bulması ve beni huzursuz etmeye bir son vermesi için, bana bu en başarılı kitabı göstermenizi kibarca rica edebilir miyim sizden?" "Büyük bir memnuniyetle," dedi kitapçı. Ok gibi fırlayarak görüş alanından çıktı, ancak göz açıp kapayana kadar tekrar bu istekli ve meraklı alıcının yanına döndü; hem de elinde gerçekten kalıcı değere sahip, en fazla satılmış ve okunmuş bu kitapla birlikte. Zihnin bu kıymetli ürününü, sanki kutsal bir emaneti taşır gibi, alabildiğine dikkat ve

vakarla taşıyordu. Yüzü mest olmuştu; ifadesinden derin bir huşu yayılıyordu ve dudaklarında, ancak inançlı ve derin ilhamlarla dolu insanların sergileyebilecekleri türden bir tebessümle, getirdiği şeyi zafer kazanmışçasına bıraktı önüme. Kitabı inceledim ve sordum:

"Yılın en geniş kesimlere ulaşmış kitabının bu olduğuna yemin edebilir misiniz?"

"Hiç kuşkunuz olmasın."

"Mutlaka okunması gereken kitabın bu olduğunu iddia edebilir misiniz?"

"Mutlaka."

"Bu kitap gerçekten de iyi mi?"

"Büsbütün gereksiz ve yakışıksız bir soru bu!"

"Size çok teşekkür ederim," dedim sakin bir tavırla; mutlaka okunması gerektiği için en geniş kesimlere ulaşmış olan kitabı, olduğu yerde öylece bıraktım ve başkaca tek bir söz söylemeden, sessizce uzaklaştım. Satıcı arkamdan, haklı ve derin bir öfke içinde, "Yontulmamış, cahil herif!" diye bağırdı elbette. Ama ben, onu sözleriyle baş başa bıraktım ve rahat bir tavırla yürümeye devam ederek, şimdi ayrıntılarıyla anlatıp açıklayacağım gibi, hemen bitişikteki heybetli banka binasına girdim.

Zira bazı değerli kâğıtlar hakkında güvenilir bilgiler almak için bir görüşme yapmam gerektiği kanısındaydım. "Mali meseleleri görüşmek," diye düşünüyor ya da konuşuyordum kendi kendime, "ve ancak fısıltıyla dile getirilebilen bazı sorular sormak üzere, geçerken çabucak bir para kurumuna uğramak çok hoş ve olağanüstü güzel bir şey."

"Bize şahsen gelmeniz, iyi ve son derecede isabetli oldu," dedi veznedeki sorumlu memur, ses tonu çok içtendi ve neredeyse muzip ama her halükârda çok tatlı ve neşeli bir ifadeyle gülümseyerek şunları ekledi: "Gelmeniz, dediğim gibi, iyi oldu. Biz de biraz önce size bir

mektup yazarak, şimdi şifahen iletebileceğimiz ve sizin için hiç kuşkusuz sevindirici olacak bir haberi duyurmak istiyorduk; şöyle ki, size lütufkâr yaklaştıkları anlaşılan, iyi kalpli ve insansever kadınların oluşturduğu bir dernek ya da cemiyetin talimatıyla,

Bin frank

karşılığı bir tutarı hesabınıza borç olarak değil, tersine, ki bu sizin açınızdan çok daha makbule geçecektir, alacak olarak işlemiş olduğumuzu burada onaylar ve incelik göstererek bu keyfiyeti derhal aklınıza veya size uygun gelen herhangi bir yere yazmanızı rica ederiz. Bu bilginin sizi memnun ettiğini varsayıyoruz; çünkü açıkça itiraf etmek gerekirse üzerimizde bıraktığınız izlenim, bunu söylememize izin verirseniz, sizin nazik ve iyi niyetli bir alakaya adeta endişe uyandıracak ölçüde ihtiyaç duyduğunuzu neredeyse gereğinden de büyük bir açıklıkla ifade ediyor. Para bugünden geçerli olmak üzere sizin tasarrufunuzdadır. Şu anda yüzünüze büyük bir neşe yayıldığı görülüyor. Gözleriniz parlıyor; en iğrencinden bezdirici gündelik kaygılar size gülmeyi yasak ettiği için ve belki de uzun zamandır türlü türlü uğursuz ve kederli düşünce ensenizi karartıp genellikle keyfinizi kaçırdığı için, muhtemelen yıllardan beri ilk defa gülüşü andıran bir iz var şu an dudaklarınızda. Haydi hiç durmayın, zevkle ovuşturun ellerinizi; acıyı dindirmenin güzel ve yokluğu hafifletmenin iyi olduğuna dair yüce düşüncelerle harekete geçen bazı asil, nazik, hayırsever hanımlar, yoksul ve başarısız bir yazarın (siz öylesiniz tabii, değil mi?) desteğe ihtiyaç duyduğunu düşündüler, diye de mutlu olun. Bazı insanların sizi hatırlamaya tenezzül ettikleri gerçeğinden ve durmadan küçümsenen şairlerin varlığını umursamazca görmezden gelmeyenlerin de bulunduğu keyfiyetinden ötürü kutlarız sizi."

"Bana şefkatli ve iyi kalpli periler veya kadınlar elin-

den bağışlanan ve beklenmedik bir biçimde gelen bu tutarı," dedim, "gönül rahatlığıyla sizdeki hesapta bırakabilirim; şimdilik saklanacak en güvenli yer orası, çünkü sizin emrinizde, hazineleri her türlü tahribat ve yıkıma karşı korumak için gereken yangına dayanıklı ve hırsız geçirmez kasalar var. Üstelik faiz bile ödüyorsunuz. Sizden bir makbuz rica edebilir miyim? İsteğe ve ihtiyaca bağlı olarak, istediğim zaman bu büyük tutar içinden küçük tutarlar çekme özgürlüğüne sahip olduğumu sanıyorum. Tutumlu olduğumu belirtmek isterim. Bu armağanı mantıklı ve kararlı bir adam gibi, yani çok ihtiyatlı kullanmayı bileceğim ve nazik bağışçılarıma da saygılı ve kibar bir mektupla şükranlarımı bildirmem gerekecek; bu işi, ertelenerek unutulmaması için, hemen yarın sabah yapmayı düşünüyorum. Biraz önce çok açık bir biçimde dile getirdiğiniz yoksulluğumla ilgili varsayım, en azından keskin ve doğru bir gözleme dayanıyor olabilir. Ama ne bildiğimi bizzat benim bilmem ve kendi şahsiyetimi en iyi benim tanıyor olmam tamamen yeterlidir. Görünüş çoğu zaman aldatır, bayım ve bir insan hakkında yargıda bulunma işini de o insanın kendisine bırakmak mutlaka en doğrusu olacaktır. Çok şey görüp geçirmiş bir adamı, hiç kimse kendisi kadar iyi tanıyamaz. Zaman zaman sisler ve binlerce bocalama ve kararsızlık içinde yolumu kaybettiğim oldu tabii ve çoğunlukla sefil bir halde terk edilmiş hissettim kendimi. Ama mücadele etmenin güzel olduğunu düşünüyorum. Bir erkek sevinçleri ve keyifleriyle gurur duymaz. Ruhunun derinliklerinde onu gururlu ve mutlu kılan, cesaretle üstesinden geldiği zorluklar ve sabırla katlandığı acılardır sadece. Ancak bu konuda söz sarf etmekten hoşlanmam. Hangi dürüst erkek hayatta hiç çaresiz kalmamıştır ve hangi insan geçip giden yıllar içinde umutlarının, planlarının, düşlerinin yıkılmadan kaldığını görebilmiştir? Öz-

lemleri, cüretkâr arzuları, mutlulukla ilgili tatlı ve yüce düşünceleri hiçbir zorunlu kesintiye uğramadan gerçekleşmiş bir gönül nerede görülmüştür?"

Bin frank tutarında makbuzun uzatılması ve verilmesi üzerine, mantıklı yatırımcı ve tasarruf hesabı sahibi –yani şahsen ben– izin isteyerek veda ettim ve çıktım. Bir mucize sonucu, gökten zembille inen bu büyük servete tüm kalbimle sevinerek yüksek tavanlı, güzel kasa dairesinden açık havaya çıkıp gezintiye devam ettim.

Umarım şunu da eklemem gerekli, doğru ve yerinde olur ki, (çünkü şu anda aklıma yeni ve akıllıca bir şey gelmiyor) cebimde Frau Aebi'nin kibar, alımlı bir davetiyesini taşıyordum. Davetiye kartı, incelik göstererek, beni saat tam yarımda mütevazı bir öğle yemeğine katılmaya nazikçe çağırıyor ve teşvik ediyordu. Bu çağrıya icabet etmeye ve belirtilen saati sektirmeden, söz konusu değerli şahsın karşısında boy göstermeye kesinkes niyetliydim.

Sen, sevgili, iyi yürekli okur, özen gösterip bu satırların yazarı ve mucidiyle birlikte, acele etmeden, tersine salim kafayla, rahat, zahmetsiz, ihtiyatlı ve huzurlu bir biçimde ilerleyerek aydınlık, güler yüzlü sabah dünyasına çıktığına göre, şimdi ikimiz de, daha önce anılan, yaldızlı tabelalı fırına varmış oluyoruz; burada kaba gösterişi ve bununla yakından bağlantılı olarak, sevimli kırsal manzaranın keder verici bir biçimde çirkinleştirilmesini hayretle görüyor ve dehşete kapılarak durmak zorunda kalıyoruz.

Elimde olmadan haykırdım: "Ortasında durduğumuz bu manzaraya bencilliğin, para hırsının, tepeden tırnağa çıplak, sefil bir ruh kabalığının damgasını vuran böyle altın yaldızlı bir tabela barbarlığı karşısında şerefli bir insan adamakıllı hiddetlenmeli. Basit, dürüst bir fırıncı ustasının bu denli ihtişamlı görünmeye, bu ahmakça altın-ve-gümüş-yaldızlı-ilanlarıyla sanki bir prens ya da süs düşkünü, kötü şöhretli bir hanımefendi gibi gü-

neşte parlayıp çakmaya gerçekten ihtiyacı var mı? Ekmeğini şerefiyle ve aklıselim sahibi bir tevazu içinde yoğurup fırınlasa ya! Ne düzenbaz bir dünyada yaşamaya başlıyoruz ya da çoktan başladık bile: Öyle ki, her türlü sağduyuyu, aklın ve lütufkârlığın her sesini, her güzellik ve doğruluk duygusunu aşağılayan şey, kendine yakıştırdığı pespaye itibarını, yüzlerce ve yüzlerce metre ötelerden güzel, onurlu semaya bas bas bağıran şey, belediyeler, mahalleler ve kamuoyu tarafından sadece tahammülle karşılanmıyor, maalesef bir de açıkça övülüyor: "Ben falanca ve filancayım. Benim şu kadar param var ve kabalığımla dikkatleri üzerime çekme fütursuzluğunu da gösteririm. Kuşkusuz bir hödük ve dangalağım ben ve bu iğrenç gösteriş merakımla zevksiz bir herifim; ama hödükçe ve dangalakça davranmayı kimse yasaklayamaz bana." Ta uzaklardan parlayan, iğrenç bir biçimde ışıldayan, altın yaldızlı bu harfler ile ekmek arasında, kabul edilebilir, dürüstçe gerekçelendirilebilir herhangi bir bağ ve sağlıklı bir yakın ilişki var mı? Asla! Ama bu tiksindirici böbürlenme ve gösteriş merakı dünyanın bir bucağında, bir köşesinde, herhangi bir zamanda baş gösterdi; tıpkı yürekler acısı, feci bir sel felaketi gibi, çöpü, pisliği ve ahmaklığı beraberinde sürükleyerek, bunları tüm dünyaya yayarak adım adım ilerledi ve benim saygıdeğer fırıncımı da önüne katıp onun o eski güzel ahlakını bozdu, yaradılıştan gelen adabının altını oydu. Çok şey verir, sol kolumu veya sol bacağımı gözden çıkarırdım, eğer böyle bir fedakârlıkla eski zarif içtenlik duygusunun, eski güzel kanaatkârlığın yeniden gelmesine yardımcı olabileceğimi, dürüstlük arayan tüm insanları üzmek pahasına defalarca yitirilen o saygınlık ve tevazuu ülkeye ve insanlara tekrar verebileceğimi bilseydim. Olduğundan fazla görünmek isteyen şu sefil ihtirasın canı cehenneme! Yeryüzüne savaş tehdidini, ölümü, sefaleti, nefreti ve yarala-

rı yayan ve var olan her şeye lanet olasıca bir kötülük ve çirkinlik maskesi geçiren hakiki bir felaket bu. Bir zanaatkârı asilzade ve sıradan bir kadını da hanımefendi olarak görmek istemem böyle. Ama günümüzde her şey göz kamaştırmak ve ışıldamak, yeni, zarif ve güzel olmak istiyor, asilzade ve hanımefendi olmak istiyor ve dehşet verici bir hale geliyor. Ancak belki de zamanla yeniden değişir bunlar. Öyle olacağını ummak istiyorum."

Ayrıca, yakında anlaşılacağı gibi, kibirli tavırlar ve aşırı gösterişçi davranışlar konusunda bizzat kendimi de sigaya çekeceğim birazdan. Bunun ne biçimde yapılacağı görülecektir. Başkalarını acımasızca eleştirirken kendime ancak büyük bir hassasiyetle dokundurmam ve kendimi olabildiğince sakınarak ele almam hoş olmazdı. Bunu yapan bir eleştirmen gerçek bir eleştirmen değildir ve yazarlar yazarlığı kötüye kullanmamalıdır. Bu cümlenin genel bir beğeni kazanacağını, memnuniyetle karşılanacağını ve sıcak bir takdir toplayacağını umuyorum.

Burada, kır yolunun solunda, işçiler ve iş yükü yoğun bir dökümhane, dikkate değer bir patırtıya neden oluyor. Bu vesileyle, bunca insanın didinip çalıştıkları yerde sadece geziniyor olduğum için içtenlikle utanıyorum. Şu var ki, ben de belki tüm bu işçilerin paydos ettikleri ve dinlendikleri bir saatte çalıştım ve çalışıyorum.

Bisiklete binmiş bir montajcı, 134/III. milis taburundan bir arkadaşım, geçerken sesleniyor bana: "Gördüğüm kadarıyla, yine aylak aylak geziniyorsun iş gününün ortasında." Onu gülerek selamlıyor ve gezintiye çıktığımı düşünmekte haklı olduğunu neşeyle kabul ediyorum.

"Gezintiye çıktığımı görüyorlar," diye düşünüyorum içimden ve faka basmış olmaktan dolayı en ufak bir rahatsızlık duymadan, ki aptallık olurdu bu, huzurla yürümeye devam ediyorum.

Bana armağan edilmiş, açık sarı renkli takım elbise-

min içinde, açıkça itiraf etmek zorundayım ki, kendimi büyük bir lord, bir asilzade, parkta aşağı yukarı gezinen bir marki gibi hissediyordum, oysa bu gezindiğim yer, küstah bir tavırla ima ettiğim gibi, kibar bir park değildi kesinlikle, sadece yarı taşra, yarı varoş özellikleri taşıyan sade, sevimli, mütevazı ve tutucu bir yoksul mahallesi ve kır yoluydu; bu densizliğimi usulca geri alıyorum; çünkü bir parka özgü olan her şey kafadan uydurmaydı ve buraya hiç uymuyor. Küçük ve biraz daha hallice fabrikacıklar ve mekanik işlikler yeşilliğin ortasına gelişigüzel dağılmıştı. Dolgun ve rahat çiftlikler, burada daima takatsiz ve cılız bir yanı olan, adeta takırdayıp döven endüstriyle dostça kol kola girmişlerdi. Ceviz ağaçları, kiraz ağaçları ve erik ağaçları yumuşak kıvrımlı bu yola çekici, eğlendirici ve şirin bir yan katıyordu. Gerçekten güzel bulduğum ve sevdiğim yolun ortasına bir köpek yan gelip yatmıştı. Aslına bakılırsa ilerledikçe gördüğüm neredeyse her şeyi anında yakıcı bir aşkla seviyordum. Küçük ve sevimli bir başka köpek ve çocuk sahnesi de şöyleydi: İri ama eğlenceli, oyuncu, kesinlikle tehlikesiz bir serseri köpek, bir evin merdivenlerine çömelmişti ve iyi huylu, ancak bir parça ürkütücü görünen bu hayvanın kendisine yönelttiği dikkat yüzünden korku içinde yaygarayı kopartan ve avaz avaz ağlayan bastıbacak oğlanı sessizce izliyordu. Bu sahneyi büyüleyici buldum; ama bu kır yolu tiyatrosundaki bir başka çocuklu gösteriyi neredeyse daha da hoş ve büyüleyici buldum. Çok küçük iki çocukcağız oldukça tozlu yolun ortasına, sanki bir bahçeye uzanır gibi yatmışlardı. Çocuklardan biri diğerine şöyle dedi: "Şimdi bana tatlı bir öpücük ver." Diğer çocuk ısrarla istenen şeyi verdi ona. Bunun üzerine ilk çocuk şunları söyledi: "Tamam! Şimdi kalkabilirsin yerden." Yani şimdi yapmakta serbest olduğu şeye, bu tatlı öpücük olmadan izin çıkmayacaktı büyük ihtimalle.

"Bu safiyane küçük sahne, şu şen, hafif, aydınlık dünyaya tepeden tanrısal bir gülücük gönderen güzel, mavi göğe ne kadar da yakışıyor!" dedim kendi kendime. "Çocuklar gökseldirler, çünkü daima bir tür gökte yaşarlar. Yaş alıp büyüdükleri zaman, gökleri solar ve böylece çocuksuluktan, yetişkinlerin o kuru, hesapçı varlıklarının ve can sıkıcı görüşlerinin içine düşerler. Yaz vaktinin kır yolları, yoksul insanların çocukları için tıpkı bir oyun odası gibidir. Bahçeler onlara bencilce kapatıldığına göre, başka nerede olabilirler ki zaten? Rüzgâr gibi gelip soğuk ve hain bir biçimde çocuk oyunlarının içine, çocuksu göğün ortasına dalarak küçük masum insancıkları ezilme tehlikesine maruz bırakan otomobillere aman dikkat! Bir çocuğun gerçekten de böyle hantal bir zafer arabası tarafından ezildiğini, bu korkunç düşünceyi, aklıma bile getirmek istemiyorum; çünkü aksi halde öfkem beni kaba ifadeler kullanmaya itebilir ki, bilindiği gibi, bunlar da asla fazla bir işe yaramaz."

Rüzgâr gibi geçen, toz kaldıran bir otomobilde oturan insanlara daima kötü ve sert yüzümü gösteririm, zaten onlar da daha iyisini hak etmezler. Bunlar, benim sürücülere dikkat etmek, taşıtların plaka numaralarını saptamak ve daha sonra onları ihbar etmek üzere üst düzey yetkililer ve makamlar tarafından görevlendirilmiş bir denetmen ve sivil polis olduğumu düşünürler. Asık suratla tekerleklere, araca bakarım daima; kesinlikle kişisel değil, tamamen ilkesel nedenlerle küçümsediğim yolculara ise asla bakmam; çünkü güzel dünyamızın sahip olduğu tüm yapıların, nesnelerin önünden, sanki kudurmuşlar da, sefil bir umutsuzluğa kapılmamak için koşturmak zorundaymışlar gibi süratle geçip gitmenin bir keyif olabilmesini anlamıyorum ve hiçbir zaman da anlamayacağım. Gerçekten de huzuru ve huzur içinde olan her şeyi seviyorum. Tutumluluğu ve ölçülülüğü se-

viyorum ve her türlü telaş ve aceleye, Tanrı aşkına, tüm benliğimle karşıyım. Doğru olanın ötesini söylememe gerek yok. Ve bu sözlerim yüzünden günün birinde otomobille yolculuk ortadan kalkmayacak kesinlikle; şüphesiz hiç kimsenin özellikle değer verip sevmediği, havayı bozan o berbat koku da tabii. Bir burnun, her düzgün insan burnuna, belki biraz da içinde bulunduğu ruh haline bağlı olarak, bazen düpedüz iğrenç ve tiksindirici gelen şeyi sevmesi ve zevkle içine çekmesi gayri tabii olurdu. Bu kadarı yeter ve kimseyi de gücendirmek istemem. Ve şimdi gezintiye devam. Yaya yürümek harikulade güzel ve iyi ve tüm basitliğiyle çok eski bir şey. Ayakkabıların ve çizmelerin düzgün olması koşuluyla tabii.

Pek saygıdeğer hanımlar, beyler, hamilerim ve okurlarım, belki biraz fazla törensel ve vakur bu üslubu hoşgörüyle karşılayarak ve bağışlayarak, özellikle önemli iki şahsiyete, endama ya da karaktere, yani öncelikle, daha doğrusu ilk olarak emekli olduğu anlaşılan bir oyuncu hanıma ve ikinci olarak da henüz işin başında olduğunu tahmin ettiğim pek genç bir şarkıcı kıza usulünce dikkat çekmeme izin verme inceliğini gösterirler mi acaba? Bu iki insanı fazlasıyla önemli buluyorum ve bu nedenle kendileri gerçekten ortaya çıkmadan ve boy göstermeden önce, hakkıyla haber vermem ve bildirmem gerektiğine inanıyorum ki, böylece bu iki narin yaratığın önünden önem ve ünlerine dair bir koku yayılsın ve kendileri, benim naçizane görüşüme göre, bu tür zarif yaratıklara karşı neredeyse zorunlu olarak gösterilmesi gereken tüm o dikkat ve sevgi dolu özenle karşılanıp izlenebilsinler. Zaten bilindiği gibi, yazar bey saat yarıma doğru, çektiği katmerli zahmetlerin ödülü olarak Frau Aebi'nin malikânesinde ya da evinde yemek yiyecek, âlem yapacak ve beslenecektir. Bununla birlikte o zamana kadar daha katetmesi gereken hatırı sayılır bir yol ve yazması gereken

bir hayli satır olacak. Ama kendisinin gezinmekten olduğu kadar yazmaktan da zevk duyduğu yeterince biliniyor; tabii ikincisini ilkinden bir nebze daha az sevdiği de.

Resim gibi göz alıcı ve sevimli bir evin önünde, güzel yolun hemen dibinde, banka oturmuş bir kadın gördüm ve görür görmez, onunla konuşmak için cesaretimi toplayarak olabildiğince kibar ve nazik ifadelerle şunları söyledim:

"Sizi görünce benim, yani tamamıyla yabancısı olduğunuz bu insanın dilinin ucuna kadar geliveren şu sabırsız ve kesinlikle küstahça soruyu bağışlayın; ama siz eskiden bir tiyatro oyuncusu değil miydiniz acaba? Zira tam anlamıyla bir zamanlar şımartılmış, yüceltilmiş büyük bir oyuncu ve sahne sanatçısı gibi görünüyorsunuz. Şüphesiz şaşırtıcı ölçüde gözü pek, pervasız bu hitabımı ve sorgumu, yerden göğe kadar haklı olarak hayretle karşılıyorsunuz; ama öylesine güzel bir yüzünüz, öylesine zarif, çekici ve eklemek zorundayım ki, ilginç bir görünümünüz, öyle güzel, asil, hoş bir endamınız var ki, gözleriniz bana ve genel olarak dünyaya öylesine dosdoğru, haşmetli ve huzurla bakıyor ki, size terbiyeli ve övgü dolu bir şeyler söylemeden önünüzden geçip gitmek elimden gelmedi; her ne kadar bu uçarılığımın ceza ve kınamayı gerektirdiğinden endişe etsem de, beni ayıplamayacağınızı umuyorum. Sizi görür görmez, eskiden bir oyuncu olduğunuz fikrine kapıldım ve bugün burada, bu sade ama güzel yolun kenarında, sahibesi gibi göründüğünüz şu sevimli, küçük dükkânın önünde oturduğunuzu düşündüm kendi kendime. Belki de bugüne kadar hiç kimse size burada, böyle damdan düşer gibi hitap etmemiştir. Sıcakkanlı, dahası nazik görünümünüz, sevimli, güzel çehreniz, sükûnetiniz, zarif endamınız ve – belirtmeme izin verirseniz eğer– ilerlemiş yaşınızdaki bu asil ve canlı havanız, sizinle böyle yol ortasında samimi

bir sohbet başlatmak için cesaret verdi bana. Ayrıca özgürlüğü ve ferahlığıyla beni mutlu eden bu güzel gün de, tanımadığım bir hanımefendinin karşısında, belki haddimi biraz aşmama neden olan bir neşe ateşledi içimde. Gülümsüyorsunuz! O halde kullandığım bu teklifsiz dil sizi kesinlikle kızdırmadı. Birbirine yabancı iki insanın arada sırada birbirleriyle rahat ve zararsız bir konuşma içine girmeleri, deyim yerindeyse güzel ve iyi bir şey gibi gelir bana; zaten bizim için bir bilmece olan bu başıboş, tuhaf gezegenin sakinleri de, en nihayetinde bunun için bir ağza, bir dile ve dilsel bir yeteneğe sahiplerdir, ki bu sonuncusu özellikle güzel ve tuhaftır. Her halükârda görür görmez size kanım ısındı; ancak önce sizden hürmetle af dilemem gerek ve üzerimde en içten saygı hislerini uyandırdığınızdan emin olmanızı rica ediyorum. Sizi görünce çok mutlu olduğumu samimiyetle itiraf etmem, bana kızmanıza neden olabilir mi?"

"Bu beni ancak sevindirebilir," dedi güzel kadın neşe içinde, "ama tahmininiz konusunda sizi hayal kırıklığına uğratmak zorundayım. Hiçbir zaman oyuncu olmadım ben."

Bunun üzerine şunları söylemek geldi içimden: "Bir süre önce soğuk, kederli, boğucu şartların ortasından çıkıp içten içe hasta, hiç ama hiçbir inancım, ümidim ve güvenim olmadan, tüm güzel umutlardan yoksun bir halde bu yöreye geldim; dünyaya ve kendime yabancılaşmış ve düşman olmuştum. Ürkeklik ve kuşku beni esir almıştı, attığım her adıma eşlik ediyordu. Sonra bu onursuz ve çirkin önyargılardan yavaş yavaş kurtuldum. Burada daha huzurlu ve özgür bir nefes aldım yeniden ve tekrardan daha güzel, daha sıcak, daha mutlu bir insan oldum. Ruhumu dolduran korkuların gitgide kaybolduğunu gördüm; yüreğimdeki keder ve boşluk ve umutsuzluk giderek şen bir tatmine ve yeniden hissetme-

yi öğrendiğim hoş, canlı bir ilgiye dönüştü. Ölmüştüm ben ve şimdi sanki biri beni kaldırmış ve desteklemiş gibi hissediyorum. Çirkin, haşin ve tedirgin edici tecrübeler yaşamak zorunda kalacağımı sandığım yerde, güzellik ve iyilikle karşılaşıyor; huzur, güven ve şifa veren her şeyi buluyorum."

"Böylesi çok daha iyi," dedi kadın, dostça bir ifade ve sesle.

Oldukça pervasız bir tavırla başlamış olan sohbeti bitirme ve ayrılma vaktinin geldiğini düşündüğüm için, bir oyuncu sandığım, ancak buna bizzat kendisi itiraz etmeyi gerekli bulduğu için, şimdi artık maalesef büyük ve ünlü bir oyuncu olmaktan çıkan kadını, önünde reverans yaparak seçkin ve çok titiz bir kibarlıkla selamladığımı rahatlıkla söyleyebilirim ve sanki hiçbir şey olmamış gibi, usulca yoluma gittim.

Mütevazı bir soru: Şimdi yeşil ağaçların altında bulunan şık bir kadın şapkacısı, seçkin bir ilgiye ve mümkünse biraz da alkışa layık bulunur mu acaba?

Bulunacağına kesinkes inanıyorum ve bu nedenle de çok naçizane şu bilgiyi verme cesaretini gösteriyorum: Yolların en güzelinde yürüyerek ilerlerken gırtlağımdan bir hayli aptalca, ergence ve gürültülü öyle bir sevinç çığlığı koptu ki, böylesinin benzerini kendim bile mümkün görmezdim. Bu kadar yeni, hayret verici ve güzel ne görmüş ve keşfetmiştim ki? Ah, işte tam da demin değindiğim sevgili şapka ve moda salonunu. Paris ve Petersburg, Bükreş ve Milano, Londra ve Berlin, yani şık, sefih ve büyük şehirlere has ne varsa beni hayran bırakmak ve büyülemek üzere zuhur etmiş ve karşıma çıkmıştı. Ama başkentlerde ve dünya şehirlerinde ağaçların yeşil ve hoş süsü, cana yakın çayırların ve çeşit çeşit sevimli, narin yaprakların ve tabii, tatlı çiçek kokularının oluşturduğu süsün ve sağladığı rahatlığın eksikliği duyu-

lur; bense burada bunlara da sahiptim. Oracıkta dururken, "Yakında tüm bunları," diye karar verdim içimden, "'Gezinti' başlığını vereceğim bir parçada veya bir tür düşlemde yazacağım. Özellikle de bu kadın şapkacısını kesinlikle ihmal etmemeliyim. Aksi halde parça, büyük bir pitoresk çekicilikten yoksun kalır ve ben bu kusurun önüne geçmeyi, etrafından dolaşmayı ve bunu bertaraf etmeyi başaracağım." Hoş, tuhaf şapkaların üzerlerindeki tüyler, kurdelalar, yapay meyveler ve çiçekler, benim için doğal yeşili ve tabii renkleriyle, yapay renkleri ve modanın hayal ürünü biçimlerini çerçeveleyen ve şefkatle kucaklayan tabiatın kendisi kadar çekici ve alımlıydı neredeyse; öyle ki, bu şapka dükkânı sanki sadece sevimli bir tablo gibiydi. Burada, dediğim gibi, içtenlikle çekindiğim okurun ince anlayışına güveniyorum. Bu sefil ve ödlek itiraf anlaşılabilir bir şey. Benden daha cesur yazarlar bile böyle hissetmişlerdi.

Tanrım! Yine yaprakların altında, pembe renkli domuz, sığır ve dana etleriyle dolu, ne çekici, şirin, büyüleyici bir kasap dükkânı gördüm. Müşteriler bekleşirlerken, kasap uğraşıp didiniyordu. Bu kasap dükkânı, şüphesiz en az şapkaların olduğu dükkân kadar layık bir sevinç çığlığına. Üçüncü olarak bakkaliye de usulca değinilmeyi hak ediyor. Türlü türlü meyhanelere daha sonra, öyle sanıyorum ki, fazla da gecikmeden geleceğim. Kuşkusuz gün içinde meyhanelere ne kadar geç gelinirse o kadar iyidir, çünkü bunlar bilinen bazı sonuçlara yol açarlar; ve ne yazık ki herkes de fazlasıyla iyi tanır bu sonuçları. En erdemli kişi bile, bazı kötü alışkanlıkları tümüyle yenemediğini inkâr edemez. Ancak ne mutlu ki, insan insandır sonuçta ve bu özelliği sayesinde kolayca affedilebilir. Yapının zaafı gerekçe gösterilebilir rahatlıkla.

Burada bir kez daha yönümü tayin etmek zorundayım. Kuvvetlerin yeniden derlenmesi ve konuşlandırıl-

ması meselesini, tüm koşulları gözden geçiren ve tüm tesadüfleri ve aksilikleri –ifadem bağışlansın– dahice hesaplarının içine yerleştiren herhangi bir ordu komutanı kadar iyi becerebileceğimi sanıyorum. Şu sıralarda çalışkan bir insan gündelik gazetelerde her gün buna benzer şeyler okuyor ve aklında "kanat saldırısı" gibi ifadeler kalıyor. Son zamanlarda savaş sanatı ve muharebe idaresinin neredeyse yazma sanatı kadar zor ve sabır gerektiren bir iş olduğu sonucuna vardım; bunun tersi de geçerli. Yazarlar da çoğu zaman, tıpkı generaller gibi, saldırıya geçmeye ve muharebeye girmeye kalkışmadan önce çok uzun hazırlıklar gerçekleştiriyorlar ya da başka bir ifadeyle, bir ürünü veya kitabı kitap piyasasına fırlatmadan önce, ki bu da bir meydan okuma olarak anlaşılıyor ve zaman zaman çok şiddetli karşı saldırıları harekete geçiriyor. Kitaplar tartışmalara yol açıyor ve bunlar bazen öylesine hiddet dolu oluyor ki, kitap can çekişmekten, yazarsa umutsuzluğa kapılmaktan kurtulamıyor!

Narin ve özenli olduğunu umduğum tüm bu satırları Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin kalemiyle yazdığımı söylersem, kimse darılmasın. Bu nedenle dilde, bundan böyle yer yer hissedilecek kısalık, vecizlik ve keskinlik, kimseyi şaşırtmamalı artık.

Ama şu benim Frau Aebi'nin evindeki fazlasıyla hak edilmiş ziyafete sonunda gelebilecek miyim? Korkarım, bu daha oldukça uzun bir zaman alacak; çünkü henüz ortadan kaldırılması gereken hatırı sayılır engeller var. İştaha kalsa o çoktan almış başını gidiyor.

Ben böyle zarif bir serseri gibi, kibar bir avare ve bir aylak ya da bir tembel ve kopuk gibi yolumda yürüyerek, mutlu mesut sebzelerle tıka basa ekilip doldurulmuş türlü türlü bahçelerin önünden; çiçekler ve çiçek kokularının önünden; meyve ağaçlarının önünden; fasulye sırıklarının ve fasulyelerle dolu çalıların önünden; çavdar,

yulaf ve buğday gibi arşa yükselen tahılların önünden; bir sürü odun ve talaşla dolu bir odunluğun önünden; taze otların ve usulca şırıldayan bir çay, dere veya nehrin önünden; çeşit çeşit insanların, bu arada satış yapan, şirin pazarcı kadınların önünden; neşe ve sevinç flamalarıyla donatılmış bir dernek binasının, ayrıca iyi ve yararlı bazı başka şeylerin önünden; olağanüstü güzel ve sevimli bir minik peri-elma ağacının önünden ve sözgelimi çilek çalıları ve çiçekleri veya şimdiden olgunlaşmış kırmızı çilekler gibi, Tanrı bilir, daha akla gelebilecek nelerin önünden geçerken pek çok fikir, akla düşen ve parlayan pek çok ışık gezinti boyunca kendiliğinden yığılıp özenle değerlendirilmek üzere biriktiği için kafam az çok güzel ve latif bir sürü düşünceyle fazlasıyla meşgulken aydınlık ve ferah yolumu neredeyse tamamen karartan bir adam, bir canavar, bir heyula çıktı karşıma; ne yazık ki çok iyi tanıdığım, tekinsiz bir herif, çok tuhaf bir yoldaş, yani

Tomzack

dedikleri devdi bu.

Onu, bu sevimli, yumuşak kır yolundan başka her yerde ve tüm yollarda görmeyi bekleyebilirdim. Onun kederli, ürkütücü görünüşü, acıklı, zalim varlığı içime korku saldı ve tüm iyi, güzel ve aydınlık beklentileri ve tüm neşe ve sevinci alıp götürdü. Tomzack! Yalnızca adı bile korkunç ve kederli şeyleri çağrıştırıyor, öyle değil mi, sevgili okur? "Beni ne takip ediyorsun, burada, yolumun ortasında karşıma çıkmana ne gerek var, seni bahtsız yaratık?" diye haykırdım ona; ama Tomzack bana cevap vermedi. Heybetle baktı, yani, yalnızca öyle tepeden aşağı süzdü beni; çünkü eniyle ve boyuyla benden bir hayli üstündü. Onun yanında kendimi bir cüce ya da küçük, zavallı, güçsüz bir çocuk gibi hissediyordum. Bu dev beni büyük bir kolaylıkla ayağının altına alabilir ya da canımı çıkarabilirdi. Ah, biliyordum onun kim oldu-

ğunu. O huzur diye bir şey tanımazdı. Dur durak bilmeden dolaşıp dururdu dünyada. Hiç yumuşak bir yatakta uyuyamaz ve rahat, güvenli hiçbir evde yaşayamazdı. Evi her yerde ve hiçbir yerdeydi. Bir yurdu ve bir yurttaşlığı yoktu. Vatansız ve mutsuzdu; sevgiden tamamen yoksun ve insanca sevinçlerden uzak yaşamak zorundaydı. Hiç kimseye ilgi göstermezdi ve hiç kimse de onun bu sürüklenip duran hayatına ilgi duymazdı. Geçmiş, şimdi ve gelecek ona hayali bir çöl gibi gelirdi ve hayat onun için fazlasıyla değersiz, fazlasıyla küçük, fazlasıyla dardı. Onun gözünde hiçbir şeyin anlamı yoktu ve o da hiç kimseye bir anlam ifade etmezdi. Yukarı-dünyaların ya da aşağı-dünyaların kederinden gelen bir parıltı yayılırdı iri gözlerinden. Yorgun, dermansız hareketleri sonsuz bir acıyı dillendirirdi. Ölü değildi ve canlı değildi, yaşlı değildi ve genç değildi. Bana yüz bin yaşındaymış gibi görünürdü ve sanki sonsuza dek cansız olmak için, sonsuza dek yaşayacakmış sanırdım. Her an ölüyordu ve yine de ölmeyi başaramıyordu. Onun çiçeklerle bezenmiş bir mezarı yoktu. Yolundan çekildim ve kendi kendime mırıldandım: "Hoşça kal ve hiç değilse iyi bak kendine, dostum Tomzack."

Bu hayalete, bu acınılası deve ve insan azmanına dönüp bir daha bakmadan, ki bunu yapmak için en ufak bir istek yoktu içimde, yürümeye devam ettim ve bir süre sonra, yumuşak, ılık havada huzur içinde ilerleyerek ve bu acayip adamın, daha doğrusu devin üzerimde bıraktığı kederli izlenimi silerek, bir çam ormanına vardım; ormanın içinden sanki gülümser gibi, muzip alımlı kıvrımlarla geçen yolu zevkle izledim. Yol ve ormanın zemini sanki bir halı gibiydi ve burada, ormanın içlerinde, ortalık tıpkı mutlu bir insanın ruhu kadar sessizdi; tıpkı bir tapınağın içi, bir saray, tılsımlı ve kuytu bir masal şatosu kadar, herkesin bitip tükenmeyen yüzlerce yıldır

uyuduğu ve suskunluğa gömüldüğü bir Uyuyan Güzel şatosu kadar sessizdi. Ormanın daha derinlerine daldım ve bu sırada kendimi altın sarısı saçları olan ve bedeni savaşçı zırhıyla korunmuş bir prens gibi hissettiğimi söylersem, belki birazcık süslemiş olurum. Orman öylesine azametliydi ki, bu güzel ve heybetli hayaller gezintiye çıkmış hassas insanı kendiliğinden ele geçiriyordu. Bu tatlı orman sessizliği ve huzuru beni nasıl da mutlu ediyordu! Arada sırada, dışarıdan birkaç zayıf gürültü bu şirin inzivanın içine sokuluyordu; belki bir çarpma sesi, bir ıslık veya herhangi bir başka gürültünün uzak yankısı, tüm kalbimle içime çektiğim ve etkisini tam anlamıyla kana kana ve höpürdeterek içtiğim bu hakim sessizliği olsa olsa daha da katmerlendiriyordu. Yer yer, tüm bu suskunluğun ve tüm bu sessizliğin içinde bir kuş, büyülü ve kutsal sığınağından neşeli sesini duyuruyordu. Öylece durdum ve kulak kabarttım ve ansızın dile gelmez bir dünya duygusu çöktü üzerime ve onunla birlikte, ruhumdan şiddetle fışkıran bir şükran hissi. Çam ağaçları birer sütun gibi dimdik duruyorlardı orada ve sanki işitilmeyen türlü türlü sesler ve yankıların gezindiği bu engin, zarif ormanda en küçük bir kıpırtı yoktu. Kadim dünyanın ezgisi, bilmiyorum nereden, kulağıma kadar geliyordu. "Ah, olması gerekiyorsa eğer, ben de böyle sonuna kadar gitmek ve ölmek isterim. O zaman bir anı, mezarımda bile mutlu eder ve bir minnettarlık, ölümde bile canlandırır beni; hazlar için, sevinçler için, vecd için duyulan bir şükran; hayata duyulan bir şükran ve sevincin coşkusu." Çam ağaçlarının yükseklerdeki tepelerinden usulca süzülen bir hışırtı işitiliyordu. "Burada sevmenin ve öpmenin ilahi bir güzelliği olmalı," dedim kendi kendime. Bu hoş zeminde sadece adım atmak bile bir zevke dönüşüyordu ve sessizlik, hisseden ruhun derinlerinde yakarışlar uyandırıyordu. "Burada ölmek ve gözler-

den ırak, serin orman toprağına gömülmek tatlı olmalı. Ah, insan ölümü ölümde hissedebilse ve tadına varabilse! Belki de öyle oluyordur. Ormanda sessiz, küçük bir mezar sahibi olmak güzel olurdu. Belki kuşların cıvıltısını ve ormanın hışırtısını duyardım tepemde. İsterdim bunu." Bir güneş-ışığı-sütunu meşe gövdelerinin arasından, bana sevimli, yeşil bir mezar gibi görünen ormana muhteşem bir biçimde vuruyordu. Çok geçmeden yeniden aydınlık bir açıklığa ve hayata çıktım.

Burada beliren bir kır lokantası olmalıydı sırada, hem de çok kibar, çekici, göz okşayan bir kır lokantası; henüz içinden çıktığım ormanın eteğine yakın bir lokanta; ferahlık veren gölgeleriyle enfes bir kır lokantası. Bahçe, manzaraya hâkim, sevimli bir tepenin üzerinde bulunmalıydı ve hemen yanı başında, insanın durup bu muhteşem manzaranın uzun uzun zevkine varabileceği, fazladan, yapay bir manzara tepesi veya burcu da olmalıydı. Şüphesiz bir bardak bira veya şarap da kötü olmazdı; ama burada gezintiye çıkmış şahıs, hiç de o kadar yorucu bir yürüyüş yapmadığını tam zamanında hatırlıyor. Zahmetli dağlar mavimsi pırıltılar saçan, beyaz bir pusla kuşatılmış uzaklarda bulunuyor. Gezgin susuzluğunun ne öldürücü, ne de imansız olduğunu itiraf etmeli kendine, çünkü şu ana dek nispeten küçük bir mesafe kat etti ancak. Gerçekten de söz konusu olan, bir yolculuk veya geziden çok, hoş, yumuşak bir gezinti ve zorlu bir yürüyüşten çok, zarif bir salınmaydı; bu nedenle haklı olduğu kadar akıllıca da bir karar vererek zevk ve serinleme yuvasına girmekten vazgeçiyor ve oradan uzaklaşıyor. Bunu okuyan tüm ciddi insanlar, onun bu güzel kararına ve iyi niyetine güçlü bir alkış vereceklerdir kuşkusuz. Daha bir saat önce, genç bir şarkıcı kadını haber verme fırsatını değerlendirmemiş miydim? Şimdi o beliriyor sahnede.

Beliriyor derken zemin kattaki bir pencerede.

Şimdi orman sapağından tekrar anayola döndüm yani ve o anda bir ses –

Ama dur! Kısa bir dinlenme arası. İşlerini bilen yazarlar bu arayı olabildiğince sakin geçirirler. Zaman zaman kalemlerini azıcık bir kenara bırakırlar. Aralıksız yazmak, toprağı kazmak gibi yorar insanı.

Zemin kat penceresinden işittiğim şey, sabah vakti şaşkın kulaklarıma tamamen ücretsiz olarak ulaşan bir ses ziyafeti, bir sabah konseri, en sevimli, en taze cinsinden bir halk ve opera aryasıydı. Daha neredeyse bir ilkokul öğrencisi olduğu halde, ince ve uzun boylu bir genç kız açık renkli elbisesiyle yoksul banliyö penceresinin önünde duruyor ve masmavi göğe doğru tam anlamıyla büyüleyici bir şarkı söylüyordu. Çok latif bir etki altında ve bu beklenmedik şarkıyla büyülenmiş bir halde, şarkıcı kızı rahatsız etmemek ve dolayısıyla kendimi bu kulak tanıklığından olduğu kadar, bu zevkten de mahrum bırakmamak için bir parça kenara çekilip durdum. Küçük kızın neşeli ve sevimli türden bir şarkı söylediği anlaşılıyordu; tınılar genç ve masum bir hayat ve aşk bahtiyarlığının ta kendisi gibi geliyordu kulağa; kar beyazı sevinç tüylerine bürünmüş melek figürleri misali gökyüzüne doğru uçuşuyorlar, oradan gerisin geriye düşüyor ve bir tebessümle ölüyorlardı sanki. Kahırdan ölmeyi andırıyordu bu; belki de aşırı hassas bir sevinç, aşırı mutlu bir aşk ve hayat yüzünden ölmeyi ve fazla zengin ve güzel bir hayat hayali yüzünden, yaşama becerisinden yoksun kalmayı andırıyordu; öyle ki, şefkat dolu, aşk ve mutluluktan taşan, varoluşu coşkuyla dolduran düşünce, sanki bir bakıma kendi üzerine çullanıyor ve kendisinin altında kalıyordu. Küçük kız sade olduğu kadar zengin ve çekici şarkısının, ağdalı bir Mozart veya çoban-kadın-ezgisinin sonuna geldiğinde, ona doğru yaklaştım, selam ver-

dim, kendisini bu güzel sesinden ötürü tebrik etmeme izin vermesini rica ettim ve onun bu olağanüstü ruhani gösterisine övgülerimi sundum. Genç kız suretinde bir karaca ya da bir tür antilop gibi görünen bu küçük ses sanatçısı, güzel, ela gözlerinde bir hayret ve soru ifadesiyle baktı bana. Çok ince, narin bir yüzü vardı ve insanı tutsak alan, nazik bir ifadeyle gülümsüyordu. "Bu güzel, genç, zengin sesinizi," dedim ona, "korumayı ve sakınarak geliştirmeyi bilirseniz eğer, ki sizin olduğu kadar başkalarının da anlayışını gerektirecektir bu, o zaman sizi parlak bir gelecek ve büyük bir kariyer bekliyor; çünkü siz, açıkça ve samimiyetle itiraf edeyim ki, benim gözümde geleceğin büyük bir opera şanatçısısınız! Besbelli akıllısınız, yumuşak ve esnek bir yaradılışınız var ve tahminlerim beni tamamıyla yanıltmıyorsa çok cesur bir ruha sahipsiniz. Ateşlisiniz ve yüreğinizin apaçık bir asaleti var; biraz önce çok güzel ve gerçekten iyi söylediğiniz şarkıdan çıkardım bunu. Yeteneklisiniz, dahası: Hiç kuşkusuz deha sahibisiniz! Burada asla boş ve gerçekdışı şeyler söylemiyorum size. Benim amacım, bu kıymetli yeteneğinize büyük bir özenle dikkat göstermenizi, bozulmaması, kötürüm olmaması, vaktinden önce düşüncesizce harcanmaması için onu sakınmanızı istemek. Şimdilik size içtenlikle, gayet güzel şarkı söylediğinizi ve bunun çok önemli bir şey olduğunu söyleyebilirim ancak; çünkü bunun anlamı büyük; bu öncelikle, sizden gayret gösterip her gün biraz daha fazla şarkı söylemenizin istenmesi gerektiği anlamına geliyor. Akıllı, güzel bir ölçü tutturarak çalışın ve şarkı söyleyin! Hiç kuşku yok, sahip olduğunuz hazinenin kapsam ve genişliğini, kendiniz bilmiyorsunuz. Sizin şarkı icranızda, daha şimdiden yüksek derecede bir doğallık, saf, canlı bir öz ve hayatın yüksek bir toplamı ve bir şiirsellik ve insaniyet bereketi algılanıyor. Her anlamda gerçek bir şarkıcı olmayı vaat

ettiğinizi söyleyebileceğimi ve size bu konuda güvence vermem gerektiğini düşünüyorum, çünkü ancak şarkı söylemeye başladığında yaşayan, hayatından zevk alabilen bir insan olduğunuza inanıyorum; var olan tüm yaşam hevesini, müzik sanatına öyle bir biçimde aktarıyorsunuz ki, insani ve kişisel anlamda önem taşıyan her şey; ruhla, akılla dolu her şey daha üstün bir noktaya, bir ideale doğru yükseliyor. Güzel bir şarkıda, daima bir deneyim, sezgi ve duygu yoğunlaşması ve sıkışması vardır adeta; daralmış bir hayatın ve canlı bir ruhun patlamaya hazır toplamı vardır ve böyle bir şarkı, olumlu şartları kendi yararına kullanan ve rastlantıların oluşturduğu merdivenin basamaklarını tırmanan bir kadının, ses sanatının zirvesindeki bir yıldız olarak duyguları harekete geçirmesini, büyük servetler kazanmasını, izleyici kitlelerini ateşli ve coşkun alkış gösterilerine sürüklemesini ve krallar ve kraliçelerin içten sevgisini ve hayranlığını kendi üzerinde toplamasını sağlayabilir."

Gerçi bu konuşmayı, gerekli olgunluğa sahip olmayan bu küçüğün değerlendirmesini ve kavramasını beklemeden, daha çok kendi zevkim için yapmıştım; ama kız, söylediğim bu sözleri ciddi ve şaşkın bir ifadeyle dinledi.

Geçmek zorunda olacağım demiryolu geçidini uzaktan görüyorum şimdiden; ama henüz oraya gelmedim; çünkü, mutlaka bilinmesi gerekiyorsa önce iki-üç önemli işi halletmek ve bazı zorunlu, kaçınılmaz anlaşmaları yoluna koymak zorundayım. Bu işler hakkında olabildiğince etraflı ve ayrıntılı bilgi verilmesi ya da sunulması gerekiyor. Geçerken denemem ya da diktirmem gereken yeni bir takım elbise için, şık bir erkek giyim mağazasına veya bir terzi atölyesine uğramak zorunda olduğumu bildirmeme kibarca izin verilmesini bekliyorum. Ikincisi, belediye binasında ya da resmî dairede ağır vergiler ödemek zorundayım, üçüncüsü de, önemli bir

mektubu postaneye götürmem ve posta kutusuna atmam gerekiyor. Yapmam gereken ne çok şey olduğu ve bu sözüm ona aylak ve keyifli gezintinin, nasıl pratik işlerle dolup taştığı görülüyor; bu nedenle lütfedilip duraksamaların bağışlanacağını, gecikmelerin anlayışla karşılanacağını ve meslek sahipleri ve memurlarla uzayıp giden tartışmaların yerinde bulunacağını, hatta belki de sohbete hoş ilaveler ve katkılar olarak karşılanacağını umuyorum. Buradan doğacak her türlü uzunluk, genişlik ve yükseklikler için şimdiden nazik affınızı hürmetle rica ediyorum. Bir taşra veya başkent yazarı, kendi okur çevresine karşı hiç bu kadar mahcup ve kibar olmuş mudur acaba? Pek sanmam, bu nedenle, büyük bir vicdan rahatlığı içinde, sohbetimi ve anlatımı sürdürüyor ve şunları bildiriyorum:

Aman Tanrım, akşam daveti ya da öğle yemeği için Frau Aebi'ye uğramanın vakti çoktan gelmiş bile! Saat şu anda yarımı çaldı. Neyse ki, bu hanımefendi benim bulunduğum yere çok yakın oturuyor. Kaygan bir yılan balığı misali bir mazgaldan süzülüp tıpkı zavallı açlar ve acınılası düşkünler için kurulmuş bir barınağa girer gibi binaya girmem yeterli.

Frau Aebi

beni büyük bir âlicenaplıkla karşıladı. Dakikliğim tam bir başyapıttı. Başyapıtların ne kadar nadir görüldükleri bilinir. Frau Aebi, benim geldiğimi görünce büyük bir kibarlıkla gülümsedi. Deyim yerindeyse beni mest eden candan ve alımlı bir tavırla tatlı, küçük elini bana uzattı ve beni hemen yemek odasına götürerek, masaya oturmamı rica etti, ki bu isteği çok büyük bir zevkle ve hiç çekinmeden yerine getirdim tabii. Gülünç titizlik gösterilerine hiç başvurmadan, cesurca yemeklere uzandım ve saf ve teklifsiz bir tavırla yemeye başladım; beni nelerin beklediği hakkında en ufak bir fikrim yoktu. Her

neyse cesurca yemek almaya ve kahramanca yemeye başladım işte. Bu türden bir kahramanlık, bilindiği gibi pek az fedakârlık gerektirir. Bununla birlikte, Frau Aebi' nin beni neredeyse huşu içinde izlediğini, biraz şaşırarak fark ettim. Bu oldukça dikkat çekiciydi. Besbelli benim yemeklere nasıl uzandığımı ve yediğimi izlemeyi çok dokunaklı buluyordu. Ancak beni şaşırtan bu duruma fazla da bir önem vermedim. Biraz muhabbet edip oyalanmak istediğimdeyse Frau Aebi, beni durdurarak her türlü sohbetten büyük bir zevkle feragat göstereceğini söyledi. Bu tuhaf ifade beni allak bullak etti ve ürküp çekinmeye başladım. İçten içe Frau Aebi'den korkmaya başlamıştım. Artık doyduğumu açıkça hissettiğim için yemekleri parçalayıp ağzıma atmaya bir son vermek istediğimde, Frau Aebi, neredeyse şefkatli bir ifadeyle ve anaç bir serzenişten hafifçe titreyen bir sesle şöyle dedi: "Ama hiçbir şey yemiyorsunuz. Durun, size şuradan şöyle yağlı, iri bir parça daha keseyim." İçim dehşetle ürperdi ve cesaretimi toplayıp ziyaretimdeki asıl maksadın ruhumu beslemek olduğunu belirterek itiraz ettim; bunun üzerine Frau Aebi, alımlı bir tebessümle bunu hiç gerekli görmediğini söyledi. "Mümkün değil, daha fazla yiyemem," dedim donuk ve cansız bir sesle. Neredeyse boğulacak gibiydim ve korkudan terliyordum. "Mümkün değil," dedi Frau Aebi, "lokmaları kesip ağzınıza atmaya bir son vermek istediğinizi kabul edemem ve gerçekten doyduğunuza da hayatta inanmam. Boğulmak üzere olduğunuzu söylerken kesinlikle doğruyu söylemiyorsunuz. Bunları yalnızca kibarlıktan söylediğinizi kabul etmek zorundayım. Size demin de dediğim gibi, nükteli sohbetlerden zevkle feragat ederim. Bana gelişinizin asıl nedeni, iştahınızı ve yemek düşkünü olduğunuzu bana kanıtlamak ve göstermekti kuşkusuz. Bu görüşümden hiçbir şart altında vazgeçmem. Kaçınılmaz

olanı uysallıkla kabullenmenizi içtenlikle rica ediyorum sizden; çünkü sizi temin ederim ki, sizin için kestiğim ve daha da keseceğim her şeyi güzelce silip süpürmedikçe bu masadan kalkmanızın imkânı yok. Korkarım, durumunuz umutsuz; çünkü bilmelisiniz ki, konuklarını çatlayıncaya kadar tıka basa yemeye zorlayan ev kadınları vardır. İçler acısı, perişan bir kader yazılmış size; ama buna cesaretle katlanacaksınız. Günün birinde hepimiz büyük bir fedakârlıkta bulunmak zorunda kalacağız. İtaat edin ve yeyin. İtaatkârlık çok tatlıdır zira. Bu uğurda mahvolsanız ne çıkar? İşte, şu enfes, yumuşak ve iri parçayı da kesinlikle yalayıp yutacaksınız, biliyorum. Biraz cesaret, sevgili dostum! Hepimizin cesarete ihtiyacı var. Hep kendi isteklerimizde ısrar edecek olsaydık, ne değerimiz olurdu? Tüm gücünüzü toplayın ve en fazlasını başarmak, en zoruna katlanmak ve en sertine dayanmak için zorlayın kendinizi. Sizi bilincinizi kaybedene kadar yerken görmenin beni nasıl sevindirdiğine inanamazsınız. Eğer bundan kaçınmakla, beni nasıl üzeceğinizi düşünmek bile istemezsiniz; öyle değil mi ama bunu yapmayacaksınız, değil mi? Gırtlağınıza kadar dolmuş olsanız bile, alabildiğiniz kadar alın ve çiğneyin."

"Korkunç kadın, ne istiyorsunuz benden?" diye bağırarak birden masadan fırladım ve kaçıp gitmeye davrandım. Ama Frau Aebi beni tuttu, yüksek sesle ve içtenlikle güldü ve bana bir şaka yapmak istediğini itiraf ederek, kendisine bu yüzden gücenmememi rica etti. "Bazı ev kadınlarının konuklarına karşı gösterdikleri yakınlıkta ölçüyü nasıl kaçırdıklarına bir örnek vermek istedim sadece."

Tabii ben de gülmekten alamadım kendimi ve itiraf etmeliyim ki, Frau Aebi'nin bu taşkın hali çok hoşuma gitti. Beni bütün bir akşamüzeri boyunca yanında görmek istiyordu ve kendisine daha fazla yârenlik etmemin benim için, ne yazık ki, imkânsız olduğunu, çünkü erte-

leyemeyeceğim bazı önemli işleri halletmem gerektiğini söylediğim zaman, neredeyse biraz gücendi. Frau Aebi'nin, oradan bu kadar çabuk ayrılmak zorunda olmama ve bunu istememe böyle içtenlikle üzülmesi, benim için son derece gönül okşayıcıydı. Kaçıp gitmemin gerçekten de bu kadar acil bir gereklilik olup olmadığını sordu bana; bunun üzerine, öyle hoş bir yerden ve o denli çekici ve saygıdeğer bir kişiden, ancak en acil zorunlulukların gereği ve baskısı sonucunda böyle çabucak ayrılacağım konusunda en kutsal yemini verdim ve bu sözlerle kendisine veda ettim.

Şimdi inatçı, dik kafalı, ustalık düzeyinde olduğu kuşku götürmez becerisinin şaşmazlığından, göründüğü kadarıyla, her anlamda emin, kendi değeri ve yeteneğiyle sarhoş, bu konulardaki inancı sarsılmaz bir terziyi ya da *marchand tailleur*'ü[1] yenmek, zapt etmek, gafil avlamak ve sarsmak gerekiyordu. Usta bir terzinin kararlılığını tavsatmak, ancak cesaretle girişilebilecek ve gözüpek bir kararlılığın inadıyla sürdürülebilecek, en güç ve yorucu görevlerden biri olarak görülmelidir. Terziler ve onların görüşleri karşısında zaten sürekli ve şiddetli bir korku yaşarım; bu kederli itirafımdan ötürü hiçbir utanç duymuyorum; çünkü korku, burada açıklanabilir ve anlaşılabilir bir şeydir. Şimdi de belaya, hatta belki de en beter ve korkunç cinsinden bir belaya hazırlıklıydım ve son derece tehlikeli bu saldırı için cesaret, inat, öfke, hiddet, küçümseme, hatta ölümü bile küçümseme gibi özelliklerle silahlanmıştım; şüphesiz çok değerli bu silahların yardımıyla, iğneleyici bir ironiye ve sadakat maskesi ardına gizlenmiş bir alaycılığa karşı, başarılı ve muzaffer bir savaş verebilmeyi umuyordum. Olay farklı gelişti;

1. (Fr.) Tüccar terzi. (Ç.N.)

ama bu konuyu bir süre için açmayacağım, çünkü önce göndermem gereken bir mektup var hâlâ. Zira şu anda önce postaneye, ardından terziye ve ancak ondan sonra vergilerimi ödemeye gitme kararı aldım. Üstelik zevkli bir bina olan postane. burnumun dibinde duruyordu; neşeyle içeriye girdim ve görevli posta memurundan aldığım pulu mektuba yapıştırdım. Mektubu dikkatle posta kutusundan içeri bırakırken, neler yazmış olduğumu düşünüp tartarak aklımdan geçiriyordum. Çok iyi hatırladığım gibi, mektubun içeriği şöyleydi:

Çok Saygıdeğer Beyefendi!

Bu tuhaf hitap, mektubu gönderen kişinin size karşı soğuk durduğundan emin olmanızı sağlamıştır. Bana saygı göstermenizin, sizden ve sizin gibilerden beklenemeyeceğini biliyorum; çünkü sizin ve sizin gibilerin, kendi değerlerine dair aşırı şişirilmiş görüşleri, anlayış ve takdir göstermelerini engelliyor. Sizin, saygısız ve kaba oldukları için kendilerini büyük gören; himaye edildikleri için kendilerini kudretli sanan ve akıllarına "bilge" sözcüğü düştüğü için bilge olduklarına inanan insanlardan biri olduğunuzu kesinlikle biliyorum. Sizin gibi insanlar, yoksullara ve himayesizlere karşı sert, küstah, kaba ve zorba davranmakta cesurdurlar. Sizin gibi insanlar, her yerde en tepede durmanın, her yerde hâkimiyet kurmanın ve günün her saati zafer kazanmanın gerekliliğine inanan sıradışı bir zekâya sahiptirler. Sizin gibi insanlar, bunun aptalca olmadığını, ne imkân dahilinde ne de arzu edilebilecek bir şey olmadığını fark etmezler. Sizin gibi insanlar züppedirler ve gaddarlığa her daim canla başla hizmet etmeye hazırdırlar. Sizin gibi insanlar, gerçek cesaretten özenle kaçınmakta fazlasıyla cesurdurlar, çünkü bilirler ki, her gerçek cesaret onlara zarar vaat eder ve sizin gibiler, kendilerini daima iyi ve güzel göstermek için büyük bir istek ve olağanüstü bir hırs duymakta cüretkârdırlar. Sizin gibi insanlar ne yaşa ne liyakate, ne de hele emeğe saygı

gösterirler. Sizin gibi insanlar paraya saygı gösterirler ve paraya duydukları saygı, başka herhangi bir şeye değer vermelerini engeller. Namusuyla çalışan ve sebatla didinen kişi, sizin gibi insanların gözünde tam anlamıyla bir eşektir. Yanılmıyorum; çünkü haklı olduğumu şaşmaz sezgilerim söylüyor bana. Makamınızı kötüye kullandığınızı suratınıza söyleme cüretini gösteriyorum, zira size haddinizi bildirmenin ne büyük zorluklara ve sıkıntılara yol açacağını pek iyi biliyorsunuz; ama size gösterilen lütuf ve iyiliğe rağmen, saldırılara fazlasıyla açıksınız; çünkü ne kadar sallantılı bir zeminde durduğunuzu kuşkusuz hissediyorsunuz. Güvene ihanet ediyorsunuz, sözünüzde durmuyorsunuz, sizinle iş yapanların değer ve saygınlığına hiç düşünmeden zarar veriyorsunuz, cömertlik gösterdiğinizi öne sürerken acımasızca sömürüyorsunuz, hizmete vefasızlık ve gönüllü hizmetkâra iftira ediyorsunuz, fazlasıyla kararsız ve güvenilmezsiniz, bir kız çocuğu olsa rahatlıkla bağışlanacak ama bir erkekte bağışlanamayacak özellikler gösteriyorsunuz. Sizi fazlasıyla zayıf bulacak kadar ileri gittiğim için beni mazur görün ve gelecekte sizinle her türlü iş ilişkisinden uzak durmayı uygun bulduğumu içtenlikle vurgularken sizinle tanışmış olmanın ayrıcalığını ve tabii ılımlı zevkini yaşamış bir insan olarak, en azından gerekli ölçü ve mevcut sınırlar içinde saygımı sunmama izin verin.

Bana sonradan az çok bir tehdit mektubu gibi gelmeye başlayan bu mektubu, sevk ve nakledilmek üzere postaya verdiğime neredeyse pişman olmuştum şimdi; çünkü amansız bir savaş ilanına yol açarak, diplomatik, daha doğrusu: ekonomik ilişkilerin kesildiğini böylesine mükemmel bir biçimde bildirdiğim kişi, yönetici konumunda, basbayağı etkili biriydi. En azından bu insanın veya çok saygıdeğer bu beyefendinin daha ikinci ya da üçüncü kelimeyi okuyup tattığında, muhtemelen kıraate doyacağını ve bu alevli istifrayı, herhalde fazla zaman

ve güç kaybetmeden, istenmeyen her şeyi yutan ve saklayan kağıt sepetine fırlatacağını söyleyip avunarak tehdit mektubunu kendi haline bıraktım. "Ayrıca böyle bir şey, altı ya da üç ay içinde doğal olarak unutulur," diye akıl yürütüp felsefe yaptım ve yiğit adımlarla terziye doğru ilerledim.

Terzi, mutlu bir halde ve görünüşe bakılırsa dünyadaki en temiz vicdanlı kişi olarak, mis kokulu kumaşlar ve kumaş artıklarıyla tıka basa doldurulmuş şık moda salonunda oturuyordu. Kuş kodesi ya da kafesindeki bir kuş, bu kırsal manzara tasvirini tamamına erdirmek üzere patırtı edip duruyordu ve gayretkeş, kurnaz bir çırak dikiş patronlarını kesmekle uğraşıyordu. Terzi Ustası Herr Dünn, beni görünce ziyaretçisini nazikçe karşılamak üzere, dikiş iğnesiyle harıl harıl eskrim yapmakta olduğu iskemlesinden kibarca kalktı. "Yakında işyerim tarafından bitmiş ve hazır halde teslim edilecek ve şüphesiz üzerinize kusursuz bir biçimde oturacak olan takım elbiseniz vesilesiyle geliyorsunuz," dedi; bu sırada bana neredeyse biraz fazla dostça bir tavırla uzattığı elini, yine de hiç tereddüt etmeden sertçe sıktım. "Bazı korkularım olsa da," diye karşılık verdim, "duraksamadan ve umutla geldim provaya."

Herr Dünn, tüm korkularımın yersiz olduğunu ve kendisinin hem beden hem de kesim konusunda garanti verdiğini söyledi ve bunları söylerken beni bir yan odaya alarak hemen çekildi. Bu arada durmadan güvence verip yeminler ediyordu, ki bu da pek hoşuma gitmedi. Prova ve bununla yakından bağlantılı olan hayal kırıklığı çabucak tamamlandı. Köpürmekte olan kızgınlığımı bastırmaya çalışırken üst perdeden ve buyurgan bir sesle Herr Dünn'ü çağırdım; kendisine, olabildiğince sakin kalmaya çalışarak ve soylu bir hoşnutsuzlukla bitirici darbeyi savurdum: "Tam da düşündüğüm gibi!"

"Aziz ve muhterem bayım, gereksiz yere sinirlenmeyin!"

Güçlükle şunlar çıktı ağzımdan: "Sinirlenmek ve umutsuzluğa kapılmak için haddinden fazla neden var burada. Nafile tesellilerinizi kendinize saklayın ve beni yatıştırmaya çalışmaktan da vazgeçin lütfen; çünkü kusursuz bir takım elbise dikmek adına yaptığınız şey son derece can sıkıcı. İçime doğan zayıf ya da güçlü tüm korkular doğru çıktı ve en kötü beklentilerim gerçekleşti. Kusursuz bir beden ve kesim garantisi vermeye nasıl cüret edersiniz ve cılız bir dürüstlük ve asgari ölçüde bir içtenlik ve dikkatle bile, büyük bir talihsizliğe kurban gittiğimi derhal kabul etmeniz gerekirken beni mesleğinizin ustası olduğunuza temin edecek cesareti nereden buluyorsunuz? Değerli ve seçkin şirketiniz tarafından şahsıma teslim edilmesi gereken kusursuz takım, tam anlamıyla berbat olmuş!"

"'Berbat' ifadesini kullanmaktan kibarca men ederim sizi."

"Kendime hâkim olacağım, Herr Dünn."

"Size teşekkür ederim; bu güzel kararınız içtenlikle sevindirdi beni."

"Biraz önce gerçekleşen titiz provaya bağlı olarak bir yığın hata, noksan ve kusur sergileyen bu takım elbise üzerinde önemli değişiklikler yapmanızı talep etmeme izin veriniz."

"Verebilirim."

"Hissettiğim hoşnutsuzluk, kızgınlık ve keder, başıma dert açtığınızı söylemeye zorluyor beni."

"Size yemin ederim ki, buna üzüldüm."

"Beni öfkelendirdiğiniz ve berbat bir ruh hali içine soktuğunuz için üzüldüğünüze yemin ederken gösterdiğiniz gayret, bu kusurlu elbise konusunda en ufak bir şeyi değiştirmiyor; bu elbiseye en düşük düzeyde bile olsa

takdir göstermeyi reddediyor ve teslimatı şiddetle geri çeviriyorum, zira burada bir onay ve alkışın lafı bile edilemez. Ceketin beni bir kambur ve bu nedenle de korkunç bir insana çevirdiğini açıkça hissediyorum; hiçbir şart altında kabul edemeyeceğim bir biçimsizlik. Tersine, bedenime yapılan böyle haince bir katkıyı ve süsü kınamak zorunda hissediyorum kendimi. Kollar, uzunluk bakımından kaygı verici bir aşırılıktan muzdarip ve yelek, giyen kişinin şişko göbekli olduğu izlenimini yaratmak ve nahoş bir manzara sergilemek konusunda olağanüstü bir başarı gösteriyor. Pantolon veya takımın altı, düpedüz iğrenç. Pantolonun çizimi ve tasarımı bende gerçek bir dehşet hissi uyandırıyor. Pantolon olacak şu sefil, ahmak ve gülünç sanat eseri, belirli bir genişliğe sahip olması gereken yerde, boğucu bir darlık sergiliyor, dar olması gereken yerdeyse gereğinden fazla geniş. Uygulamanız, Herr Dünn, bir bütün olarak bakıldığında, hayal gücünden yoksun ve eseriniz bir zekâ eksikliğini kanıtlıyor. Bu takım elbiseye bir zavallılık, bir dar kafalılık, bir budalalık, bir sıradanlık, bir gülünçlük ve bir korkaklık sinmiş. Bunu yapan kişi, kesinlikle yaratıcı ruhlar arasında sayılamaz. Yetenek denilen şeyin bu topyekûn yokluğu esef verici."

Herr Dünn, bana şu karşılığı verecek kadar pişkindi: "Öfkenizi anlamıyorum ve anlamaya da asla çalışmayacağım. Bana yöneltmek zorunda olduğunuza inandığınız sayısız sert sitem, benim açımdan anlaşılmaz, muhtemelen de daima anlaşılmaz kalacak. Takım çok iyi oturuyor. Kimse beni bunun tersine inandıramaz. Bu takım elbisenin görünüşünüze olağanüstü bir katkı sağladığı konusundaki kanaatimin sarsılmaz olduğunu belirteyim. Bu takımı farklılaştıran bazı kendine has özelliklere ve tuhaflıklara kısa zamanda alışırsınız. En üst düzeyden devlet memurları son derece değerli ihtiyaçlarını benden karşılıyorlar; aynı şekilde saygıdeğer yüksek hâkimler de lütfe-

dip beni görevlendiriyorlar. Şüphesiz, kabiliyetimin bu çarpıcı kanıtı, sizin için yeterli olmalı. Abartılı beklentilere ve hayallere karşılık vermem mümkün değil ve usta terzi Dünn kibirli istekleri hiçbir biçimde yerine getirmez. Sizden daha iyi konumdaki insanlar ve daha seçkin beyler hüner ve becerimden her anlamda memnun kalmışlardı. Bu ima sizin süngünüzü düşürmeye yetecektir."

Herhangi bir şeyi düzeltmenin imkânsız olduğunu görmek ve belki de aşırı ateşli ve şiddetli saldırımın, acı ve utanç verici bir hezimete dönüştüğünü kabullenmek zorunda kaldığım için, birliklerimi bu talihsiz çarpışmadan çektim, zayıf düşmüştüm ve oradan utanç içinde kaçtım. Terziyle yaşadığım cüretkâr macera bu şekilde son buldu. Vergiler yüzünden, başka hiçbir şeye göz gezdirmeden, hızla belediye muhasebesine ya da vergi dairesine yöneldim; ama burada kaba bir hatayı düzeltmek zorundayım.

Şimdi gecikerek aklıma geldiği gibi, söz konusu olan bir ödeme değil, şimdilik sadece takdire değer vergi kurulunun sayın başkanıyla yapacağım bir mülakat ve resmî bir bildirimde bulunma keyfiyetiydi. Okurlarım bu hatamdan ötürü bana gücenmesinler ve bu konuda söyleyeceklerimi içtenlikle dinlesinler. Kararlı ve sarsılmaz terzi ustası Dünn'ün kusursuzluk vaadi ve garantisi verdiği gibi, ben de teslim edilecek vergi beyannamesiyle ilgili olarak kesinlik ve ayrıntı ve bir o kadar da kısalık ve açıklık vaat ediyor ve buna garanti veriyorum.

Bir sıçrayışta, söz konusu sevimli durumun ortasına dalıyorum hemen: Vereceğim raporu gereken dikkatle izlemek üzere, hükümet kulağını bana veren vergi tahsildarına ya da yüksek vergi memuruna, "Yoksul bir yazar ve kalem erbabı veya *homme de lettres*[1] olarak," de-

1. (Fr.) Edebiyatçı. (Ç.N.)

dim rahat ve açık bir tavırla, "çok belirsiz bir gelire sahip olduğumu söylememe izin verin. Benim durumumda bir servet birikiminin izi bile görülmez ve bulunmaz. Bu hazin olgu yüzünden umutsuzluğa kapılmasam da veya ağlamasam da, büyük bir esefle belirtiyorum bunu. Deyim yerindeyse yuvarlanıp gidiyorum. Lüks alışkanlıklarım yok; bunu ilk bakışta görebilirsiniz. Yediğim yemek, yeterli ve tutumlu diye nitelenebilir. Çok sayıda gelirin sahibi ve efendisi olduğum gibi bir fikre kapılmışsınız; ancak ben bu fikre ve tüm bu tahminlere kibarca ama kararlı bir biçimde karşı çıkmak ve yalın, çıplak gerçeği söylemek zorundayım ve bu gerçek de, her halükârda zenginlikten fazlasıyla azade kaldığım, buna karşılık her türlü yoksulluğa düçar olduğumdur; bunu böyle kayda geçirmenizi rica ederim. Pazar günleri caddelerde boy gösteremem, çünkü bir pazar kıyafetim yok. Düzenli ve tutumlu hayat tarzımla, bir tarla faresini andırıyorum. Okurların, ne yazık ki, beğenmedikleri kitaplar yazdım ve bunun sonuçları yürek paralayıcı oldu. Bunu göreceğinizden ve sonuç olarak mali durumumu anlayacağınızdan bir an bile kuşku duymuyorum. Ortalama bir vatandaşın konumuna ve saygınlığına sahip değilim; bu, gün gibi ortada. Benim gibi bir insana karşı yerine getirilmesi gereken herhangi bir yükümlülük olmadığı anlaşılıyor. Edebiyata yönelik canlı ilgi son derece kısıtlı ve her aklına esenin, bizim gibilerin eserlerine yöneltebileceğine ve getirebileceğine inandığı acımasız eleştiriler de, hasara yol açan bir başka güçlü neden ve mütevazı bir refah seviyesine ulaşmamızı tıpkı bir takoz gibi engelliyor. Zaman zaman bizi en asil biçimde destekleyen yardımsever ve iyi kalpli hamilerimiz var şüphesiz; ama bir armağan, gelir demek değildir ve bir teşvik de servet anlamına gelmez. Açıklama gerektirmeyen ve inandırıcı olduğunu sandığım tüm bu nedenlerden ötürü, çok saygıdeğer be-

yefendi, bana bildirmiş olduğunuz vergi artırımlarını işleme koymamanızı diliyor ve gelir düzeyimin mümkün olan en düşük basamaktan belirlenmesini rica, hatta istirham ediyorum."

Sayın müdür ya da sayın müfettiş: "Ama siz hep gezinirken görülüyorsunuz!"

"Gezinti," diye cevap verdim, "kendimi canlı tutmak ve yaşayan dünyayla aramdaki bağı korumak için mutlaka yapmam gereken bir şey; onun sağladığı duyum olmadan tek bir harf bile yazamaz ve nazım ya da nesir, en ufak bir şiir bile ortaya çıkaramazdım. Gezinmesem ölürdüm ve tutkuyla sevdiğim mesleğim yok olurdu. Gezinmesem ve bilgi toplamasam, yeni bir haber de veremez ve hakiki bir uzun hikâye şöyle dursun, kısacık bir makale bile yazamazdım. Gezinmesem hiç gözlem ve hatta inceleme yapamazdım. Sizin gibi akıllı ve aydın bir insan bunu hemen anlayabilir ve anlayacaktır. Güzel ve uzun bir gezintide, aklıma kullanabileceğim, yararlı binlerce düşünce gelir. Eve kapanmış olsam, sefil bir halde çürür ve kururdum. Gezinmek benim için sadece sağlıklı ve güzel bir şey değil, aynı zamanda verimli ve yararlı da. Gezinti beni mesleki olarak geliştiriyor ve aynı zamanda kişisel olarak zevk ve neşe veriyor; beni zinde tutuyor, avutuyor ve sevindiriyor; gezinti benim için bir haz ve aynı zamanda malzeme olarak, daha sonra evde şevk ve gayretle değerlendirdiğim irili ufaklı nesnellikler sunarak, yaratma azmimi uyandırıyor ve kamçılıyor. Bir gezinti, görmeye ve hissetmeye değer önemli görünümlerle doludur daima. Hoş bir gezinti, çoğu zaman, küçük bile olsalar, imgelerle ve yaşayan şiirlerle, tılsımlar ve tabiat güzellikleriyle dolup taşar. Tabiat ve ülke bilgisi, gezintiye çıkmış dikkatli kişinin duyularına, çekici ve zarif bir biçimde açılır; tabii kişi, gezintinin güzel anlamına ve şen, soylu fikrine vakıf olmak istiyorsa kederli değil,

tersine ardına kadar açılmış, kaygısız gözlerle gezinmek zorundadır. Eğer anaçlığı, babacanlığı ve çocuksuluğuyla güzel tabiat, yazarı her defasında iyinin ve güzelin kaynağından serinletmeseydi, o yazar nasıl yoksul düşerdi, bir düşünün. Yazarın dışarıda, açık havada oynanan oyunda gördüğü eğitimin ve altın değerinde, kutsal dersin ne büyük bir önem taşıdığını bir düşünün. Bu gezinti ve onunla bağlantılı bu tabiat düşüncesi olmadan, sevimli olduğu kadar da uyarıcı bu arayış olmadan kayıp hissederdim kendimi ve öyle de olurdum. İster bir çocuk, bir köpek, bir sivrisinek, bir kelebek, bir serçe, bir solucan, bir çiçek, ister bir adam, bir ev, bir ağaç, bir çit, bir salyangoz, bir fare, bir bulut, bir dağ, bir yaprak ya da isterse sadece, belki sevimli, tatlı bir ilkokul öğrencisinin beceriksizce ilk harflerini çiziktirdiği, fırlatılıp atılmış, zavallı bir kâğıt parçası olsun, gezintiye çıkmış kişi yaşayan en küçük şeyi bile alabildiğine büyük bir sevgi ve dikkatle incelemelidir. En yüksek ve en alçak, en ciddi ve en komik şeyler onun için aynı ölçüde sevimli, güzel ve değerlidir. O kırılgan bir kendini beğenmişliğin ve alınganlığın hiçbir türünü yedeğinde taşımamalıdır. O çıkarcılığa ve bencilliğe kapılmadan, dikkatli bakışlarını her yerde gezdirmeli ve her şeye değdirmelidir; o yalnızca bakarak ve görerek nesnelerin dünyasında erimeyi bilmelidir ve kendisini, kendi şikâyetlerini, ihtiyaçlarını, eksiklerini, yoksunluklarını, tıpkı gözü pek, gayretli ve kendini zevkle feda etmeye hazır bir cephe askeri gibi, önemsememeli, küçümsemeli ve unutmalıdır. Aksi halde, sadece yarı dikkatli, yarım gönüllü gezinir, bununsa hiçbir değeri yoktur. O, merhamet, yakınlık ve coşku duymak zorundadır ve duyduğu umulur. Büyük bir coşkuyla yükselmeyi ve sıradanlığın en derin ve küçük katlarına inmeyi ve eğilmeyi başarmak zorundadır ve başardığı düşünülür. Buna karşılık, nesnelerde sadakat-

le, fedakârca erimek ve kendinden sıyrılmak; tüm imgelere ve şeylere duyduğu yakıcı aşk, onu mutlu kılar, tıpkı bir görevi yerine getirmenin, sorumluluk bilincine sahip kişiyi derinden mutlu ve zengin kıldığı gibi. Ruh, fedakârlık ve sadakat onu kutsar ve çoğu zaman serserilik ve boşgezerliğin kokusunu ve kötü ününü taşıyan, kendi gösterişsiz gezgin varlığının çok yukarılarına taşır. Çeşitli incelemeleri onu zenginleştirir ve neşelendirir, yatıştırır ve yüceltir, dahası, bu incelemeler, kulağa ne kadar imkânsız gelse de, zaman zaman müspet ilimlerin eşiğine kadar dayanır; sözüm ona uçarı aylakların başarabileceğini kimsenin düşünmediği bir şeydir bu. Ben, sanki aklı beş karış havada, işsiz güçsüz dere tepe dolaşan, ihmalkâr, hayalci, miskin ve hiç güven vermeyen ezeli bir aylak ve sorumsuz, uçarı bir insanmışım gibi görünürken kafamın inatla ve azimle çalıştığını ve en olumlu anlamda faal olduğunu biliyor musunuz? Gezinen kişinin peşinden, gizemle ve sezdirmeden, türlü türlü güzel ve ince gezinti-düşüncesi seğirtir, öyle ki, insan gayretli, dikkatli yürüyüşünün ortasında duraklamaktan, olduğu yerde kalmak ve kulak kabartmaktan alamaz kendini; ardı ardına gelen tuhaf izlenimler ve ruhsal güçlerin etkisiyle sersemler ve afallar ve sanki ansızın yere yığılacakmış gibi veya kararmış, kamaşmış düşünür ve yazar gözlerinin önünde bir uçurum açılmış gibi bir hisse kapılır. Kafası yerinden kopmak ister ve her zaman capcanlı olan kolları ve bacakları sanki kaskatı kesilmiş gibi gelir ona. Kırlar ve insanlar, sesler ve renkler, yüzler ve suretler, bulutlar ve gün ışığı, sanki soyut çizimler gibi döner etrafında ve insan kendine sormak zorunda kalır: 'Neredeyim ben?' Yer ve gök, ansızın eriyip şimşekler çakan, parıltılar saçan, üst üste binip kabaran, belirsiz, bulutsu bir yapının içine akar; kaos başlar ve tüm düzenler kaybolur. Sarsılmış kişi, akıl sağlığını korumak için zorlu bir

çaba içine girer; bunu başarır ve gezintiye güvenle devam eder. Yumuşak ve sabırlı bir gezinti sırasında, devlere rastlamamı, profesörler görme ayrıcalığına kavuşmamı, kitapçılar ve banka memurlarıyla görüşmemi, yolun başındaki genç şarkıcı kızlarla ve eski kadın oyuncularla konuşmamı, zeki hanımefendilerin evinde öğle yemeği yememi, ormanlarda dolaşmamı, tehlikeli mektuplar göndermemi ve kindar, alaycı terzilerle gırtlak gırtlağa gelmemi tamamen imkânsız mı buluyorsunuz? Tüm bunlar olabilir ve gerçekten de olduğunu sanıyorum. Gezintiye çıkmış insana daima tuhaf, düşündürücü ve hayalî bir şeyler eşlik eder ve eğer o bu ruhani tarafı dikkate almaz ya da hatta kendinden uzaklaştırırsa aptallık etmiş olur; ama bunu yapmaz; tersine tüm bu tuhaf, acayip imgeleri içtenlikle karşılar, onlarla dostluk ve kardeşlik kurar, çünkü onlara hayranlık duyar; onları biçimleri, özleri olan bedenlere dönüştürür; onlardan ruh ve bilgi aldığı gibi, onlara da ruh ve bilgi katar. Uzun lafın kısası, ben de düşünerek, kafa yorarak, kurcalayarak, kazarak, zihnimde tartarak, yazarak, inceleyerek, araştırarak ve gezinerek, herkes gibi alnımın teriyle kazanıyorum ekmeğimi. Olabilecek en kaygısız ifadeyi takınsam da, çok ciddi ve vicdanlıyım ve olsa olsa narin ve hülyalı biri gibi görünsem bile, titiz bir uzmanım! Kılı kırk yaran tüm bu açıklamalar, çabalarımın dürüstlüğünden ikna olmanızı sağlamış ve sizi tümüyle tatmin etmiştir umarım."

Memur, "Güzel!" diye karşılık verdi ve ekledi: "Vergi yükümlülüğünüzün mümkün olan en düşük basamaktan tespitinin onaylanması için verdiğiniz dilekçeyi detaylarıyla inceleyecek ve size en kısa sürede konuyla ilgili olumlu ya da olumsuz bir bilgi vereceğiz. İçtenlikle verdiğiniz beyan ve şevkle aktardığınız, dürüst bilgiler için size teşekkür ederiz. Şimdilik çıkabilir ve gezintinize devam edebilirsiniz."

Merhametle uğurlandığım için, oradan sevinçle, çabucak ayrıldım ve çok geçmeden yeniden açık havada buldum kendimi. Özgürlük coşkusu beni nasıl tuttuysa ayaklarımı yerden kesmişti. Şimdi, kahramanca atlatılmış maceraların ve üstesinden az çok zaferle gelinmiş zorlu engellerin ardından, nihayet çok önceden ilan ettiğim ve haber verdiğim demiryolu geçidine geliyorum; ama önce burada biraz durmak ve trenin lütfedip tevecc üh göstererek, özenle, ağır ağır geçmesini uysallıkla beklemek zorundayım. Her yaşta ve karakterde, kadınlı erkekli her türden insan, tıpkı benim gibi, bariyerin önünde duruyor ve bekliyordu. Demiryolu bekçisinin iri kıyım, sevimli karısı bir heykel gibi kıpırdamadan duruyor ve orada dikilip bekleyen bizleri tepeden tırnağa süzüyordu. Önümüzden uğultuyla geçen demiryolu treni askerlerle doluydu ve pencerelerden dışarıya bakan, sevgili aziz vatanlarına yeminle ve fedakârlıkla hizmet eden askerler, yani tüm bu hareket halindeki askerî okul bir yandan, yararsız sivil halk diğer yandan, herkes birbirini, içtenlik ve vatanseverlikle selamlıyor ve el sallıyordu; etrafa sevimli duygular yayan bir hareketti bu. Geçit açılmış olduğu için, ben ve başka herkes, barış ve sükûnet içinde yolumuza devam ettik ve şimdi tüm çevre ansızın, öncesine oranla bin kat daha güzelleşmiş gibi göründü gözüme. Gezinti, daha da güzelleşmiş, zenginleşmiş ve uzamış gibiydi sanki. Burası, bu demiryolu geçidi bir zirve noktası, yeniden usulca inişe geçilecek bir çeşit merkez noktası gibi geldi bana. Başlayan, yumuşak akşam inişini şimdiden sezinliyordum. Altın sarısı keder hazzına ve tatlı hüzün tılsımına benzer bir şey, tıpkı sessiz, yüce Tanrı'nın soluğu gibi geziniyordu etrafta. "Şimdi cennet kadar güzel burası," dedim kendi kendime. Sevimli, kanaatkâr çayırları, bahçeleri ve evleriyle yumuşak kırsal dünya, önümde tıpkı büyüleyici, göz yaşar-

tıcı bir veda şarkısı gibi uzanıyordu. Kadim halk ağıtları ve iyi, yoksul halkın çileleri usul tınılarla, dört bir yandan yankılanıyordu. Büyük ve yumuşak ruhlar, büyüleyici şekiller ve giysilerle zuhur ediyorlardı ve sevgili, iyi kır yolu, gök mavisi ve beyaz ve altın sarısı parıltılar saçıyordu. Merhamet ve vecd, güneş ışığının şefkatle kucakladığı ve çerçevelediği, altın sarısına boyanmış, gül pembesine bulanmış küçük yoksul evlerin üzerinde, sanki gökyüzünden düşen melek suretleri gibi uçuşuyordu. Aşk, yoksulluk ve gümüşi-altın bir nefes el ele yürüyor ve süzülüyorlardı. Sanki sevdiğim biri beni adımla çağırıyormuş ya da biri beni öpüyor ve avutuyormuş gibi hissediyordum. Her şeye kadir, esirgeyen Tanrı, kutsamak ve cennet kadar güzel kılmak üzere yola inmişti. Türlü türlü tasavvur ve hayaller, İsa Mesih'in göğe yükseldiğine ve şimdi de insanların arasında ve bu cana yakın yörenin ortasında gezindiğine inandırıyordu beni. Evler, bahçeler ve insanlar tınılara dönüşüyordu ve cisimsel olan her şey bir ruha ve bir sevecenliğe dönüşmüş gibi görünüyordu. Tatlı gümüş peçe ve ruhsal sis, her şeyin içinden akıyor ve her şeyin üzerini örtüyordu. Dünyanın ruhu açılmıştı ve tüm kederler, tüm insani hüsranlar, tüm kötülükler, tüm acılar, bundan böyle bir daha asla görünmemek üzere kayboluyor gibiydi. Gözümün önüne eski gezintilerim geldi; ama şu mütevazı anın olağanüstü hayali, hepsine baskın duyum olarak kaldı. Gelecek soldu ve geçmiş çözülüp dağıldı. Bu kor gibi ışıyan, çiçeklenen anda, ben de kor gibi parlıyor, çiçek açıyordum. Yakınlardan ve uzaklardan büyük ve iyi şeyler, muhteşem tavırlarla, gümüş parlaklığıyla, mutlu ederek ve zenginleştirerek beliriyordu ve bu güzel yörenin ortasında ben, başka hiçbir şeyin değil, yalnızca bu yörenin hayalini kuruyordum. Tüm diğer hayaller batmış ve anlamsızlığa karışmıştı. O koca, zengin yeryüzü hemen

önümdeydi ve ben yine de en küçük ve en gösterişsiz şeylere bakıyordum sadece. Gökyüzü aşk jestleriyle yükselip alçalıyordu. İçsel bir varlığa dönüşmüştüm ve içsel bir dünyada geziniyordum; dışarıdaki her şey bir rüyaya dönüşmüş; o ana dek anladığım her şey anlaşılmaz olmuştu. Yüzeyden aşağıya, o anda iyiliğin ta kendisi olarak gördüğüm, efsanevi derinliklere yuvarlandım. Bizim anladığımız ve sevdiğimiz şey de, bizi anlar ve sever. Ben artık kendim değil, bir başkasıydım ve tam da bu nedenle, asıl şimdi kendim olmuştum. Bu tatlı aşk ışığında, içerdeki insanın, belki de hakikaten var olan biricik insan olduğunu anladım ya da anladığıma inandım. Bir düşünce ele geçirdi beni: "Bize sadık bir yeryüzü olmasa biz zavallı insanlar nerede olurduk? Bu güzelliğe ve iyiliğe sahip olmasak, ne kalırdı elimizde? Eger burada olamasaydım, nerede olurdum? Burada her şeye sahibim ve başka bir yerde hiçbir şeyim olmazdı."

Gördüklerim, küçük ve zavallı olduğu kadar büyük ve önemliydi de, gösterişsiz olduğu kadar çekiciydi, yakın olduğu gibi iyi ve sevimli olduğu gibi sıcaktı. Parlak güneş ışığında, sanki canlı ve içten iki komşu gibi birbirine sokulmuş iki bina, içimi büyük bir hazla doldurdu. Bir haz diğerini izliyor ve yumuşak, sokulgan havada bir ferahlık aşağı yukarı salınıyor ve sanki gemlenmiş bir sevinç gibi titriyordu. İki küçük, zarif binadan biri, *Bären*[1] adlı bir handı; hanın tabelasında ustalıkla ve gülünç bir biçimde bir ayı figürü resmedilmişti. Kuşkusuz iyi yürekli, nazik, içten insanların kaldığı bu narin ve sevimli binanın üzerine kestane ağaçlarının gölgesi düşüyordu; bu bina bazı yapılar gibi kibirli değildi, tersine samimiyet ve sadakatin timsali gibi görünüyordu. Gözün göre-

1. (Alm.) Ayı. (Y.N.)

bildiği her yerde bereket içinde hoşnut bir bahçe ihtişamı vardı ve sevimli yaprakların oluşturduğu, yeşil, kesif bir karmaşa uçuşuyordu. İkinci bina ya da kulübe gözle görülür güzelliği ve alçak gönüllülüğüyle, resimli bir kitap sayfasının çocuksu güzelliğini, tatlı bir deseni andırıyor; kendini öylesine çekici ve garip bir biçimde sergiliyordu. Dünya, bu kulübenin çevresinde tam anlamıyla iyi ve güzel görünüyordu. Bu resim gibi güzel, küçük kulübenin varlığına hemen oracıkta sırılsıklam âşık oldum ve orayı kiralayıp yuva edinmek üzere içeriye girmek ve bu tılsımlı kulübede ömrümün sonuna dek yaşayıp mutlu olmak geçti gönlümden; ama tam da en güzel evler, ne yazık ki, daima kapılmıştır ve iddialı zevkine uygun bir ev arayan kişinin işi zordur; çünkü boş duran ve hazırda bekleyen evler çoğunlukla korkunçtur ve dehşet uyandırırlar. Bu güzel kulübede bekâr bir kadıncağız ya da bir ninecik yaşıyordu mutlaka; evin kokusu ve görünüşü öyle söylüyordu. Belirtmeme izin verilirse şunu da ekleyeyim ki, kulübenin duvarı, duvar resimleri ya da ilahı fresklerle doluydu; cennet kadar zarif ve neşeli olan ve İsviçre Alpleri'nin manzaralarını tasvir eden bu resimlerden birinde, yine bir ev, kesin söylemek gerekirse Yukarı-Bern bölgesine has bir ev görülüyordu, resmedilmiş haliyle. Açıkçası, bu kesinlikle iyi bir resim değildi. Böyle bir şey iddia etmek ölçüsüzlük olur. Ama bu resim, bana her şeye rağmen muhteşem geldi. Beni, basitliği ve sadeliğiyle büyüledi; aslına bakılırsa ne kadar budalaca ve sakarca olursa olsun, her resim büyüler beni; çünkü her resim, öncelikle gayret ve çalışkanlığı, sonra da Hollanda'yı hatırlatır. Müziğin özünü ve varlığını seven kişi için her müzik, hatta en kısır olanı bile, güzel değil midir? Ne kadar kötü ve nahoş olursa olsun, neredeyse her insan, bir insan canlısına cana yakın gelmez mi? Gerçek manzaranın ortasındaki resmedilmiş manza-

ra kaprisli ve kışkırtıcıdır. Kimse itiraz edemez buna. Bu arada, o kulübede yaşlı bir anacığın yaşadığı olgusu hakkında, iddialı ve ısrarcı olacak değilim şüphesiz ve bu konuda yemin filan da edemem. Ama her şeyin, tıpkı bir ana yüreğinin duyguları ve sezgileri kadar yumuşak ve insani olduğu veya en azından olması gerektiği yerde, "olgu" gibi kelimeleri ağzıma alma cüretini neden gösterdiğime de hayret ediyorum. Bu arada, kulübe, grimsi mavi bir renge boyanmıştı ve pencerelerinin gülümser gibi görünen, açık-sarı-yeşil renkte panjurları vardı, binayı çepeçevre saran minik bahçede, en güzel çiçekler mis gibi kokular yayıyordu. Bir çardak veya kameriyenin üzerine büyüleyici bir zarafetle egilmiş ve yatmış gül ağacı en güzel güllerle doluydu.

Eğer sayıklamıyorsam, tersine sağlıklıysam ve aklım başımdaysa ki öyle olduğumu umuyor ve bundan kuşku duymak istemiyorum, huzur içinde yürümeye devam ederek bir kır berberinin önüne geldim, ancak bu dükkânın içindekilerle ve sahibiyle ilgilenmem için, öyle sanıyorum ki, bir neden yok, çünkü saçlarımı acilen kestirmem gerektiğini düşünmüyorum şimdilik, oysa bu belki pek hoş ve eğlenceli olabilirdi. Ardından bana, akıl ve ruh çöküntüsü geçirdiği dönemde ayakkabı yapmayı öğrenen ve yapan, dâhi ama talihsiz şair Lenz'i hatırlatan bir ayakkabı atölyesinin önünden geçtim. Geçerken bir okul binasına ve sert bir hanım öğretmenin sorular sorup buyruklar vermekte olduğu, sevimli bir sınıfa da göz atmadım mı? Fırsattan istifade, bu gezinti meraklısının bir an için, yeniden bir çocuk ve itaatsiz, haylaz bir okul öğrencisi olmayı, yeniden okula gitmeyi ve yaptığı haylazlıkların ve edepsizliklerin cezası olarak, hak ettiği dayağın hasadını kaldırmayı ve ürününü toplamayı çok

arzu ettiğini de belirtelim. Söz dayaktan açılmışken şu görüşümüzü de araya katalım ve belirtelim ki, manzaranın süsünü ve kendi evinin güzelliğini, yani ulu, yaşlı ceviz ağacını, alçakça, haince, ahmakça para kazanma amacıyla kesmekte tereddüt etmeyen bir hemşerimiz evire çevire dayak yemeyi hak ediyor demektir. Ulu, muhteşem-kudretli bir ceviz ağacına sahip bir çiftlik evinin önünden geçtim zira; bu dayak ve ticaret düşüncesi orada aklıma geldi. "Bu ulu, haşmetli ağaç," diye haykırdım avazım çıktığı kadar, "binayı böylesine mükemmel bir biçimde koruyan ve güzelleştiren, onu böyle ciddi ve neşeli bir rahatlık ve samimi bir yuva çemberi içine alan bu ağaç, derim ki, bir ilahtır, bir mabettir ve yeryüzündeki en adice ve alçakça şey olan para açlığını yatıştırmak için, bu altın sarısı, cennet yeşili yaprakların tılsımını ortadan kaldırmaya cüret edecek duygusuz ve alçak mal sahibine bin kırbaç vurulmalı. Böyle ahmakları cemaatten kovmalı. Bu güzellik düşmanlarını ve katillerini Sibirya'ya ya da Ateş Toprakları'na[1] sürmeli. Ama, Tanrı'ya şükür ki, narin ve iyi şeylere açık kalpleri ve duyguları olan köylüler de var."

Şu ağaç, açgözlülük, köylü, ağacı kestiği için köylünün güya hak ettiği Sibirya sürgünü ve dayak konusunda biraz fazla ileriye gittim galiba ve kendimi öfkeye kaptırdığımı itiraf etmek zorundayım. Bununla birlikte, güzel ağaçların dostları kızgınlığımı anlayacak ve böyle heyecanla dile getirdiğim üzüntümü paylaşacaklardır. Ben de o bin kırbacı zevkle geri almaya hazırım. "Ahmak" ifadesine ise kendim de alkış tutmuyorum. Bu kaba kelimeyi tasvip etmiyor ve okurdan bunun için özür diliyorum. Şimdiden defalarca özür dilemek zorunda kaldığım için,

1. (İsp.) Tierra del Fuego: Güney Amerika'nın güney ucunda yer alan ve Macellan Boğazı'yla anakaradan ayrılan adalar topluluğunun adı. (Ç.N.)

kibarca af dileme konusunda belirli bir beceri kazandım. Aynı şekilde, "duygusuz ve alçak mal sahibi" dememe de gerek yoktu. Aklın bu aşırı parlamalarından kaçınmak gerek. Bu aşikâr. Güzel, ulu, yaşlı bir ağacın kesilmesinden duyduğum acıyı koruyor ve böyle bir şeye şüphesiz kötü gözle bakıyorum, ki kimse de bunu engelleyemez. "Cemaatten kovmak," dikkatsizce söylenmiş bir sözdü ve alçakça diye nitelendirdiğim para hırsına gelince ben kendim de daha önce bu konuda birkaç kez ağır kabahatler işlediğimi, hata ettiğimi, günaha girdiğimi ve sefillik ve alçaklığın bana da büsbütün yabancı ve uzak kalmadığını sanıyorum. Bu sözlerle, daha âlâsını hiçbir yerde göremeyeceğiniz türden bir geri çekilme siyaseti izliyorum; ama bu siyaseti zorunlu buluyorum. Edep, başkalarına ancak kendimize davrandığımız kadar katı davranmaya ve başkalarını da tıpkı kendimiz gibi ılımlı ve yumuşak yargılamaya dikkat göstermemizi emreder; ki bu sonuncusunu, bilindiği gibi her zaman içgüdüsel bir biçimde yerine getiririz. Burada hatalarımı titizlikle düzeltme ve kusurlarımın üzerini örtme tarzım adeta şirin, değil mi? İtiraflarda bulunarak barışsever biri olduğumu ortaya çıkarıyorum ve köşeleri törpüleyip sertlikleri yumuşatarak ince, hassas bir yatıştırıcı oluyor, edepli konuşmadan anladığımı gösteriyor ve diplomatça davranıyorum. Kendimi rezil ettim ne de olsa; ama iyi niyetimin takdir edileceğini umuyorum.

Şimdi biri çıkıp da hâlâ benim düşüncesiz bir insan olduğumu, aklına eseni yapan, buyurgan ve zalim biri olduğumu söylerse o zaman iddia ederim ki, daha doğrusu iddia etmeye hakkım olduğunu ummak cüretini gösteririm ki, bunu söyleyen kişi fena halde yanılmaktadır. Belki de hiçbir yazar, okurunu bu benim gösterdiğim nezaket ve incelikle sürekli düşünmemiştir.

Pekâlâ ve şimdi de size bir saray yavrusu ya da bir

asilzade şatosuyla ayrıcalıklı bir hizmet sunabilirim, yani şöyle: Burada tam anlamıyla kozumu oynuyorum; çünkü böyle yarı virane haldeki haşmetli bir muteberan konutu ve bir soylu evi sayesinde, şimdi burada karşıma çıktığı haliyle, eskilikten solmuş, etrafı parkla çevrili, azametli bir şövalye kalesi ve malikâne sayesinde, insan büyük bir etki yaratmayı, dikkat çekmeyi, kıskançlık uyandırmayı, hayranlık doğurmayı ve saygınlık kazanmayı başarabilir. Yoksul ama zarif pek çok yazar, avlusu ve armalarla süslü, mağrur arabalar için bir giriş kapısı bulunan böyle bir şatoda veya kalede zevk içinde yaşamak için can atardı. Pek çok yoksul ama zevk düşkünü ressam, eski moda, nefis kır malikânelerinde geçici bir süre kalmanın hayalini kurar. Eğitim görmüş ama belki de bir dilenci kadar fukara pek çok şehirli kız, hüzünlü bir coşku ve eksiksiz bir şevk içinde, süs havuzlarını, doğal mağaraları, yüksek tavanlı odaları ve tahtırevanları geçirir aklından, ve telaşlı hizmetkârların ve yüce gönüllü şövalyelerin kendisine hizmet ettiklerini düşünür. Karşıma çıkan bu malikânenin tepesinde, daha doğrusu tepesinden çok, üzerinde 1709 tarihi görülüyor ve okunuyordu, ki bu benim ilgimi canlandırıp artırdı tabii. Bir tabiat ve Eski Çağ araştırmacısı olarak, belirgin bir coşkuyla baktığım eski, garip, hülyalı bahçede, enfes şırıltılarla fışkıran fıskiyeli havuzun içinde, uzunluğu bir metreyi bulan, çok tuhaf bir balık keşfettim ve yalnız bir yayın balığının varlığını kolayca saptadım. Keza bahçe içinde, gök mavisi, gizemli bir yıldız-gümüşü, altın sarısı, kahverengi ve soylu, ciddi siyah renklere çok güzel ve zengin bir biçimde boyanmış Mağribi ya da Arap tarzı bir köşk de gördüm, keşfettim ve bunu romantik bir hazla saptadım. Bu köşkün yaklaşık 1858 yılında inşa edilmiş ve ortaya çıkmış olması gerektiğini, olağanüstü ince bir kavrayışla, derhal tahmin ettim ve sezdim; bu çıkarım, tahmin ve koku alma ba-

şarısı, belki günün birinde, belediye binasının salonunda, kalabalık, coşkulu bir izleyici kitlesinin önünde, oldukça gururlu bir yüz ifadesi ve kendimden emin bir tavırla konuya ilişkin güvenilir bir konferans veya ders verme hakkını kazandırır bana. Ardından basın, büyük bir ihtimalle bu konferansa değinirdi, ki bu da bana ancak zevk verirdi; çünkü basın zaman zaman bazı konulara öldürsen de, bir kelimeyle olsun değinmez. Bahçedeki Arap ya da Pers köşkünü incelerken, aklıma şu düşünceler geldi: "Gece, her şey zifiri bir karanlıkla örtülüyken tüm çevre suskun, siyah ve sessizken çam ağaçları karanlığın içinden usulca yükselirken gece yarısına has duygular yalnız gezgini tutsak etmişken ve birden tatlı, sarı ışık saçan bir lamba, güzel, zengin mücevherlerle süslü, soylu bir kadın tarafından bahçe köşküne taşınırken ardından aynı kadın, garip bir arzuya kapılıp tuhaf bir hevesle harekete geçerek piyanoda –ki tabii bu durumda bahçe köşkümüzün bir piyanoyla donanmış olması gerekiyor– şarkılar çalmaya başlamışken ve bu şarkıları, eğer düş kurmama izin varsa büyüleyici güzellikteki saf sesiyle okurken burası ne kadar güzel olmalıydı. İnsan orada nasıl kulak kesilir, nasıl düşlere dalardı, bu gece müziğinden nasıl mutlu olurdu!"

Ama vakit gece yarısı değildi ve ne şövalyelerin Ortaçağı'ndan ne de bin beş yüzlü ya da bin yedi yüzlü yıllardan bir eser vardı, tersine ortalık apaydınlıktı ve bir işgünüydü ve hayatta karşılaştığım en nezaketsiz, şövalyelikten en nasipsiz, en kaba ve saygısız otomobille birlikte, bir bölük insan bilgili ve romantik gözlemlerimin verimini bozdu ve beni bir çırpıda şato şiirselliğinin ve geçmiş düşlemlerinin dışına fırlatıverdi, öyle ki, elimde olmadan haykırdım: "Burada en hassas incelemeleri yapmamın ve en seçkin derinliklere dalmamın engellenme tarzı çok kaba sahiden. Bu beni öfkelendirebilirdi; ama

onun yerine yumuşak huylu olmayı ve terbiyeli bir biçimde acı çekmeyi ve sabır göstermeyi tercih ediyorum. Geçmiş güzelliği ve zarafeti düşünmek tatlıdır, batmış, boğulmuş güzelliğin asil, solgun tablosu tatlıdır; ama insanın içinde bulunduğu dünyaya ve aralarında yaşadığı insanlara bu yüzden sırtını dönmesi için bir neden yok ve kendini tarihe ve düşüncelere kaptırmış kişinin ruh haline saygı göstermedikleri için, kimse insanlara ve kurumlara garaz beslemeye hakkı olduğunu sanmamalı."

"Bir sağanak fırtınası," diye düşündüm yürümeye devam ederken. "İyi olurdu burada. Umarım, öyle bir fırtınayı yaşama imkânı bulurum." Yol kenarında yatan, iyi, samimi, kapkara bir köpeğe, ilişikteki şu şaka yollu konuşmayı yaptım: "Göründüğün kadarıyla, tamamen eğitimsiz ve kültürsüz bir delikanlı olduğun halde, ayağa kalkmak ve beni kömür karası patinle selamlamak sahiden de hiç aklından geçmiyor mu? Oysa benim tam yedi uzun yıl boyunca bir dünya şehrinde ve başkentte yaşamış ve bu zaman süresince sadece eğitimli insanlarla sürdürdüğü ilişkisini ve zevkli ahbaplığını, bir saat ya da hatta hafta ve ay şöyle dursun, neredeyse bir dakika bile kesintiye uğratmamış bir insan olduğumu, yürüyüşümden ve tüm diğer davranışlarımdan anlaman gerekirdi. Sen hangi okuldan yetiştin bakalım, görgüsüz arkadaş? Nasıl? Bana tek kelime olsun karşılık vermiyorsun, öyle mi? Orada öylece yatıyorsun, sakin sakin bana bakıyorsun, kılını bile kıpırdatmıyor ve bir anıt gibi hareketsiz kalıyorsun, ha? Utan kendinden!"

Fakat aslında sergilediği sadakatli dikkati ve esprili sükûneti ve rahatlığıyla muhteşem görünen bu köpek, olağanüstü hoşuma gitmişti ve bana böyle neşeyle gözlerini kırpıştırarak baktığı için konuştum onunla, gerçekten de tek kelime bile anlamadığı için, onu azarlamayı göze alabildim; ama konuşma tarzımın gülünçlüğünden anla-

şılmış olacağı gibi, kesinlikle kötü niyetli değildi kastım.

Aşırı bakımlı bir halde karşıdan yürüyen ve sallanıp kırıtan, zarif, kaskatı bir beyi görünce hüzünlü bir düşünceye kapıldım: "Peki ya ihmal edilmiş, küçük, yoksul, kötü giyimli çocuklar? Böyle iyi giyimli, muhteşem bir bakım görmüş, parlak bir biçimde giyinip kuşanmış, yüzükler ve mücevherler takıştırmış, sürüp sürüştürmüş bir beyefendinin, ortalıkta çok zaman paçavralar içinde dolaşan, bakım ve temizlik konusunda keder verici bir yetersizlik sergileyen, yürek paralayıcı bir başıboşluğa terk edilmiş zavallı genç yaratıkları, bir an için olsun, düşünmemesi mümkün müdür? Bu tavus kuşu, biraz olsun utanmaz mı? Böyle güzel güzel dolaşan Bay Yetişkin, kir pas içindeki küçükleri görünce hiç mi etkilenmez? Bana öyle geliyor ki, hâlâ üzerlerine giyecekleri güzel bir şeyleri olmayan çocuklar varken hiçbir yetişkin insan böyle bakımlı görünmeye heves etmemelidir."

Ama dünyada talihsiz tutuklularla dolu hapishaneler ve cezaevleri varken kimsenin konserlere veya tiyatrolara gitmemesi ya da herhangi başka bir eğlencenin tadını çıkarmaması gerektiğini söylemeye de aynı ölçüde hakkı olabilirdi insanın. Bu tabii fazla ileriye gitmek olur. Ve kişi, hayatın tüm keyiflerini tatmak ve zevk almak için, dünyada bundan böyle mutsuz, zavallı insanların kalmamasını bekleyecek olsaydı, o halde tüm zamanın tasavvur edilemez bozbulanık sonunu ve dünyanın buz gibi soğuk, ıssız sonunu beklemek zorunda kalırdı ve o güne dek hazlar ve bizzat hayat muhtemelen ondan büsbütün geçmiş olurdu.

Besbelli hızla halletmesi gereken daha bir sürü işi olduğu için, gözle görülür yorgunluğuna ve halsizliğine rağmen, aceleyle yürüyen, üstü başı dağılmış, çalışmaktan pestili çıkmış, bitkin, yalpalayan bir gündelikçi kadın, bana bir an bakımlı, şımartılmış kız çocuklarını ve

genç kızları hatırlattı; günlerini hangi zarif, kibar uğraşlarla veya eğlencelerle geçireceklerini çoğu zaman bilemeyen ya da bilir görünen ve muhtemelen asla esaslı bir yorgunluk yaşamamış, görünüşlerinin cilasını parlatmak için neler giyebilecekleri üzerine günler, haftalar boyu kafa yoran ve varlıklarını ve şekerleme misali tatlı bedenciklerini, gitgide daha abartılı boyutlar kazanan hastalıklı bir zarafetin sarmalaması için neler yapmaları gerektiğini düşünüp taşınacak kadar bol vakitleri olan kızları hatırlattı.

Ama genellikle ben de böyle sevimli, aşırı bakımlı, ay ışığı gibi güzel, narin bitkileri andıran kızların âşığı ve hayranıyımdır. Çekici bir taze, bana aklına esen her emri verebilir, ona gözüm kapalı itaat ederim. Ah, güzellik ne kadar güzel ve cazibe ne caziptir!

Bir kez daha mimariye ve yapı sanatı konusuna dönüyorum, ki burada sanat ve edebiyatın bir parçacık veya nebzecik olsun, dikkate alınması gerekecek.

Önce bir açıklama: Eski, soylu, değerli evlerin, tarihî mekânların ve çiçek-bezemeli binaların sıvanması, ortaya hatırı sayılır bir zevksizlik çıkarıyor. Bunu yapan ya da yaptıran kişi, vakar ve güzellik ruhuna karşı günah işliyor ve hem cesur hem de asil atalarımızın güzel hatırasına zarar veriyor. Ikincisi, çeşme mimarisi asla çiçek motifleriyle donatılmamalı ve süslenmemeli. Çiçekler aslında güzeldir tabii; ama onların görevi taştan imgelerin soylu sertliğini ve katı güzelliğini örtmek ve gizlemek değildir. Zaten çiçek sevgisi kolaylıkla yozlaşarak bir çiçek düşkünlüğüne dönüşebiliyor. Bu konuyla ilgili kişiler, belediye meclisleri, haklı olup olmadığımı yetkin çevrelerden sorabilir ve sonra daha özenli davranma nezaketini gösterebilirler.

Ve beni çok etkileyen ve olağanüstü ölçüde dikkatimi çeken iki güzel ve ilginç yapıya değinmek için şunu

da söylemiş olalım ki, böyle kendi yolumda yürürken garip, büyüleyici bir şapelin önüne geldim; bu küçük kiliseye hemen Brentano-Şapeli adını verdim, çünkü yapının, efsanelerle örülmüş, altın haleli, yarı aydınlık, yarı karanlık Romantizm çağından kaldığını görmüştüm. Brentano'nun yabanıl, coşkun, karanlık romanı *Godwi* geldi aklıma. Yüksek, ince pencere kemerleri, son derece de özgün, tuhaf bu binaya narin, sevimli bir görünüm veriyor ve büyülü, içtenliğin ve düşünsel hayatın büyüsüyle d .lu bir ruh katıyordu. Yukarıda andığım şairin ateşli, derinlikli manzara tasvirlerini, özellikle de Alman meşe ormanlarının anlatımlarını hatırladım. Bir süre sonra, "Terrasse" diye anılan villanın önünde duruyordum: Villa, bana bir süre burada yaşamış ve oturmuş olan ressam Karl Stauffer-Bern'i, aynı zamanda da Berlin'deki Tiergartenstrasse'de bulunan ve sergiledikleri katı, haşmetli ve sade klasik üslup nedeniyle sevimli ve görülmeye değer bazı seçkin, asil binaları hatırlattı. Stauffer-Evi ve Brentano-Şapeli, birbirlerinden kesin hatlarla ayrılmış ve her ikisi de kendine has sevimli, eğlendirici ve önemli özelliklere sahip iki dünyanın anıtları olarak göründü gözüme: bir yanda ölçülü, soğuk zarafet, diğer yanda taşkın, derinlikli rüya, burada da bir zarafet ve güzellik, orada da bir zarafet ve güzellik; ama zamansal olarak birbirlerine yakın olmakla birlikte, öz ve yapıları bakımından tümüyle farklı. Şimdi akşam, gezintimin üzerine yavaş yavaş çökmeye başlıyor ve öyle sanıyorum ki, sessiz son artık pek uzakta değil.

Belki de burada bazı gündelik şeylere ve trafik manzaralarına değinmenin tam sırasıdır, yani sırasıyla: diğer fabrikalar ve şirket binalarının yanı sıra heybetli bir piyano fabrikası, kara bir ırmağın hemen yanı başında bir kavak bulvarı, erkekler, kadınlar, çocuklar, elektrikli tramvaylar, bunların iniltileri ve pencerelerinden bakan,

sorumlu komutanları ya da önderleri, sevimli benekleri ve lekeleri olan soluk renkli bir inek sürüsü, köylü kadınları taşıyan köy arabaları ve onların dönen tekerlekleri ve kırbaç şakırtıları, aşırı yüklü, kule gibi yüksek bazı yük arabaları, bira arabaları ve bira fıçıları, evlerine dönen, fabrikalardan fırlayan ve taşan işçiler, bu kitlesel manzaranın ve izleğin eziciliği ve buna ilişkin tuhaf düşünceler; yük istasyonundan gelen, mallarla dolu yük trenleri; filleri, atları, köpekleri, zebraları, zürafaları, aslan kafeslerine kapatılmış öfkeli aslanlarıyla, Seylanlıları[1], Hintlileriyle, kaplanları, maymunları ve sürünen timsahları, ip cambazları ve kutup ayılarıyla ve görevlilerin, hizmetçilerin, sanatkârların ve yüklerinin oluşturduğu tüm gerekli kalabalığıyla, seyahat halinde, koca bir gezici sirk, ayrıca: Avrupa Savaşı'nı[2] taklit ederken, savaşın tüm çılgınlığını ortaya seren, tahta silahlarla donanmış oğlan çocukları, büyük gurur duyduğu "Yüz Bin Kurbağa" şarkısını söyleyen küçük bir dolandırıcı; ayrıca: kütüklerle dolu yük arabalarıyla oduncu ve ormancılar, iki ya da üç muhteşem domuz, bunu izleyen gözlemcinin, mis gibi kokan, nar gibi kızarmış bir domuz bifteğinin nefasetini ve hoşluğunu hayal dünyasında açgözlülükle canlandırması, ki bu anlaşılabilir bir şey tabii; üzerinde özlü bir söz yazılı avlu girişiyle bir çiftlik evi, kırmızı çizmeler giymiş, kapkara gözleri ve aynı renk saçlarıyla iki Bohemyalı, Galiçyalı, Slav, Wenden'li[3] ya da hatta Çingene kadın: Bunların farklı görünüşleri insana, aslında Macaristan'da geçen ama bunun pek az önem taşıdığı *Die*

1. Sri Lanka'nın eski adı (1972'ye kadar). (Y.N.)

2. Birinci Dünya Savaşı. (Y.N.)

3. Wenden: 7. yüzyıldan itibaren Kuzey ve Doğu Almanya'nın geniş bölgelerine yerleşmiş Batı Slavlarına ve yaşadıkları topraklara verilen isim. (Ç.N.)

Gartenlaube[1] mecmuasında tefrika edilen *Zigeunerfürstin* (Çingene Prenses) adlı romanını hatırlatır muhtemelen ya da tabii aslen İspanyol kökenli olan *Preziosa*'yı[2] ama o denli ince elemeye de gerek yok. Ayrıca sıra sıra dükkânlar: kırtasiye, kasap, saatçi, ayakkabıcı, şapkacı, hırdavatçı, kumaşçı, bakkal, aktar, kuyumcu, tuhafiye, şekerleme dükkânları ve fırınlar. Ve her yanda, tüm bunların üzerinde parlayan sevimli akşam güneşi. Ayrıca fazlasıyla gürültü ve patırtı, okullar ve öğretmenler, bu sonuncuların yüzlerindeki saygınlık ve vakar, manzaralar ve hava ve resim gibi bir sürü şey. Ayrıca şunlar da gözden kaçırılmamalı ya da unutulmamalı: "Persil" ya da "Maggi'nin Eşsiz Çorbaları" veya "Olağanüstü Dayanıklı Continental Lastik Ayakkabı Tabanları" ya da "Satılık Arsa" veya "En İyi Sütlü Çikolata" gibi reklam ve ilanlar ve gerçekten hatırlamadığım kim bilir daha neler. İnsan her şeyi eksiksiz bir biçimde sıralamaya kalksa asla işin sonuna varamazdı. Anlayışlı kişiler bunu hisseder ve görürler. Bir duvar ilanı ya da tabela özellikle dikkatimi çekti; içeriği şöyleydi:

Tam Pansiyon Geceleme

veya Nezih Erkek Pansiyonu, birinci sınıf mutfağını kibar ya da en azından hali vakti yerinde beylere özenle sunar; gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz ki, mutfağımız en nazlı damak zevkini bile tatmin edecek ve en iştahlıları bile büyüleyecektir. Bununla birlikte, aşırı aç mideleri dikkate almayı tercih etmiyoruz. Sunduğumuz aşçılık sanatının, daha yüksek eğitim düzeyini hedeflediğini be-

1. *Die Gartenlaube*, 1853 ile 1876 yılları arasında yayımlanmış ve 382 000 gibi yüksek tirajlara ulaşmış resimli aile mecmuası. Dergi, sayfalarında eğlendirici roman tefrikalarına da yer veriyordu. (Ç.N.)

2. 1786-1826 yılları arasında yaşamış Alman besteci ve piyanist Carl Maria von Weber'in aynı adlı opera eseri. (Ç.N.)

lirterek, masalarımızda sadece gerçekten eğitimli beyefendileri yemek yerken görmekten zevk duyacağımıza işaret etmek isteriz. Haftalıklarını ya da aylıklarını içkiye harcayan ve bu nedenle hesaplarını derhal ödeyebilecek durumda olmayan herifleri, karşımızda görmeyi kesinlikle arzu etmiyoruz; aksine çok saygıdeğer misafirlerimizi düşünerek, ince bir görgü ve latif tavırlar üzerinde ısrarla duruyoruz. Çekici ve terbiyeli kızlarımız, enfes bir biçimde kurulmuş, her türden çiçeklerle süslenmiş, iştah açıcı masalarımıza servis yapmaktadırlar. Beklediğimiz müşterilerimizin, seçkin, saygın pansiyonumuza adım attıkları andan itibaren, kibar davranışlar ve gerçekten hoş ve uygun tavırlar içinde olmaları gerektiğinin anlaşılması için bu noktayı vurguluyoruz. Çapkınlar ve kabadayılarla, palavracılar ve gösteriş düşkünleriyle hiçbir ilişkimizin olmayacağını kararlılıkla belirtiyoruz. Kendilerinin bu türden insanlar arasında bulunduklarına inanmak için nedenleri olanların, birinci sınıf müessesemizden uzak durmalarını ve bizi rahatsız edici varlıklarına maruz bırakmamalarını rica ederiz. Buna karşılık, hoş, zarif, kibar, terbiyeli, ince, nazik, sıcak, aşırı şen şakrak değil, daha çok alt perdeden neşeli ama hepsinden önemlisi, ödeme gücüne sahip, ciddi, hesabını geciktirmeden kapatan her beyefendi, gerçekten hoş karşılanacak ve en zarif hizmeti görecektir; kendisine mümkün olan en kibar ve güzel şekilde davranılacaktır; bunu samimiyetle taahhüt eder ve taahhüdümüze daima bağlı kalmayı bir zevk olarak görürüz. Böyle hoş ve çekici bir beyefendi, başka bir yerde ulaşmak için büyük güçlüklere katlanacağı en seçkin lezzetleri bizim masamızda bulacaktır; çünkü üstün nitelikli mutfağımız, gerçekten de aşçılık sanatının başyapıtlarını çıkarmaktadır; seçkin beyzade pansiyonumuzu denemek üzere daima davet ve teşvik ettiğimiz herkes, bunu doğrulama fırsatını bu-

lacaktır. Masaya koyduğumuz yemek, gerek lezzet, gerekse miktar bakımından, az çok sağlıklı her kavrayışın üstündedir ve bizim sunduğumuz ve burada toplanmış yemek müşterisi beylerimizin neşeli bir hayretle açılmış gözlerinin önüne koymaya alışık olduğumuz enfes ve ağız sulandıran lokmaları, bir insanın hayal gücü bile canlandırmakta yetersiz kalır. Ancak daha önce de defalarca vurguladığımız gibi, sadece üst tabakadan beyleri göz önünde bulunduruyoruz ve hatalardan kaçınmak ve kuşkuları bertaraf etmek için, bu konudaki anlayışımızı açıklamamıza izin verileceğini umuyoruz: Bizim gözümüzde, yalnızca zarafet ve üstünlükle dolup taşan ve diğer basit insanlara göre, her bakımdan, açıkça çok daha üstün olan beyefendi, üst tabakadan bir beyefendidir. Basit olmak dışında hiçbir özellikleri olmayan insanlar, bize kesinlikle uymaz. Üst tabakadan bir bey, bizim görüşümüze göre, kendisiyle ilgili bir sürü kibirli ve aptalca kuruntuya kapılan ve özellikle de, kendi burnunun, rastgele herhangi başka bir iyi ve akıllı insan burnundan daha üstün olduğu kuruntusuna kapılabilen kişidir. Üst tabakadan bir beyefendinin tavırları, bu garip şartı açıkça gözler önüne serer ve biz buna güveniriz. Sadece iyi, doğru ve dürüst olan ve bunun dışında başka hiçbir önemli üstünlük göstermeyen kişi, bizden uzak durmalıdır; çünkü biz onu daha zarif ve üstün bir beyefendi olarak görmeyiz. Biz, sadece en zarif ve üstünlüğüne en güvenilir beyleri seçmek konusunda, çok incelmiş bir kavrayışa sahibiz. Biz, bir beyin yürüyüşüne, ses tonuna, sohbet etme tarzına, yüzüne, hareketlerine ve özellikle giyimine, şapkasına, bastonuna, yaka iliğine iliştirilmiş bir çiçek olup olmadığına bakarak, onun üst tabakadan beyefendiler arasında sayılıp sayılamayacağını derhal anlarız. Bu konuda sahip olduğumuz keskin görüş, büyücülük sınırlarını zorlar ve bu konularda kendimizde be-

lirli bir deha gördüğümüzü iddia etme cesaretini gösteririz. Evet, ne tarz insanları kastettiğimiz anlaşılmıştır artık ve bize ve müessesemize uygun olmadığını uzaktan bile gördüğümüz bir insan bize gelirse o zaman ona şunu söyleriz: "Çok üzgünüz ve affınıza sığınıyoruz."

İki-üç okur, belki de içlerinden buna kolayca inanılamayacağını söyleyerek, ilanın gerçekliğine ilişkin bazı kuşkular ileri sürecektir.

Belki şurada burada tekrarlar olmuştur. Ama itiraf etmek isterim ki, ben tabiata ve insan hayatına, güzel ve cezbedici bir tekrarlar dizisi olarak bakarım ve yine itiraf ederim ki, tam da bu görüngüyü bir güzellik ve lütuf olarak görürüm. Şurada burada, aşırı heyecan arayışıyla yoldan çıkmış, sansasyon düşkünü yenilik avcıları ve tüketicileri, hemen her dakika daha önce hiç görülmemiş birtakım hazların peşinden koşan insanlar var tabii. Yazar asla böyle insanlar için yazmaz, tıpkı müzisyenin müziğini ve ressamın da resmini böyleleri için yapmadıkları gibi. Her seferinde yepyeni şeylerin zevkini ve tadını çıkarmak için duyulan sürekli ihtiyaç, bir bütün olarak bakıldığında, küçüklüğe, içsel hayatın yokluğuna, tabiattan yabancılaşmaya ve ortalama veya yetersiz bir kavrayış yeteneğine ilişkin bir özellik gibi geliyor bana. Huysuzluk etmesinler diye durmadan yeni ve değişik bir şeyler gösterilmesi gerekenler, küçük çocuklardır. Ciddi bir yazar, malzeme biriktirmekle, sinirli bir açgözlülüğün tez canlı hizmetkârı olmakla yükümlü hissetmez kendisini, ve dolayısıyla, gereğinden fazla benzerliklerden gayretle kaçınmak için kuşkusuz aralıksız bir çaba gösterse de, bazı tabii tekrarlardan korkmaz.

Artık akşam olmuştu ve ben ağaçların altından geçen sevimli, sessiz bir yol ya da patika üzerinden göle

vardım ve gezinti burada bitti. Suyun kıyısındaki kızılağaç korusunda kızlı oğlanlı öğrenciler toplanmıştı ve bir rahip ya da öğretmen, akşam tabiatının ortasında durmuş, tabiat bilgisi ve gözlem dersi veriyordu. Böyle ağır ağır yürürken iki farklı insan türü geldi aklıma. Muhtemelen genel bir yorgunluğun etkisiyle, güzel bir kızı ve bu koca dünyada ne kadar yalnız olduğumu ve bunun çok da doğru bir şey olamayacağını düşündüm. Kendime yönelttiğim serzenişler, beni sırtımdan dürtüyor ve önüme çıkıp yolumu kesiyorlardı; zorlu bir mücadele içindeydim. Bazı kötü hatıralar beni ele geçiriyordu. Kendime yönelttiğim şikâyetler ansızın yüreğimi ağırlaştırmıştı. Bu arada çevrede, kâh küçük koruda, kâh çayırlıkta, çiçek arıyor ve topluyordum. İnceden ve usulca yağmaya başlayan yağmurla, hassas çevre daha da hassaslaştı ve sessizleşti. Sanki gökyüzünden gözyaşları dökülüyor gibi geliyordu bana ve çiçek toplamaya devam ederken yaprakların üzerine serpilen bu sessiz gözyaşlarına kulak verdim. Ilık, zayıf yaz yağmuru, ne tatlısın sen! "Neden çiçek topluyorum burada?" diye sordum kendi kendime ve düşünceli gözlerle yere baktım; ince yağmur, kaygılarımı daha da artırarak bir kedere dönüştürdü. Geçmişte kalan, eski kusurlarım geldi aklıma, sadakatsizlik, nefret, horgörü, sahtekârlık, sinsilik, öfke ve sert, çirkin bir sürü sahne. Dizginlenmemiş tutkular, azgın arzular ve bazı insanlara nasıl acı çektirmiş olduğum, nasıl haksızlık ettiğim. Geçmiş hayatım, dramatik sahnelerle dolu bir tiyatro oyunu gibi açıldı önümde ve sayısız zaaflarıma, insanlara hissettirdiğim tüm soğukluklarıma ve sevgisizliklerime elimde olmadan hayret ettim. O sırada ikinci karakter geldi gözlerimin önüne ve ansızın birkaç gün önce bir ormanda, yerde yatarken görmüş olduğum yaşlı, yorgun, yoksul, terk edilmiş adamı yeniden gördüm; öylesine acınılacak durumda, solgun ve perişandı, öylesine

acı dolu ve bitkindi ki, bu yürek daraltan kederli görüntü beni dehşete düşürmüştü. Şimdi bu yorgun adama bakıyordum zihnimde ve gördüklerim beni zayıf düşürdü. Bir yerlere uzanmak ihtiyacını hissettim ve o sırada, göl kıyısında sevimli, sıcak bir yerin yakınında olduğum için, bir nevi bitkinlik içinde, bir ağacın sadık dalları altındaki yumuşak toprağa serildim. Toprağa, havaya ve gökyüzüne bakarken gökyüzüyle yeryüzü arasında zavallı bir tutsak olduğum gibilerinden, üzücü, kaçınılmaz bir düşünceye kapıldım; tüm insanların bu biçimde acınılası bir tutsaklık yaşadıklarını, herkesin önünde sadece tek bir karanlık yolun bulunduğunu, bu yolun deliğe, toprağa uzandığını, mezardan geçenin dışında, öteki dünyaya giden bir başka yolun olmadığını düşündüm. "İşte her şey ama her şey, tüm bu zengin hayat, bu sıcak, düşünceli renkler, bu haz, bu hayat sevinci ve isteği, tüm bu insani anlamlar, aile, arkadaş, sevgili, ulvi güzellikte resimlerle dolu bu aydınlık hava, ana ve baba evleri ve sevgili, nazik yollar günün birinde ölecek ve yok olacak; tepedeki güneş, mehtap, ve insanların yürekleri ve gözleri." Bunun üzerine uzun uzun düşündüm ve belki de acı çektirmiş olabileceğim insanlardan sessizce af diledim. Uzun süre bulanık düşünceler içinde yattım orada, ta ki o alabildiğine güzel ve taze, o tatlı, iyi, saf bakışlı genç kız yeniden aklıma gelinceye kadar. Çocuksu-sevimli ağzının ne kadar çekici, yanaklarının ne şirin olduğunu ve endamının beni o melodik yumuşaklığıyla nasıl büyülediğini, bir zamanlar ona nasıl bir soru sormuş olduğumu, onun güzel gözlerini nasıl kuşku ve güvensizlik içinde yere indirdiğini canlı bir biçimde gözlerimin önüne getirdim ve dürüst aşkıma, sevgime, teslimiyetime ve şefkatime inanıp inanmadığını sorduğum zaman, nasıl "hayır," dediğini hatırladım. Koşullar bir seyahate çıkmasını gerektirmiş ve gitmişti. Belki onu, beslediğim duyguların saflığına, sevimli

varlığının benim için önemli olduğuna ve pek çok güzel nedenlerle onu ve bu sayede kendimi mutlu etmek istediğime ikna edebilirdim zamanında; ama daha fazla üstelememiştim artık ve o da çekip gitmişti. O halde niçin bu çiçekler? "Kendi mutsuzluğumun üzerine bırakmak için mi topluyorum çiçekleri?" diye sordum kendime ve demet elimden düştü. Eve dönmek üzere ayağa kalktım; çünkü artık vakit geç olmuştu ve her yer karanlıktı.

BİR ŞAİRİN HAYATI

Karl Walser'in yayıncı S. Fischer'e ait kır evindeki duvar bezemeleri

Ressam, bir şairin hayatını gözünün önüne getirir; sakin bir silsile halinde ardı ardına dizilen imgeleri, büyük bir dikkat ve rahatlıkla duvar yüzeyine aktarmak üzere, bir büyücü gibi bu hayatın içinden en önemli anları seçer. Bir bütün olarak hayatı oluşturan bu resmin tek tek parçaları arasında, ayrıntılarıyla anlatılması gereken pek çok şey yer almalıdır şüphesiz. Mektuplara ve konuşmalara değinilmesi gerekir, tanıdık çevresinin ve deneyimlerin altı çizilebilir. Hasretle, boşlukla, sıkıntıyla dolu saatlerin, dinleyerek, düşünerek, kendine şaşırarak geçen saatlerin gösterilmesi ve özenle açıklanması gerekir. Her hayatın neredeyse dile getirilemeyen, tasvire gelmeyen yanları da vardır tabii. Haz ve mutluluk kadar hissizlik ve mutsuzluk da özenle incelenmeli ve dikkate alınmalıdır. Heves ve keder, heyecanlar ve hayal kırıklıkları, avuntular ve aşağılanmışlıklar, rengârenk ve değişken roller üstlenirler. Dönüşümler, karakter değişimleri olağanüstü bir ilgi görür. Pek çok yer ve biçim yadsınamaz bir önem kazanır. Tüm bunlar, deyim yerindeyse sadece şöyle bir okunmuş veya belki de hiç okunmamış kitaplarda yeterince ortaya serilmiştir. Okunmadan kenara bırakılan bir kitaba harcanmış bunca emeğe ne yazık. Ressam, çok canlı ve çekici, enlemesine-oval sekiz

veya on resimde, olgunluk ve yaşlılık dönemlerinin eksik kaldığı görülen bir şairin hayatını canlandırır; adeta çiçek kokulu, hayalperest romantizmin bir özelliğidir bu. Şair erken ölür ve ona, muhtemelen hayatta başarabileceğinden daha hızlı vardığı bir hedef belirleme hakkı, ressama çok görülmemelidir. Burada, ressamın sanatı ve yaratıcılığının bana kusursuz bir biçimde sunduklarına titizlikle ve üstelik zahmetsizce bağlı kalıyor ve şimdi ben sırasıyla her bir duvar resmine, bulabildiğim terbiyeli ve yapmacıksız kelimelerle, nazik ve saygılı bir tavırla eşlik etmek istiyorum.

Kuğu

Büyüleyici, zengin bir tabiatın kuşattığı küçük bir şehirde, onu annesinin, babasının veya bakıcısının elinden tutmuş, gezerken gören herkesin okşamak istediği, güzel, narin bir oğlan çocuğu, sevgi dolu bir himaye altında büyümektedir. Onun varlıklı, eğitimli ebeveynin çocuğu olduğu, neredeyse gereğinden kibar, gerçeğinden özenli ve fazlasıyla hassas yetiştirildiği ve etrafını türlü türlü oyuncakların, çocuksu bir rahatlığın, şirin giysilerin sardığı düşünülmektedir. Onun yumuşak, sarı buklelerıyle oynayan şefkat dolu yetişkin eller vardır çevresinde ve teyzeleri bu küçük oğlanı fazla şımartıyor bile olabilirler. Ebeveyninin oturduğu kır evinin ardında, böyle hayal edebiliriz herhalde, yerlere kadar sarkan ağaç dallarının altında, iki ya da üç kuğunun alabildiğine alımlı bir hayat kattıkları küçük bir gölün yer aldığı, güzel, eski bir bahçe uzanmaktadır. Oğlan bu kuğuları sever tabii ve suyun sözüm ona derinliği üzerine çocukça düşüncelere dalmak için, sık sık zarif göl kıyısına gider. Daldığı düşünceler çocuğa büyüleyici gelir ve kendini bu büyüye teslim ederken sandığından daha olgun ve göründüğün-

den daha yaşlı oluverir. Siyaha çalan, yeşilimsi su, onda bir anlaşılmazlık izlenimi bırakır ve oğlan, kavranmaz olduğu kadar hoş ve zarif bir ürperti de hisseder bu suyun karşısında. Yiyebilecekleri herhangi bir şeyin yardımıyla kuğuları yakınına çeker. Geçerken değinmek gerekir ki, ressam figürlerine 1830 yılının kostümlerini giydirmiştir; böylelikle resim dizisi, özellikle latif bir özellik kazanır. Oğlan, kuğuların güzelliğini belirsiz ve uzak bir biçimde hisseder ve görür; ama hiç değilse sadece cisimden çok, cismin güzelliğini fark eder ve görür. Cismi görür ve güzelliği hisseder daha çok. Aynı biçimde, manzaranın güzelliği de ona henüz yabancıdır aslında. Kırların ve ebeveynine ait bahçenin zevkini çıkarır gerçi; ama muhtemelen şimdilik sadece çocuksu bir biçimde. Gözleri saklanılabilecek köşeleri ve açık alanları, ışığı ve gölgeyi seçer. Okula gider ve kendi yaşındaki çocuklarla arkadaşlık kurar. Yavaş yavaş değişir, artık kuğulara gitmez olur; başka şeyler çeker ve büyüler onu, eleştirir, kitaplar okur, yabancı diller öğrenir. Şık bir delikanlı olarak şehrin sokaklarında dolaşır, karanlık meyhanelerde yaşanan hayatla tanışır gizlice, bu yeni çiçeklenen hayal gücünü tuhaf bir biçimde kışkırtır. Okul arkadaşlarıyla oynar ve dalaşırken bedeninin güçlerini ölçer ve bu vesileyle duygudaşlıkla nefreti birbirinden ayırmayı öğrenir. Okulda başarılıdır ama çalışkan olmaktan ziyade yeteneklidir, büyük ölçüde sağlam, diri kafasına güvenir, bir bakıma cömertçe bir ihmalcilikten zevk duyar, çalışkanlığı, can sıkıcı bir korkaklık olarak küçümseyebileceğine inanır. Ebeveyninin uyarılarını hiçe saymayı kesinlikle sevimsizlik ve akılsızlık olarak görmez, haşarı ve gözüpek olmayı güzel bulur, dikkatli davranmak ve gayretle çabalamak güzelliğin karşıtı gibi gelir ona.

Arkadaşlık

Arkadaşlığın üzerinde muazzam bir çekiciliği vardır, akla gelebilecek her yönüyle arkadaşlığın tadını çıkarır. İyi bir arkadaşla birlikte gezintilere çıkmanın gençlik ruhu üzerinde yarattığı büyüleyici etkiyi bilir ve bunun zevkine varır. Tarlalarda ve ormanlarda dolaşmak, dağların tepelerine tırmanmak, sonbahar sislerinin çayırlıklar üzerinden okşayarak geçişini izlemek, bir ateşe odun taşımak, arkadaşlarla ateşin etrafında oturmak, mevsimlerin tılsımı –özellikle de karın yoğun yağdığı, göllerin ve ırmakların donduğu kış mevsimini olağanüstü bulur– onu büyüler, arkadaşlığın bu güzel gizemini kendine açıklamaya çalışır; ama kendini her seferinde bu gizem dolu bilinmezliğe, sevinçle beklediği bu anlaşılmazlığa bırakır. O ve arkadaşları cesurdurlar, hayata açılmayı arzulayan ve bunun için sabırsızlanan delikanlılık cesaretinin apaydınlık parlayan, çakan aleviyle sarhoş olurlar.

İlk seyahat

Şimdi gerçekten de onu engin dünyaya taşıyan bir seyahattedir ve bu ona yeterince garip gelmektedir. Ebeveyni ve akrabaları, henüz yolun başındaki bu dünya adamını oldukça fazla sayıda yükle ve gereksiz ihtiyaçlarla donatmış gibi görünmektedir. Eski moda, büyüleyici bir taşıt olan atlı arabanın tepesindeki yüksek terasa, ağzına kadar dolu bavullar azametle kurulmuştur. Yolcu vedalaşır ve onu zengin bir hayata doğru taşıyacak olan arabaya cesurca biner. Daha sonra, tam yol giderlerken, herkese bir kez daha veda eder; yani mendilini arkada kalanlara doğru sallar, ki bu, en azından hoş bir etki yapar. Atlı bir seyahat arabasının penceresinden rahatça seyredilen dünya, bir resim kadar güzeldir. Tatlı, içten bulutlar arabanın peşinden

canlı bir biçimde uçuşurlar ve yol boyu pipo içen arabacı ya da öyle istiyorsanız tren makinisti olsun, şirin görevini kesinlikle her bakımdan yerine getiren, gayet sakin ve rahat bir adamdır. Böyle neşeyle akıp git hedefine, sevgili araba! Sert karayolunda tekerlekler gıcırdar, geriye çevrilmiş bakışların önünde şehir, göl ve kırlar alçalıp kaybolur, muhteşem pırıltılarla yeni araziler görünür, seyahat günü ve sabahı muhteşemdir, toprağın ve gökyüzünün aydınlığı, parıltısı, ışıltısı insana haz verir. Her şey çok içtendir, çok iyi, çok şefkatli ve alabildiğine özgürdür. Kuşlar, mavimsi-beyazımtrak sabah havasında yüksek perdeden sabah şarkılarını çığırırlar; evler, ağaçlar belirir ve kaybolur; durmadan yeni, farklı bir şeyler gelir, insanlar, arabalar, kulübeler, şatolar, araziler, ormanlar, tarlalar, ve bilmem daha neler neler. İyi yolculuklar her halükârda! Yol kenarında duran, köşeli bir yol tabelası söyler bunu ve umalım da kastettiği şeyi dürüstçe söylüyor olsun. "Hiç durma, sür son sürat! Sonunda bir köşeye toslarsın sen de!" Böyle konuşmakta bir edep, bir incelik var mı? Kim konuşur ki böyle? Vay, seni gidi uğursuz, köşeli yol tabelası! Hey Tanrım! Onu böyle homurdanmaya ve mırıldanmaya bırakmaktan başka ne gelir elden? Hiç gitmemiş Paris'e ve bu yüzden de güzel davranışlar ve terbiyeli tavırlar hakkında pek bir şey bilmiyor. Hiç durmadan bir şeyler gelir ve geçer, fokurdayan dereler, küçük sevimli su birikintileri. Her şey hızla değişir. O halde, şimdi biz de kendimiz için bir değişiklik yapalım ve bırakalım arabayı, yol alsın. *Au revoir*![1] Çünkü gerçekten de düşüneceğimiz başka şeyler var daha. İşte böyle ve müsaadenizle ayrılıyorum ben, sıhhatiniz daim ve her şey gönlünüze göre olsun, sayın dünya yolcusu. Nasılsa er geç bir yerlerde duraklanır.

1. (Fr.) Hoşça kal. (Y.N.)

Gezgin şarkıcı

Şimdi yüksekokula gidiyor olmalıdır ama doğuştan gelen dehasıyla çok hızlı ilerler, her halükârda öyle olduğunu sanmaktadır ve bir bakıma, aklıyla ve dünya görüşüyle, hiç değilse tek bir noktada, öğretmenlerinden üstün gibi görünür. Böyle olduğunu tahmin ediyoruz, çünkü böyle bir tahmine veya önkabule ihtiyacımız var. Aksi halde başına buyruk yol alan şarkıcıyı nasıl açıklayabilecektik? Kendini ve tüm çevresini aşmış gibi görünür; içinde uyanan kartallara özgü bir şey, onu tüm vasatlığın üzerinden uçurarak, güneşli, bulutlu zirvelere taşır. Bilimlerde kuru bir yan bulur, bunlar, onun bir ihtiyaca dönüşmüş olan uçuşunu aksatır, köstekler. Bir mutluluk ve aynı zamanda da bir mutsuzluk bu delikanlıyı diğer genç adamlardan ayırır. Bilgelik ona gülünç gelir. Ruhunun ateşi, ona olağanüstü hikâyeler anlatır ve bu ateş onu serüvenlere sürükler. Yirmi yaşı, her kuralı, her düzeni, tüm ürkek kaygıları ve düşünceleri yıkar, devirir, onun için insan hayatı gizem dolu bir ihtişamdır ve insan olmak dışında hiçbir sıfat taşımayan insanların arasına karışır. Yaptığı hatalar onun için kaçınılmaz sonuçlardır, dünyaya ve şeylere ilişkin görüşünü verdiği hızlı kararlar üzerine oturtur. Bilgelik hayat demektir. Alev kızılı dalgalar onu kapar ve yükselen ve alçalan bu akışla yüzmeye zorlar. Günler ve geceler, köpüren, sarhoş eden, ilahî güzellikte bir bütüne dönüşür. Her şey birbiriyle bağlantılıdır, koparılamaz. Geceleri ay ve gündüzleri güneştir onu mutlu eden ve aşka getiren. Müziğe âşıktır ve hayranlık içinde, şarkı söyleyerek ülkeyi gezer, dolaşır. Bazı insanlar, onu gözden çıkarır ve yitirilmiş sayarlar. Tabiat onu sarhoş ettiği için, ıssız, vahşi batakhanelerde, meyhanelerde veya yüksek ağaçların altında, dizginlerini koparmış, bu yabani yoldaşa yükseklerden göz kırpan

yıldızların altında, açık havada geceler. Dünyaların uğultusu kulaklarına dolar, sonsuzluğun demir gibi sağlam, hoş kokusu dolanır etrafında ve onu kucaklar, yıldızlar ve yeryüzü şarkı söyler, dans eder gibidir. Tanrı'nın anlamını huşuyla içine çeker ve gece havası onu hışırtılarla sararken koyu karanlıkta, yosundan döşeğinin üzerinde uykuya dalar ve uykusuna bir gece hayvanının çığlığı dalar ve olağanüstü rüyalarda varoluşun gürleyen borazanlarını işitir. Bölünmemiş, yalın tabiat, bir oraya, bir buraya sürükler onu, sımsıkı kavrar, yeline katar. Ay dostu olur ve yıldızlar da yoldaşları. Çoktandır aklı başında gibi görünmeyi bırakmıştır. Görmüş geçirmiş olmak dedikleri şeye tahammül edemez, iğrenir bu maskeden. Tüm bu söylediklerimize karşın, bu yabani sürüklenişin ortasında, kendisini yuvada bulacağı bir ev özlemine kapılır; ebeveyniyle konuşmak, imanlı, iyi ve ılımlı olmak, insanlara nazik ve adil davranmak için bir tür ihtiyaç hisseder. Gitarı sırtında, artık zorlanarak, yolunu yitirmiş bir halde, cılız, belirsiz özlemini boş yere harcayarak dolanıp durmaktadır dünyada. Bir düzene girmek, olgunlaşmak ister ve bunu başaramaz. Bir sis sarar etrafını ve kesif belirsizlikler içinde kendini kaybeder. Dikbaşlılıktan ve aşırılıktan yorulmuştur, soğuk ve inatçı olmayı sürdürecek gücü kalmadığını söyler kendi kendine. Ruhu uyanır, ancak şimdi bir insan ve erkek olması gerektiğini hisseder, bir hayalpereste dönüşür, sessiz ve dalgın yürür ve bu kez insanlara bir aylak gibi görünür. Kimse ona ciddi, güzel niyetler yakıştırmaz. İnsanların arasına karışır ama onu dışlarlar, insanları mutlu edemez, tıpkı insanların da onu mutlu etmediği gibi. Ona hakikatleri söylerler, yani çoktan kendisine binlerce kere söylemiş olduğu şeyleri söylerler. Kendisini küçük çocukların, hor görülenlerin ve yoksulların arasında iyi hisseder. Salonların ihtişamı ve göz kamaştırıcılığı ona hiçbir şey ifade etmez. Bun-

lardan hiçbir beklentisi yoktur. Küçükler, duruşunu, tavrını ve dilini anladıkları için onu severlerken yetişkinler, kalpsizce suçlar ve uzak dururlar ondan.

Karşılaşma

Fazla dikkate almadığı kadınları, çok defalar yetenekleriyle eğlendirmiştir. Ancak günün birinde, göz kamaştıran, aydınlık bir öğle vakti, kibar bir yürüyüş sırasında, hışırdayan eteğini zarafetle kaldırarak heybetli bir merdivenden çıkmakta olan genç güzel bir hanımla karşılaşır. Gök gürlemesine yakalanmış ve yıldırım çarpmış gibi, kalır olduğu yerde ve selam verir. Tüm varlığı sarsılır, konuşmak ister ama ağzından tek bir kelime çıkmaz ve daima uysal bir hizmetkârı olmuş dili, onu bu kez hizmetlerinden yoksun bırakır. Çocukluğunun hisleriyle karışmış, sınırsız bir acı çöker üzerine. Aşıktır! Toprak, hava, dünya kucaklar onu. Ansızın her şey ona kaygısız ve güleryüzlü görünür. Kendini kadına hissettirir ama o sadece küçümseyen, garip bir bakış yöneltir adama. Kadının çalılıklar, kapılar ardında gözden kaybolmasını izler. Uzun süre sabırla bekler; ancak kadın, ortadan kaybolmuştur. Bitkin bir halde yürüyüp uzaklaşır.

Mutsuz aşk

Kadını arar, gözü ondan başkasını görmez. Gözünün önünden hiç gitmeyen görüntüsü, onu hasta eder. Taşkın bir sevecenlikle dolu mektuplar yazar ama hepsi de cevapsız kalır. Sefil durumdaki adamı, başını kollarına dayamış, bitkin ve harap bir halde, bir bankta otururken görürüz; bir erkeğe hiç yakışmayan ama herhalde mutsuz bir aşığa daima yakışacak bir biçimde inler. Tepeden tırnağa, görmezden gelinmiş, zavallı bir sevgi yumağı

manzarası sergiler. Kendisiyse hiçbir umuda, bu biricik umut kadar bağlanmamıştır ama umutsuz bir umuttur bu. Yani biricik çaresi çaresizliktir. Zavallı adam! Bu arada acısını şiirlerle anlatmaya başlamıştır, mutsuzluğundan yaratıcı bir sanatçı, bir şair doğar. Şimdi şiir yazan bir insan olarak, o güne kadar yaşadığı tüm acılara, aşklara ve hayata kıymetli bir hatıra zenginliği gibi değer vermeyi öğrenir. Acılar kadar sevinçler de uğraştırır onu. Şiir aşkına, kişisel dertlerini unutur.

Yokluk içinde

Artık kendini keşfetmiş olan adam, bu arada yoksul düştüğü için, sadece sanatına adanarak yaşamak üzere bir çatı katı odasına kapanır. Etrafında giderek katmerlenen sefaleti ve issızlığı hiç fark etmez. Perişan odası, muhteşem görünür gözüne, çünkü tüm şairce düşleri o odada barınmaktadır. Tüm ilişkilerini bitirmiştir. Masasını, yatağını, sobayı ve lambayı sevimli bulur. Kötü duvar kâğıdı onu mutlu eder, çünkü tüm iyi düşünceleri duvar kâğıdına dokunmuştur. Uzun, sarı bir sabahlıkla çalışır. Duvarda şapkası asılıdır. Yakında öleceğini canlı bir biçimde hisseder. Tuvalet masasının üzerinde su ibriği ve leğen durur. Soba borusu çok harap görünmektedir. Zemin, etrafa dağılmış elyazmalarıyla doludur. Yazarın sabahlık cebinden bitmiş bir eserin ucu görünür. Yatak adamakıllı dar, yoksul, uzun ve incedir. Geniş pencere güzel bir manzaraya bakar.

Ölümsüzlük

Şair karmakarışık, kıvrım kıvrım yollardan geçerek yükseklerde bulunan, tanrısal havaların esintileriyle kuşatılmış, tapınaklarla süslenmiş, sevinç ve şanla dolu

ölümsüzlük mevkiine ulaşır. Kadınlar, toplu eserlerinin baskısını huşu içinde okumaktadırlar. Genç, güzel kızlar, onun trajik sonuna ağlarlar, vs. şöyle bir gayretle silkelenirse dibi, o zaman bir şeyler daha dökülür belki, haydi öyleyse! Görelim bakalım. Belki bir yerlerden öksüre tıksıra bir şeyler daha çıkar, kim bilir? Buraya kadar gayet memnunuz. Gerisi de gelir artık.

SOHBET (I)

Düzyazılar, uzun öyküler ve romanlar yazmış yazarlar, geçtikleri yollardan genel olarak nasıl gelirler? Bunun cevabı basittir: adamakıllı perişan bir halde!

Sağda solda istisnalar var mıdır?

Şüphesiz istisnalar vardır, yani yaşadıkları eski kır evlerinde, asıl yazarlık mesleklerinin yanı sıra, geniş çaplı, verimli bir mandıracılık, hayvancılık ve ziraat işletmeciliğini de sürdüren yazarlar olduğuna göre. Bunlar akşamları, lamba ışığında, buluşlarını veya esinlerini kâğıda geçirirler; daha doğrusu bunu kendi elleriyle yapmalarına da gerek yoktur, tersine ya eşlerine ya da şirin bir daktilocu kıza özenle temize çektirmek üzere dikte ederler. Bu şekilde, elbette ağır ağır; ama buna karşılık bir o kadar da güvenle birikip kabararak ciltler oluşturan ve ilerde bu ciltli halleriyle muhtemelen piyasaya hâkim olacak, heyecan verici koca koca kitap bölümleri ortaya çıkar.

Yazar beyler, genellikle nasıl evlerde otururlar?

Bu soruya şöyle cevap verilebilir ve verilmelidir de: Duruma bağlı olarak, en çok yüksek çatı katlarındaki, manzara bakımından zengin odalardan hoşlanırlar; çünkü gerek dram yazarları, gerekse epik ve lirik şairler, böyle odalar sayesinde dünya üzerindeki en özgür ve zengin görüşe ulaşırlar. Ancak vadesi gelmiş kiralarını da daima

geciktirmeden ödemeyi başarırlar umarım.

Yazarlar, kara kara düşünen ve felsefe yapan, dramatik ve matematik odalarını çok ama çok nadiren ısıtırlar. Yazın terlemek zorunda kaldıklarına göre, kışın da bir değişiklik kabilinden pekâlâ bir parça donabilecekleri görüşünü taşırlar zira ve sıcağa da, tıpkı soğuğa olduğu gibi olağanüstü bir yetenekle ayak uydururlar. Oturur ve yazarlarken, kol, el ve bacak gibi uzuvları katılaşmaya başlayacak olursa o zaman sıcak soluklarını arada sırada pençelerine veya parmaklarına kolayca üflerler ya da sadece kısa bir süre için, yazı ve akıl masasının başından kalkmaları ve amaca uygun şu ya da bu bedensel hareketi kararlı bir biçimde gerçekleştirmeleri de yeterli olur; böylelikle gerek duydukları miktarda beden ısısı kendiliğinden kazanılacaktır şüphesiz. Eklemlerin bir ölçüde kaybedilmiş olan esnekliği tekrar yerine gelecek ve muhtemelen bir parça yorgun düşmüş ve gevşemiş zihin, yeniden büyük bir güçle devreye girecektir; çünkü jimnastik ve bedensel hareketler bilindiği gibi, son derece zindeleştirici ve canlandırıcı bir etkide bulunur. Ayrıca şevkle sürdürülen zihinsel çalışmanın, sanatsal ve şiirsel ateşin, yakıcı bir kararlılığın, çalışırken gösterilen azmin, meseleye duyulan tutkulu aşkın ve asil, yüce görev duygusunun, kor gibi yanan bir sobanın yerini daima eksiksiz bir biçimde doldurabileceğinden de hiç kuşku duymuyoruz.

Bir süreliğine görmüş geçirmiş bir hanımın banyosunda yaşadığını ve barındığını nakledebileceğim, en incesinden ve güzelinden mısralar kotarmış bir şair tanırdım. Fakat hanımefendinin canı yıkanmayı çektikçe, öyle sanıyoruz ki, görgü gereği ortalıktan toz olmaktaydı. Bundan kuşku duymaya gerek görmüyoruz; çünkü şairler, noktasına virgülüne varıncaya kadar, kibarlığın tüm görgü kurallarını sadece bilmekle kalmaz, aynı zamanda bunlara uyarlar da. Bu şair kendisini banyoda olağanüstü

rahat hissediyordu, bu acayip mekânı, kendine göre eski bezlerle, kumaşlarla, paçavralarla ve halı artıklarıyla gerçekten keyif duyarak yaratıcı bir biçimde süslemiş ve döşemişti ve yanılmıyorsam eğer, inatla ve ısrarla Araplar gibi yaşadığını iddia ediyordu. Hey gidi günler! Şu hayal gücü de ne hoş, alımlı, mutluluk veren bir varlıktır ama!

Yazarların, en az yasalar hazırlayan hükümet danışmanları kadar, hatta belki onlardan bile daha iyi ayakkabı boyayabildikleri ve çizme cilalayabildikleri de kesindir. Gerçek şu ki, hakiki ve has bir hükümet müşaviri bana bir zamanlar, kendisinin ve eşi olan sevgili hanımefendinin çizmelerini veya ayakkabılarını, büyük bir zevkle düzenli olarak temizlediğini, tamir ettiğini ve boyadığını itiraf etmişti. Emirler yağdıran ya da en azından kararnameler ve talimatlar düzenleyen hükümet müşavirleri, yani yüksek makamları işgal eden ve düşünülebilecek en güzel mevkilerde oturan insanlar, ayakkabı boyamak konusunda dar kafalılıktan kaynaklanan hiçbir çekince taşımadıklarına göre, kalıcı değere sahip kitaplar yazan tüm yazarların da, yararlı ve ayrıca sinirleri yatıştırmak ve duyguları güçlendirmek bakımından son derece etkili olan bir işi zevkle yerine getirebileceği apaçık görülür.

O halde yazarlar, örümcek ağlarını temizlemek konusunda da bir ölçüde deneyim kazanmış olabilirler mi? Göründüğü kadarıyla biraz garip ve dikkat çekici bu soruya, uzun, zorlu araştırmalar yapmadan ve zaman çalan en küçük bir zahmete bile girmeden, neşeyle gülerek, olumlu bir cevap verebileceğimizi sanıyoruz; çünkü yazarların bir örümcek ağını, en deneyimli hizmetçi kızlar ve odalıklar kadar büyük bir beceriyle paramparça edebildikleri ve dağıtabildikleri bir gerçektir. Son derece ilginç ve sanat dolu böylesi mimari anıtları yıkmak ve yok etmek konusunda, yazarlar düpedüz gerçek birer barbardırlar, çünkü yıkım denilen işten alçakça bir zevk alır-

lar ve kendi ifadeleriyle, bu iş onları neşelendirir.

Tozu ise her hakiki şair tercih eder. Zira herkesin de bildiği gibi, tam da en büyük şairler, yani klasikler, toza ve dolayısıyla unutulmuşlukların en güzeline gömülü kalmaktan özellikle hoşlanırlar; malum olduğu üzere tıpkı, ancak çok uygun düşen, törensel vesilelerle tozun içinden çekilip çıkarılmayı ve saygınlığa kavuşturulmayı bekleyen hassas, yıllanmış şarap şişelerine benzerler.

KIENAST

Hiçbir şeyle ilgilenmek istemeyen bir adamın adıydı Kienast. Daha gençliğinde bile isteksiz mizacıyla can sıkıcı bir biçimde göze batardı. Bir çocuk olarak ebeveynine çok dertler verdi ve daha sonraları da bir vatandaş olarak hemşerilerine. Günün hangi saatinde olursa olsun, onunla konuşmak isteseniz, ağzından asla arkadaşça ve insanca bir söz duymazdınız. Tavırları huysuz ve öfkeliydi, ve davranışları iticiydi. Bu Kienast gibi herifler, insanlara karşı terbiyeli ve nazik olmakla günah işlediklerine inanırlardı herhalde. Ama hiç telaşlanmayın; Kienast ne terbiyeliydi ne de içten. Bunu duymak bile istemezdi. Kendisini ilgilendirebilecek her şeye, "Saçma sapan işler," diye terslenirdi. Birisi ona bir ricayla gelecek olsa keyifsiz bir tavırla, "Çok özür dilerim ama hiç vaktim yok," diye homurdanırdı. Kienast'a bir ricayla gidenler, oyuna getirilmiş insanlardı. Ondan pek bir fayda görmezlerdi; çünkü Kienast'ta nezaketin izine bile rastlanmazdı. Bunun lafını bile duymak istemezdi. Kienast'ın bir kere de iyi bir şey, deyim yerindeyse kamunun yararına bir şey yapması gerekse o zaman da şöyle derdi: "Hoşça kalınız, *au revoir*," bununla kastettiği şuydu: "Beni rahat bırakın, lütfen." Onu yalnızca kendi menfaati ilgilendirirdi ve gözleri kendi yüce çıkarından başka bir şey görmezdi.

Bunun dışında kalan şeyler onu pek az ilgilendirirdi ya da hatta hiç ilgilendirmemesini tercih ederdi. Bunların lafını duymak bile istemezdi kesinlikle. Birisi ondan gönüllü bir yardım, hatta dahası bir fedakârlık bekleyecek olsa lafı ağzında gevelerdi: "Bir bu eksikti," bununla kastettiği şuydu: "Mümkünse beni bu tür şeylerle rahatsız etmemenizi rica edeceğim." Ya da şöyle derdi: "Beni gönlünüzden ırak etmezseniz sevinirim," veya sadece; "*Bonsoir*[1]." Cemiyet, kilise ve vatan görünüşe bakılırsa onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Onun görüşüne göre, cemiyetin meseleleriyle ancak eşekler ilgilenirdi; ne şekilde olursa olsun, kiliseye ihtiyaç duyan kişi, onun gözünde koyunun tekiydi ve anavatanlarını sevenlere karşı bir nebze olsun anlayış göstermezdi. Söyle, ana veya baba yurdu için yanıp tutuşan okur, bu Kienast'lara ne yapmalı sence? Bunları hiç vakit kaybetmeden ve hakkını vererek, eşek sudan gelinceye kadar dövmek muhteşem, hatta yüce bir görev olmaz mıydı? Sakin ol! Böyle beylerin rahatlarını sonsuza dek korumamaları için gerekenler yapılıyor. Günün birinde biri Kienast'ın kapısını çaldı; görünüşe bakılırsa ne "*Bonjour*[2]" ne de "*Bonsoir*" ne "Saçma sapan işler" ne de "Bir bu eksikti," ne "Çok acelem var, maalesef," ne de "Beni rahat bırakın lütfen," bu geleni geri çevirmeye yetecek gibiydi. "Gel bakalım, bana lazımsın," dedi bu tuhaf yabancı. "Pek hoşsun gerçekten. Ama senin aklından zorun mu var acaba? Seninle harcayacak vaktim mi var sanıyorsun? Bir bu eksikti! Beni gönlünden ırak etmezsen sevinirim. Maalesef hiç vaktim yok, haydi hoşça kal, *au revoir*" Kienast cevap olarak bu veya buna benzer şeyler söylemek istedi; ama aklından

1. (Fr.) İyi geceler. (Y.N.)
2. (Fr.) Merhaba. (Y.N.)

geçenleri ifade etmek üzere ağzını açtığı anda, ölecek gibi oldu, ceset gibi soldu, artık bir şey söylemek için çok geçti, ağzından tek bir kelime çıkmadı. Ölümdü ona gelmiş olan, artık hiçbir şeyin faydası yoktu. Ölüm işini hızlı görür. Artık tüm o "Saçma sapan işler'den bir fayda yoktu ve tüm o güzel "*Bonjour*"ların ve "*Bonsoir*"ların sonu gelmişti. Küçümseme, alaycılık ve katı yüreklilik bitti. Ah Tanrım! Hayat mıdır böyle bir hayat? Böyle cansız ve böyle Tanrısız yaşamak ister misin? İnsanların arasında böyle insanlıktan nasipsiz kalmak ister misin? Kienast gibi yaşamış olsaydık, kimse ağlayabilir miydi senin veya benim için? O zaman benim ölümüme üzülen olur muydu? Şu veya bu kişi benim gidişime neredeyse sevinirken haksız mı olurdu o zaman?

HIÇBIR ŞEY

Kadın, sadece birazcık acayipti. Kendisine ve kocasına akşam yemeği için güzel bir şeyler almak üzere şehre indi. Daha önce de alışveriş yapan ve bu sırada sadece birazcık dalgın olan pek çok kadın görülmüştür şüphesiz. Yani bu hikâye kesinlikle yeni değil; buna rağmen devam edeceğim; kendisine ve kocasına akşam yemeği için güzel bir şeyler almak isteyen ve bu amaçla şehre inen kadının, kafasını tam anlamıyla bu meseleye veremediğini anlatacağım. Kadın, kendisi ve kocası için ne gibi özel ve leziz şeyler alabileceğini tekrar tekrar düşünüyor ama, söylediğim gibi, kendini meseleye tam anlamıyla veremediği ve birazcık dalgın olduğu için, bir karara varamıyor ve aslında ne istediğini tam anlamıyla da bilmez gibi görünüyordu. "Çabucak hazırlanacak bir şeyler olmalı, çünkü vakit geç oldu, zaman dar," diye düşünüyordu. Tanrım! Sadece birazcık acayipti işte ve kafasını meseleye verememişti. Açıklık ve nesnellik gayet güzeldir tabii. Ama işte buradaki kadın pek de açık değildi; daha ziyade biraz dalgın ve acayipti. Tekrar tekrar değerlendiriyor ancak, söylediğim gibi, bir karara varamıyordu. Karar verme becerisi gayet güzel bir şeydir. Ama buradaki kadın bu beceriye sahip değildi. Kendisine ve kocasına, yemek için gayet güzel ve leziz bir şeyler almak istiyor-

du. Bu hoş amaçla şehre inmişti zaten; ama bunu bir türlü beceremiyor, bir türlü başaramıyordu. Tekrar tekrar inceliyordu. İyi niyetten yoksun değildi, iyi amaçlardan yana kesinlikle bir eksiği yoktu, yalnız birazcık acayipti işte, kafasını toparlayamıyor, bu nedenle de işin üstesinden gelemiyordu. Kafaların toparlanamaması iyi bir şey değildir; uzun lafın kısası, sonunda kadına bir bıkkınlık geldi ve o da hiçbir şey almadan eve döndü.

Sevimli, nazik, küçük karısının eve geldiğini gören adam, "Akşam yemeği için güzel ve iyi, özel ve leziz, makul ve mantıklı bir şeyler aldın mı?" diye sordu.

Kadın karşılık verdi: "Hiçbir şey almış değilim."

"Nasıl yani?" diye sordu adam.

"Tekrar tekrar inceledim," dedi kadın, "ama bir karara varamadım, çünkü seçim yapmak bana çok zor geldi. Ayrıca vakit geç olmuştu ve zaman da dardı. İyi niyetten ve en halis amaçlardan yana bir eksiğim yoktu ama kafamı tam anlamıyla toparlayamıyordum. İnan bana, sevgili kocacığım, insanın kafasını toparlayamaması bayağı kötü bir şey. Anlaşılıyor ki, ben birazcık acayibim işte ve bu nedenle de bu işi beceremedim. Şehre indim, kendime ve sana iyi ve güzel bir şeyler almak istiyordum, iyi niyetten yana bir eksiğim yoktu, tekrar tekrar inceledim; ama seçim yapmak zordu ve kafamı toparlayamadım ve bu nedenle başaramadım ve bu nedenle de hiçbir şey almış değilim. Bugün de bir seferlik hiçbir şeyle yetiniriz, öyle değil mi? Hiçbir şey çabucak hazırlanır ve kesinlikle hazımsızlık yaratmaz. Bu yüzden kızacak mısın yani bana? Duysam inanmam."

Böylece bu defalık veya bir değişiklik olarak bir defalık da akşam hiçbir şey yediler ve iyi, uysal koca da kesinlikle kızmadı, kızmayacak kadar kibar, terbiyeli, edepliydi. Suratını asmaya asla cüret edemezdi, böyle davranamayacak kadar iyi yetiştirilmişti. Böylelikle hiç-

bir şey yediler ve ikisi de çok memnun kaldı; çünkü hiçbir şeyi bu seferlik çok lezzetli buldular. Terbiyeli koca, karısının bir kerecik de hiçbir şeyle yetinme fikrini çok cazip buldu ve kadının aklına gelen bu enfes fikirden etkilendiğini iddia ederek çok sevinmiş göründü, tabii bu arada besleyici, düzgün bir akşam yemeğinin, sözgelimi esaslı, sıhhatli bir elma püresinin ne kadar hoşuna gideceğine hiç değinmedi.

Başka bir sürü şeyi de hiçbir şeyden daha lezzetli bulurdu herhalde.

İŞTE! ŞİMDİ ELİMDESİN

Gördüklerine güvenmeyen adamın biri, kapalı olup olmadığını anlamak için odanın kapısına baktı. Kapı kapalıydı belli ki, hem de adamakıllı kapalıydı, bundan kuşkulanmak için bir neden yoktu. Kapı kapalıydı besbelli ama gördüklerine güvenmeyen adam, buna inanmadı, kapının kapalı olup olmadığını koklamak için, burnunu kapının üzerinde gezdirdi. Kapı gerçekten ve hakikaten kapalıydı. Hiç kuşku yok ki, kapalıydı. Açık olmadığı kesindi. Her halükârda kapalıydı. Kapı kapalıydı kuşkusuz. Kuşkuya düşmek için hiçbir neden yoktu; ama gördüklerine güvenmeyen adam, kapının nasıl sımsıkı kapalı olduğunu açıkça gördüğü halde, sahiden de kapalı olduğundan çok kuşkuluydu. Bir kapıyı daha sıkı kapatmanın mümkün olamayacağı kadar sımsıkı kapalıydı bu kapı; ama gördüklerine güvenmeyen adam, buna hiç de ikna olmuş değildi. Kapıya sertçe baktı ve kapalı olup olmadığını sordu kendine. "Kapı, söyle bana, kapalı mısın sen?" diye sordu ama kapı cevap vermedi. Zaten kapının cevap vermesine de hiç gerek yoktu; çünkü kapalıydı. Kapıda hiçbir sorun yoktu ama gördüklerine güvenmeyen adam, kapıya inanmadı, kapıda bir sorun olmadığına inanmadı, kapının düzgün bir biçimde kapalı olduğundan kuşkulanmayı sürdürdü. "Gerçekten kapalı

mısın, yoksa kapalı değil misin?" diye sordu yeniden; ama kapı, anlaşılabileceği gibi, yine bir cevap vermedi. Bir kapıdan cevap vermesi beklenebilir mi? Gerçekten kapalı olup olmadığını anlamak üzere, kapıya yeniden bakıldı kuşkuyla. Nihayet kapının kapalı olduğunu kavradı adam, sonunda buna ikna oldu. O zaman bir kahkaha attı, gülebildiği için çok mutlu oldu ve kapıya dönüp, "İşte!" dedi, "Şimdi elimdesin," ve bu güzel ifadeden memnun kalarak gündelik işlerine döndü. Budala değil midir böyle biri? Öyledir tabii! Ama o her şeyden kuşkulanan biriydi işte.

Bir keresinde mektup yazmıştı. Mektup hazır olduğunda, yani sonuna kadar yazıp bitirdiğinde, adam mektuba yan yan baktı, çünkü gördüklerine yine güvenmiyordu ve bir mektup yazmış olduğuna inanmadı. Oysa mektup tastamam hazırdı, bundan kuşkulanmak gereksizdi; ama gördüklerine güvenmeyen adam, tıpkı kapıya yaptığı gibi, burnunu dayayıp mektubun sağını solunu kokladı, büyük bir kuşkuya kapıldı ve mektubun gerçekten de yazılmış olup olmadığını sordu kendine. Hiç kuşkusuz yazılmıştı mektup, kesinlikle yazılmıştı; ama gördüklerine güvenmeyen adam, bundan hiç mi hiç emin değildi; mektubun sağını solunu, dediğim gibi, dikkatle ve özenle kokladı ve avazı çıktığı kadar bağırarak sordu: "Mektup, söyle bana, sen yazıldın mı yoksa yazılmadın mı?" Mektup, anlaşılabileceği gibi, en ufak bir cevap bile vermedi. Mektuplar ne zamandan beri hesap ve cevap verebiliyorlar ki? Mektupta hiçbir sorun yoktu; kelime kelime, cümle cümle, gayet okunaklı bir biçimde tastamam yazılmıştı. Harflerin, noktaların, virgüllerin, noktalı virgüllerin, soru ve ünlem işaretlerinin ve zarif tırnak işaretlerinin hepsi de, tertemiz ve gösterişli bir biçimde yerli yerinde duruyordu. Bu muhteşem eserde tek bir harfinin noktacığı bile eksik değildi; ama mektup denen

bu şaheseri yazmış olan ve maalesef gördüklerine güvenmeyen adam, tüm bunlardan hiç mi hiç ikna olmamıştı; tuttu bir kere daha sordu: "Sende bir sorun yok mu, mektup?" Ama anlaşılabileceği gibi, mektup yine cevap vermedi. Bu yüzden yine yan yan ve ters ters bakıldı mektuba. Sonunda aptal adam mektubu gerçekten ve hakikaten yazmış olduğunu anladı, neşeyle ve yüksek sesle güldü bu yüzden, bir çocuk gibi mutlu oldu, ellerini zevkle ovuşturdu, mektubu katladı, gururla uygun bir zarfa koydu ve; "İşte!" dedi, "Şimdi elimdesin"; bu güzel ifade tarifsiz bir sevince boğdu onu. Ardından gündelik işlerine döndü. Budala değil midir böyle biri? Öyledir pek tabii; ama o hiçbir şeye inanmayan biriydi işte, kaygılardan, kederlerden ve kuşkulardan kurtulamayan biriydi, dediğim gibi, her şeyden kuşkulanan biriydi.

Bir başka seferinde adam, önünde duran bir kadeh kırmızı şarabı içmek istedi ama buna cesaret edemedi; çünkü gördüklerine güvenmiyordu yine. Şarap kadehinden kuşkulanması için bir neden yoktu. Şarap kadehi kuşkusuz her bakımdan karşısında duruyordu ve kadeh orada duruyor mu, yoksa durmuyor mu sorusu, kesinlikle gülünç ve aptalcaydı. Ortalama her insan, kadehin orada olduğunu anında kavrardı; ama gördüklerine güvenmeyen adam bunu kavramadı, buna inanmadı, kadehteki şaraba yarım saat boyunca baktı, tıpkı mektuba yaptığı gibi, ahmak burnunu bir metre öteden uzatıp kadehin sağını solunu kokladı ve sordu: "Şarap kadehi, söyle bana, orada mısın sahiden, yoksa aslında orada değil misin?" Bu soru gereksizdi; çünkü şarap kadehi zaten orada duruyordu; bu bir gerçekti. Bu aptalca soruya tabii ki bir cevap gelmedi. Bir şarap kadehi cevap vermez, o öylece durur orada ve içilmek ister; bu, konuşmaktan ve cevaplar yetiştirmekten daha iyidir. Şarap dolu güzelim kadehi, tıpkı daha önce mektuba da yaptığı gibi, dört bir

yandan kuşkuyla kokladı ve sert bakışlarla izledi, tıpkı daha önce kapıyı da izlediği gibi. "Esasen orada mısın, yoksa değil misin?" diye soruldu yeniden ve yine bir cevap alınmadı. Gördüklerine güvenmeyen, şarap kadehini dudaklarına götüreceği yerde, kuşkuyla gözden geçiren bu adama, "Alıp içsene işte, baksana tadına, keyfine varsana, o zaman hisseder ve yaşarsın ve varlığı senin için kuşkulu olmaktan çıkar artık," diye seslenilebilirdi. Adam ikna olmaktan çok uzaktı. Daha bir sürü hassas ve çetrefilli zahmetlere katlandı; ama sonunda anlamış göründü, burnunun dibinde gerçekten de bir kadeh şarap durduğuna nihayet inandı. "İşte! Şimdi elimdesin," dedi, bir çocuk gibi kahkahalarla güldü, ellerini yine zevkle ovuşturdu, dilini şaklattı, çılgınca ve azgınca bir sevince kapılarak kafasına oturaklı bir şaplak patlattı, şarap kadehini sakınarak eline aldı ve içip bitirdi; buna memnun oldu ve ardından gündelik işlerine döndü. İflah olmaz bir budala değil midir böylesi? Öyledir kesinlikle ama o duyduklarına ve gördüklerine güvenmeyen biriydi işte, hassas ve aşırı hassas kuşkular yüzünden bir dakikasını bile huzur içinde geçiremeyen biriydi, her şey tam tamına yerine oturmadığı ve işlemediği zaman mutsuz olan biriydi, bir düzen ve dakiklik budalasıydı, bir hassaslık ve kesinlik budalasıydı, yaka paça "Aldırmazlık Yüksek Okulu"na gönderilmesi gereken biriydi, Tanrı aşkına, dedim ya, her şeyden kuşkuya düşen biriydi.

DÜNYANIN SONU

Ne babası ve annesi ne de erkek ve kız kardeşleri olan, hiç kimsenin yakını ve hiçbir yerin yerlisi olmayan bir çocuğun aklına, dünyanın sonuna varıncaya kadar durmadan yürümek geldi. Yanına fazla bir şey alması gerekmiyordu, denk yapması da, çünkü çocuğun hiç malı mülkü yoktu. Olduğu gibi yürüyüp gitti; güneş parlıyordu ama zavallı çocuk parlayan güneşle ilgilenmedi. Dur durak bilmeden yürüdü, sayısız suretlerin yanından geçti ama suretlerle ilgilenmedi. Dur durak bilmeden yürüdü, bir sürü insanın yanından geçti ama hiçbir insanla ilgilenmedi. Gece oluncaya kadar dur durak bilmeden yürüdü çocuk ama geceyle ilgilenmedi. Gündüzle de ilgilenmedi, geceyle de, nesnelerle de ilgilenmedi, insanlarla da, güneş de, ay da ve yıldızlar da onun ilgisini çekmedi. Durup dinlenmeden yürüyordu çocuk, korku da hissetmiyordu, açlık da, aklında hep o aynı düşünce, o biricik fikir vardı; yani dünyanın sonunu aramak ve onu buluncaya kadar yürümek fikri. Sonunda orayı bulacağını düşünüyordu çocuk. "Çok arkalarda, en diptedir orası," diye düşünüyordu. "En sondadır," diye düşünüyordu. Çocuk böyle düşünmekte haklı mıydı? Biraz bekleyin hele. Çocuğun aklı başında mıydı? Aman, birazcık bekleyin işte, ortaya çıkacaktır nasılsa. Dur durak bilmeden yürüyordu

çocuk, önce yüksek bir duvar olarak düşündü dünyanın sonunu, sonra derin bir uçurum, sonra güzel, yeşil bir çayırlık, sonra bir göl, sonra minik benek benek desenli bir kumaş, sonra yoğun, koyu bir bulamaç, sonra sadece saf hava, sonra beyaz, temiz bir düzlük, sonra onu tatlı tatlı sallayıp duran sınırsız bir sevinç denizi, sonra kahverengimsi bir yol, sonra bir hiç ya da ne olduğunu, ne yazık ki, kendisinin de pek bilemediği bir şey olarak düşündü.

Dur durak bilmeden yürüyordu çocuk. Dünyanın sonu, ulaşılmaz gibi görünüyordu. On altı yıl boyunca denizler, ovalar ve dağlarda dolanıp durdu. Bu arada artık büyümüş ve güçlenmişti; dünyanın sonuna varıncaya kadar yürümek fikrine hâlâ sadakatle bağlıydı ama dünyanın sonuna varamamıştı, dünyanın sonu hâlâ çok uzaklarda gibi görünüyordu. "Ne bitmez tükenmez yolmuş!" diye düşündü. O sırada yolun kenarında duran bir köylüye, dünyanın sonunun nerede olduğunu bilip bilmediğini sordu. "Dünyanın Sonu" yakınlardaki bir çiftliğin adıydı; o yüzden, "Bir yarım saatlik yolun daha var," dedi köylü. Çocuk köylünün dediğini dinledi, ona bu güzel bilgi için teşekkür etti ve yürümeyi sürdürdü. Ama bu yarım saat ona neredeyse bir sonsuzluk kadar uzun gelmeye başlayınca karşıdan gelmekte olan bir oğlana, dünyanın sonuna daha ne kadar kaldığını sordu. "On dakika daha var," dedi oğlan. Çocuk oğlana bu güzel bilgi için teşekkür etti ve yürümeyi sürdürdü. Gücü neredeyse tükenmek üzereydi ve artık zorlukla ilerleyebiliyordu.

Nihayet huzurlu, verimli bir çayırlığın tam ortasında, güzel, büyük bir çiftlik evi gördü çocuk; adına ev denilen bu yer, çok ihtişamlıydı; öylesine sıcak, teklifsiz ve içten, öylesine gururlu, sevimli ve onurluydu ki... Muhteşem meyve ağaçları sarmıştı tüm çevresini, etrafında tavuklar geziniyordu, mısırların arasından hafif bir rüzgâr esiyordu, bahçe sebzeyle doluydu, yamaçta bol bol bal veren

bir arı kovanı duruyordu, ineklerle dolu bir ahır da vardı ve tüm ağaçlar kirazlarla, armutlarla, elmalarla yüklüydü ve her şey öylesine varlıklı, zarif ve özgür görünüyordu ki, çocuk buranın dünyanın sonu olması gerektiğini düşündü hemen. Sevinci büyük oldu. Görünüşe bakılırsa tam o sırada yemek pişmekteydi evde, çünkü bacadan ince, usul usul bir duman tütüyor, gülümsüyor ve muzip bir afacan gibi kaçıp gidiyordu. Çocuk yorgunluktan halsiz ve ürkek bir sesle sordu: "Dünyanın sonuna geldim mi?" "Evet, iyi çocuk, geldin," dedi çiftçinin karısı.

"Bu nazik bilgi için teşekkür ederim size," dedi çocuk ve yorgunluktan, olduğu yere yığılıp kaldı; aman Yarabbi! Ama çocuk hemen yerden kaldırıldı ve iyi insanların yardımıyla bir yatağa yatırıldı. Yeniden kendine geldiğinde, tüm yatakların en sevimlisinde yattığını ve iyi kalpli insanların evinde kaldığını gördü hayretle. "Burada kalabilir miyim?" diye sordu çocuk. "Canla başla çalışırım." "Niye kalamayasın ki?" dedi insanlar ona: "Senden hoşlandık. Kal burada, yanımızda ve canla başla çalış. Hamarat bir kıza ihtiyacımız olur tabii ve eğer söz dinlersen, o zaman sana kendi kızımız gibi bakarız." Çocuk iki kere söyletmedi bunu. Gayretle ve hamaratça çalışmaya başladı ve bu yüzden kısa zamanda herkese sevdirdi kendini ve çocuk bundan böyle hiçbir yere kaçıp gitmedi, çünkü evinde gibiydi.

LAMBA, KÂĞIT VE ELDİVENLER

Lamba, hiç kuşkusuz, çok yararlı ve hoş bir nesnedir. Ayaklı lambaların ve tavan lambalarının yanı sıra, ispirtolu lambalar ve gaz lambaları da kayıtlara geçmiştir. Söz lambalardan açılınca insan elinde olmadan abajurları düşünmek zorunda kalır; yani aslında hiç de kalmaz. İnsanın böyle bir zorunluluk hissettiği doğru değildir. Kimse bizi buna zorlamaz. Umarım herkes istediğini düşünebilir; ama en azından lamba ve abajurun birbirlerini mükemmel bir biçimde tamamladıkları da bir gerçek gibi görünüyor. Lambası olmayan bir abajur yararsız ve saçma olurdu ve abajursuz bir lamba da bize çirkin ve eksik kalmış gibi gelirdi. Lambanın görevi ışık vermektir. Sönük bir lamba üzerimizde fazla derin bir etki yaratmaz. Yanmadığı sürece, lambanın, deyim yerindeyse en has niteliği eksik kalmış demektir. Ancak yandığı zaman değeri ortaya çıkar ve taşıdığı anlam, ondan sonra gayet inandırıcı bir biçimde parlar ve aydınlatır. Lambaya saygımızı ve takdirimizi göstermek bizim için bir görevdir; çünkü lamba ışığı olmasa zifir gibi karanlık gecede ne yapardık? Yumuşak lamba ışığında, isteğimize bağlı olarak okuyabilir veya yazabiliriz; okumak ve yazmaktan söz edince de, ister istemez bir kitap veya bir mektup gelir aklımıza. Diğer taraftan, kitaplar ve mektuplar da,

bize yine yeni bir şeyi, yani kâğıdı hatırlatırlar.

Kâğıt, bilindiği gibi odundan üretilir ve o da, bir kısmı pek az ya da hiç okunmayan, ama bir kısmı da herkes tarafından sadece okunmakla kalmayıp tam anlamıyla yalanıp yutulan kitapların üretilmesine hizmet eder. Kâğıt öylesine yararlıdır ki, insan şunu söylemeyi kendisi için bir borç bilir ve zorunluluk olarak hisseder. O, ilerlemiş insan için adeta olağanüstü bir önem taşır. İnsan, kâğıt olmadan hiçbir insani uygarlığın mümkün olamayacağını iddia etse herhalde büyük bir yanılgı içine düşmüş olmazdı. Kâğıt ansızın bulunmaz ve kullanılmaz olsaydı, insanlığın, göründüğü kadarıyla daha değerli olduğuna inanmak istediğimiz bölümü ne yapardı? Sadece pek çok insanın değil, insanların ezici bir çoğunluğunun varlığı, kuşkusuz kâğıdın varlığına öylesine derinden bağlıdır ki, bu bizi korkutur; çünkü biz, biraz olsun derin düşündüğümüzde, kendimizi kolaylıkla anlaşılabilecek endişelere kaptırmamakta zorlanırız. Genel olarak söylersek kalın ve ince, parlak ve mat, kaba ve zarif, ucuz ve pahalı kâğıtlar vardır ve nazik okurun da izniyle, kâğıt cinsleri ve türleri arasında şunlar özellikle sivrilir: yazı kâğıdı, zımpara kâğıdı, katranlı kâğıt, mektup kâğıdı, paket kâğıdı, resim kâğıdı, gazete kâğıdı ve ipek kâğıdı. Yazarın ebeveyni sevimli, zarif bir kırtasiye dükkânının sahipleriydi, herhalde bu nedenle, kendisi çeşitli kâğıt türlerini sanki kurulmuş gibi ezberden sıralayabilmektedir. Bu arada, belki de bir yazar çekmecesinin tozlu bir köşesine saklanmış olarak bulduğumuz bir kâğıt şeridine, rastgele herhangi bir zamanda, yaklaşık olarak şunları anlatan bir hikâye de yazılmış olamaz mıydı?

Hiçbir şeyin farkına varmayan adam

Yakın ya da uzun bir zaman önce, hiçbir şeyin farkına varmayan bir adam yaşardı. Hiçbir şeyle ilgilenmezdi; onun gözünde her şey, deyim yerindeyse önemsizdi. Kafası çok önemli düşüncelerle mi doluydu acaba? Asla! Tamamen düşüncesiz ve boş biriydi. Bir seferinde tüm servetini kaybetmişti ama bunu hiç hissetmedi, farkına varmadı. Ayrıca hiç de üzülmedi, çünkü hiçbir şeyin farkına varmayan insanı hiçbir şey üzmez. Şemsiyesini bir yerlerde bırakmışsa bunun farkına ancak yağmur yağdığı ve ıslandığı zaman varırdı. Şapkasını unutmuşsa bunu fark etmesi için, birinin ona şöyle demesi gerekirdi: "Şapkanız nerede, Herr Binggeli?" Adı Binggeli'ydi ama böyle bir adı olması onun kabahati değildi. Adı pekâlâ Liechti de olmuş olabilirdi. Bir keresinde ayakkabısının tabanları düştü, o bunun farkına varmadı, birisi bu olağanüstü tuhaflığa dikkatini çekinceye kadar yalınayak dolaştı durdu. Onun tüm bu halleri alay konusu oluyor ama o bunun farkına bile varmıyordu. Karısı, canı kimi çekerse onunla gidiyordu. Binggeli hiç farkına varmıyordu. Hiçbir şey incelemediği halde, durmadan kafasını eğip önüne bakardı. Parmağından yüzüğünü, tabağından yemeğini, kafasından şapkasını, bacaklarından pantolonunu ve çizmelerini, üstünden ceketini, ayaklarının altından zemini, dudaklarından purosunu, gözünün önünden çocuklarını ve üstünde oturduğu sandalyeyi ona hiçbir şey fark ettirmeden çekip alabilirdiniz. Yine güzel bir günde öyle kendi yolunda yürürken kafası düştü. Böyle durup dururken düşebildiğine göre, boynuna yeterince sağlam oturmamış olmalıydı herhalde. Binggeli, artık bir kafası olmadığını fark etmedi; birisi ona sesleninceye kadar kafasız bir halde yürümeye devam etti: "Kafanız yok, Herr Binggeli." Ama Herr Binggeli adamın dediğini duyamadı, çünkü

kafası düşmüş olduğu için, artık kulakları da yoktu. Herr Binggeli şimdi artık hiç ama hiçbir şey hissetmez olmuştu; hiçbir koku, tat almıyor, hiçbir şey işitmiyor, görmüyor ve hiçbir şeyin farkına varmıyordu. İnanıyor musun buna? Eğer uslu uslu inanırsan yirmi kuruş kazanırsın, onunla da kendine güzel bir şeyler alırsın, değil mi ama?

Masal anlatmaya kaptırıp bir masanın kenarından kibar ve yorgun bir biçimde sarkarken gördüğüm bir çift eldiveni de unutmamalıyım ama. Bunları burada böyle dikkatsizce unutan güzel, soylu kadın kim olabilir acaba? Neredeyse bütün kolu örten, çok zarif, açık sarı renkte eldivenler bunlar. Böyle güzel eldivenler, sahibelerini etkileyici bir dille anlatır ve bu dil, iyi ve güzel kadınların hayat tarzları kadar zarif ve sevimlidir. Oradan sarkan eldivenler ne kadar güzel! Mis gibi kokuyorlar! Ve neredeyse onlara yüzümü gömmek geliyor içimden; bu herhalde biraz aptalca olurdu tabii. Ama arada sırada bir aptallık yapmak ne hoştur.

HIÇKIMSE

Bir zamanlar bir adam vardı, adı Hiçkimse'ydi. Eliuzunlar loncasının bir üyesiydi kendisi, başka insanların mali işlerine bir düzen getirmek için yakıcı bir ihtiyaç hissederdi ve arakçılığın tartışılmaz bir ustasıydı. Çalmak konusunda köklü bir bilgiye sahipti ve ortalığı toplamak en sevdiği uğraştı, diyebiliriz. Temel meziyeti, zengin insanlara gece yarısı ziyaretlerinde bulunmaya olağanüstü uygun biri olmasıydı. Devasa gelirleri altında inim inim inleyen insanlarla sanki biraz fazla ilgileniyordu yalnız. Aklından hiç çıkmayan soylu kaygısı, ağır varlıklı insanları en iyi hangi yoldan rahatlatabileceğiydi. Yani tüm kaygıları kendi omuzlarına alıyor, yükleri taşıyıp götürüyor ve rahatlama sağlıyordu. Eşit paylaşım, onun idealiydi sanki. Orada Bay İyivenazik diye biri de yaşamaktaydı; Hiçkimse ona çok kibar ve başarılı bir ziyarette bulundu ve Bay İyivenazik'in şöyle rahat bir nefes alabilmesi için, onun kaygılarını ve ağır yüklerini kendi omuzlarına aldı; ama Bay Iyivenazik şakadan anlamıyordu, hırsızın kim olduğunu biliyordu; derhal şikâyette bulunmak için polise gitti. "Dün gece," dedi, "benim evime hırsız girdi. Hiçkimse'ydi bu, biliyorum." "Madem," dediler, "hiç kimse diyorsunuz, o zaman size yardımcı olmamız mümkün değil. Eğer evinize giren hiç kimse

yoksa o halde neden bize geliyorsunuz?" Ve kendini adamakıllı hafiflemiş hisseden, bir sürü ağır mali sorunları omuzlarından alınmış olan Bay İyivenazik, oradan çıkıp gitmek zorunda kaldı. "Hiçkimse benim evimdeydi. Hiçkimse beni soydu. Hiçkimse yaptı, bunu çok iyi biliyorum," diye konuşup duruyordu sürekli ama bu gevezeliğin ona hiçbir faydası dokunmadı. Eğer onu soyanın hiç kimse olduğunu kendisi söylüyorsa doğrusu da bu olacaktı herhalde ve ortada bir sorun yoktu. Bay İyivenazik muazzam öfkelenmişti ama sonunda kaderine razı olmak zorunda kaldı. Hırsız onun bu çaresizliğine hınzır hınzır gülüyordu gerçi; ama bir punduna getirip deyim yerindeyse onu da ensesinden yakaladılar ve kodese tıktılar ve o zaman onun da sevinci kursağında kaldı.

KAR YAĞIŞI

Kar yağıyor, gökyüzü ne kadar yağdırabilirse artık, o kadar yağdırıyor karı ve gökyüzü hatırı sayılır miktarlarda kar yağdırabilir. Bitmek bilmiyor, ne bir başı var ne de sonu. Bir gökyüzü kalmadı artık, her şey gri beyaz bir kar yağışı. Artık bir hava da yok, hava tepeleme karla dolu. Bir toprak da yok artık, toprak karla ve yine karla örtüldü. Çatılar, caddeler, ağaçlar kar altında kaldı. Her şeyin üzerine kar yağıyor ve bu anlaşılabilir bir şey; çünkü kar yağdığı zaman, anlaşılabileceği gibi, istisnasız her şeyin üzerine yağar. Her şey karı taşımak zorunda, sabit cisimlerin yanı sıra, sözgelimi araba gibi hareket halindeki cisimler de; menkul değerlerin yanı sıra, gayrimenkuller de, arazilerin yanı sıra, taşınırlar da, blokların, direklerin ve kazıkların yanı sıra, yürüyen insanlar da. Kar dokunmadık tek bir köşecik bile bırakmadı, evlerin, tünellerin ve mağaraların içinde kalanlar dışında. Koca koca ormanlar, tarlalar, dağlar, şehirler, köyler, araziler kar altında kalıyor. Koca devlet yapılarının, devlet dairelerinin üzerine kar yağıyor. Sadece gölleri ve nehirleri örtemiyor kar. Gölleri kar altında bırakmak imkânsız; çünkü su bütün karı kolayca yutup mideye indiriyor; ama buna karşılık kırık dökük eşyalar, çöpler, paçavralar, çaputlar, taşlar ve molozlar, kar altında kalmaya çok yatkınlar.

Köpekler, kediler, güvercinler, serçeler, inekler ve atlar karla örtülmüşler, tıpkı şapkalar, paltolar, ceketler, pantolonlar, ayakkabılar ve burunlar gibi. Alımlı kadınların saçlarına teklifsizce yağıyor kar, tıpkı yüzlere, ellere ve okula giden küçük, narin çocukların kirpiklerine de yağdığı gibi. Duran, yürüyen, sürünen, koşan ve sıçrayan her şey güzelce kar altında kalıyor. Çitler beyaz küreciklerle süsleniyor, renkli afişler beyaz bir örtü altında kalıyor, ki neresinden baksanız, hiç de fena olmuyor belki. Reklamlar zararsızlaşıyor ve görünmez hale geliyor; sahipleri buna boş yere feryat figan ediyorlar. Beyaz yollar var, beyaz duvarlar, beyaz dallar, beyaz kazıklar, beyaz bahçe parmaklıkları, beyaz tarlalar, beyaz tepeler ve Tanrı bilir, daha başka neler. Canla başla yağmaya devam ediyor kar, görünüşe bakılırsa artık hiç durmak istemiyor. Tüm renkler, kırmızı, yeşil, kahverengi ve mavi, beyazlara bürünmüş. Insan ne yana baksa her şey kar beyazı; başını ne tarafa çevirsen, her şey kar beyazı. Ve ortalık sessiz, ılık, yumuşak, temiz. İnsanın karda kirlenmesi, hepten imkânsız değilse eğer, bir hayli zor olmalı. Tüm çam dalları kar olmuş, bu kalın, beyaz yükün altında ta yerlere kadar eğilmiş, yolu kesiyorlar. Yolu mu? Sanki ortada hâlâ bir yol kalmış gibi! İnsan öylesine yürüyor işte ve yürürken doğru yolda olmayı umuyor. Ve ortalık sessiz! Yağış tüm şamatayı, tüm gürültüleri, tüm sesleri ve tınıları kar altında bırakmış. İnsan sadece sükûneti, sessizliği işitiyor ve sessizlik gerçekten de gürültülü değil. Ve tüm bu kalın, yumuşak karın içi ılık; tıpkı uyumlu insanların, herhangi bir ince, zarif eğlencenin başına toplandıkları rahat bir oturma odası kadar ılık. Ve her şey toparlak, etraftaki her şey sanki yuvarlanmış, perdahlanmış gibi. Kar, keskin kenarları, köşeleri, sivri uçları örtmüş. Daha önce köşeli ve sivri olan şeyler, şimdi beyaz bir takkeye sahip olmuş ve böylelikle yuvarlaklaşmış. Sert, kaba, eğri

büğrü olan her şey iyilikle, dostça bir nezaketle, karla örtülmüş. Nereye yürürsen yürü, sadece yumuşaklığa, beyazlığa basıyorsun ve dokunduğun her şey uysal, ıslak ve yumuşak. Her şey peçeli, dengeli, durgun. Önceden bir çoğulluğun ve çeşitliliğin olduğu yerde, artık sadece tek bir şey, yani kar var; eskiden karşıtlıkların olduğu yerde tek ve birleşik bir şey, yani kar var. Türlü türlü tüm o görüntülerin, şekillerin hep birlikte tek bir yüz, tek bir dalgın bütünlük oluşturmaları ne tatlı, ne kadar huzur dolu. Biricik bir yapı hüküm sürüyor. Fazlasıyla sivrilmiş olan, yumuşatılmış ve bu beraberlikten yükselen şey, en güzel anlamda bu güzel, iyi, yüce toplama hizmet ediyor. Ama henüz her şeyi söylemedim. Bekle biraz daha. Hemen, hemen bitiriyorum. Aklıma bir kahraman geliyor zira; kendinden kat kat üstün bir güce karşı yiğitçe savaşmış, teslim olmayı aklından bile geçirmemiş, bir savaşçı olarak görevini son nefesine kadar yerine getirmiş bir kahraman, bu karda can vermiş olabilirdi. Bu gayretkeş yağışta, yüzü, elleri, kanlı bir yara açılmış zavallı bedeni, soylu direnci, erkekçe kararı, namuslu, yiğit ruhu karla örtülmüştür. Herhangi birimiz, hiçbir şeyin farkına varmadan, bu mezarın üzerinden yürüyüp geçebiliriz; ama o, karın altında yatan, mutludur, huzura, barışa kavuşmuştur ve evindedir. Evdeki karısı pencerenin önünde durur, yağan kara bakar ve düşünür: "Kim bilir nerelerdedir şimdi ve nasıldır acaba? Mutlaka iyidir." Ansızın onu görüverir, bir görüntüdür bu. Kadın pencereden uzaklaşır, oturur ve ağlar.

HELBLING

Helbling, bir bankada çalışkan bir memur olarak görev yapıyordu, bankayı bırakıyorum ama "çalışkan"ı silmek zorundayım. Haydi, uğurlar olsun şu senin "çalışkan"a! Hayır, Helbling kesinlikle çalışkan değildi, tersine bir günah kadar miskindi. Genç ve yakışıklıydı, terbiyeli ve nazikti, düşünülebilecek her şeydi o; ama sadece çalışkan değildi, dakiklik söz konusu olduğunda, hali haraptı. Geç kalkmak onun temel kusuruydu. Ne kadar yazık onun adına, oysa gayet faydalı, genç, iyi, namuslu bir insan olabilirdi. İşine tam vaktinde başlamak ona imkânsız bir şey gibi görünüyordu. Canlandın mı artık, Helbling? Canlanmak sözcüğü için çok teşekkürler. Hayır, Helbling sabahın köründe asla canlı olamazdı. Saat tam sekizde dakik bir biçimde işte olması gerekiyordu ama o büroya ancak sekizi on geçe, sekizi çeyrek geçe ya da sekizi yirmi geçe varırdı daima. Helbling beyler ortalığa çıkmaya ve işe gitmeye tenezzül ettiklerinde, bazen saat dokuz buçuğu bile bulmuş olurdu. Helbling yataktayken dünyanın en mutlu insanıydı, ancak gündelik işinin başında insanların en mutsuzu oluyordu ve işe geç gitmekte çok mahirdi. En hacimli gecikmeleri bile oyun oynar gibi gerçekleştiriyordu. "Bu iş böyle devam etmez, buna göz yummam mümkün değil," dedi bölüm şefi Herr Hasler;

ama tüm bu uyarılar, iflah olmaz bu aylağın üzerinde en küçük bir fayda bile sağlamadı. "Bu vurdumduymazlığın bir son bulması şart, bu iş çığırından çıktı artık," diye bir kez daha çıkıştı Herr Hasler; ama hey canına yandığımın! Böyle sözlerin bu bir-baltaya-sap-olmaz üzerindeki etkisi sıfıra eşitti. Helbling ne zaman gecikse elinin altında mutlaka cingöz bir bahane bulunduruyordu. Gecikmesinin suçu kâh şunda, kâh bunda oluyordu. Bazen kar oluyordu gecikmesinin suçlusu, bazen de şapkası, bazen yağmurdaydı kabahat, bazen de ayakkabılarında. Duyulmuş şey değil, diyordu yine Herr Hasler; ama sözlerin bu genç günahkâr üzerinde fazla bir etkisi olmuyordu.

Helbling, bir sabah yataktan kalkmak istediğinde, "Kalsana yatakta! Ne diye kalkacaksın sanki!" diye cıvıldadı bir serçe. "Sen hiç de o kadar aptala benzemiyorsun," diye düşündü aylak adam ve yataktan çıkmadı. Gecikmesinin nedenini soran Hasler'e, arsızca cevap verdi: "Bana hiç de o kadar aptal görünmeyen bir serçe, henüz kalkmam gerekmediğini cıvıldadı. Ben de bunun üzerine yatakta kaldım ve bu sebepten ötürü dikkat çekici bir gecikme hasıl oldu."

"Özrü kabahatinden büyük," dedi Herr Hasler.

Yine bir seferinde Helbling, deyim yerindeyse yataktan zıpkın gibi fırlamaya hazırlanırken, "Kalsana yatakta, hemen kalkacak değilsin herhalde," diye fısıldadı bir fare. "Hiç fena konuşmuyorsun," diye düşündü miskin adam, olduğu yerde döndü ve yatmaya devam etti. Hasler ona, neden böyle insanı hayretlere düşürecek kadar geç geldiğini sorunca, şöyle karşılık verdi: "Bir fare budalalık etmememi fısıldadı kulağıma. Bu sözleri çok ciddiye aldım ve bu nedenle maalesef beni de derinden üzen, adamakıllı büyük bir gecikme çıktı ortaya."

"Özrü kabahatinden büyük," diye mırıldandı Herr Hasler.

Yine Helbling bir sabah erken, kalkma vaktinin çoktan geldiğini düşünürken, "Kalsana yatakta, yün battaniyenin altında azıcık daha keyfine bakmak istersin herhalde," diye kuğurdu minik bir güvercin. "İyi bir öğüt verdin bana," diye düşündü rahatına düşkün beyefendi, güzelce yayıldı ve yatmaya devam etti. Yine neden geciktiğini soran Hasler'e, şöyle dedi: "Kabahat minik güvercinde, yataktan çıkmaya yeltendiğimi görünce alay etti benimle. Ha-hay, diye kuğurdu ve ben de, esaslı bir gecikmenin kaçınılmaz olduğunu ansızın fark edinceye kadar yatakta kaldım."

"Özrü kabahatinden büyük," diye homurdandı Herr Hasler. Başka da hiçbir şey söylemedi ama buna karşılık çok daha fazlasını düşündü.

"Kalsana yatakta! Kalkmaktan daha akıllıca böylesi. Düşünsene, birazcık daha tembellik etmek ne kadar tatlı olurdu. İşe yeterince erken gidecek çok zaman bulursun daha. Fazla hırslı olmanın hiç gereği yok. Bilindiği gibi, hırsın fazlası bazen sadece zarar getirir. İnsan vicdanının sesini dinlemek isterken ölçüyü kolayca kaçırabilir. Göreve bağlılık çoğu durumda yalnızca bir eşekliktir." Helbling, yine bir başka seferinde, alelacele yatağından çıkmak ve görevinin başına koşmak isterken burnunun ucunda dönüp duran bir sinek, bunları vızıldadı ve dızıldadı ona. "Espriden anlayan, uyanık ve uzak görüşlü birine benziyorsun. Söylediklerinin bir mantığı var, hayret doğrusu! Senin bu bakış tarzını ve meseleyi değerlendirme biçimini derhal kabul etmemek için bir ahmak olmam gerekirdi. Sen tam bir âlim kişi gibi konuşuyorsun, sevgili sinek," diye düşündü ve yatmaya devam etti. Kendisine, hatırı sayılır, bir o kadar da bariz, ayrıca gösterişli olmakla birlikte, esasen olağanüstü üzücü gecikmelere hiç durmadan yol açmasının asıl nedenini soran Hasler Usta'ya şöyle karşılık verdi: "Bir sinek..." ve sineğin ona neler vızılda-

mış olduğunu, uzun uzadıya tekrarlamak istedi ama Herr Hasler, "Özrü kabahatinden büyük," diyerek, lafını kestirmeden ağzına tıkıverdi. Başka da hiçbir şey söylemedi ama buna karşılık çok daha fazlasını düşündü.

Yine bir seferinde, Helbling acele etmeye niyetlenirken, "Ne? Hemen kalkmak mı istiyorsun? Hiç yatmasaydın bari! Sen iyisi mi kal yatakta; vaktinde kalkmak gülünç bir şey, deli saçması! Korkman için bir neden yok, öyle ya, Herr Hasler gayet sabırlı, cana yakın bir adam," diye şakıdı kulağına bir karatavuk. "İyi söyledin, fevkalade güzel konuştun," diye düşündü uykucu adam ve yatmaya devam etti ve bir kere daha, hakikaten muhteşem bir gecikmeye yol açtı, bu yüzden yine azar işitti; ama bunun hiçbir etkisi olmadı, zira karatavuğun da şakıdığı gibi, Herr Hasler gayet sabırlı bir insandı.

Helbling, şaşırtıcı bir hazırcevaplıkla uyduruk mazeretlerini öne sürdüğünde, Herr Hasler sadece, "Özrü kabahatinden büyük," dedi yine.

Sabır ve tahammülün de er geç sonu gelir ama. Iyilik ve hoşgörünün de sınırları vardır. Gitgide daha güzel ve daha bereketli gecikmeler hasıl olmaya başlayınca, sonunda Herr Hasler'in de sabrı taştı, bir kış ya da yaz vakti, burası o kadar da önemli değil, güzel bir günde Helbling'e gidebileceği bildirildi; işten çıkarılmış olduğu anlamına geliyordu bu. Kendisine bundan böyle ihtiyaç duymadıklarını kibarca çıtlatırlarken bir anlamda tümüyle özgür ve bağımsız hissetmesi için ona bir çağrıda bulunuyorlardı ve o güne dek işgal ettiği makamdan kibarca ayrılmasını ve başka bir yerde kendisine daha uygun bir iş aramasını içtenlikle rica ederek, ona, vermiş olduğu olağanüstü hizmetlerin yanı sıra, gerçekleştirdiği pek çok kıymetli gecikme için de şükranlarını sundular.

Daha az çetrefil ve örtülü bir ifadeyle: Helbling, utanç içinde ve alaylar altında ya da alaylar altında ve

utanç içinde (eğer bu ikincisi daha uygun geliyorsa kulağa) kovuldu ve kovalandı ve o andan itibaren, işe geç gelen bir Helbling olmadı, uydurma mazeretler ve hazırcevap bahaneler duyulmadı, Hasler'in de gecikmelere kızmasına gerek kalmadı, çünkü artık hiçbir uykucu, mahmur bir suratla karşısına çıkmadı. Şimdi Helbling canı çektiği sürece yatakta kalabilirdi, çünkü bu artık kimsenin umurunda değildi ve vakitsiz öten horozun başı kesilmişti.

FRÄULEIN KNUCHEL

Güzel saçları, güzel gözleri, zarif elleri, şirin, küçük ayakları, hoş bir endamı ve narin, beyaz bir teni vardı Fräulein Knuchel'in; ama henüz bir kocası yoktu Fräulein Knuchel'in. Nasıl oluyordu da, bir koca bulamıyordu Fräulein Knuchel? Onun karısı olmasını isteyecek kişinin, bir paçavra olduğunu düşünmesiydi bunun nedeni. Büyük beklentileri olmasıydı bunun nedeni. Alay edip gülmekten hoşlanmasıydı bunun nedeni. Sadece en yakışıklı ve en akıllı adamı istemesiydi bunun nedeni. Sade, dürüst bir adam kuş beyinlinin tekiydi ve bu nedenle bir koca bulamıyordu Fräulein Knuchel. Sadece en yakışıklı ve en akıllı adamı istiyordu. Ötekilerin hepsi birer budalaydı. Onu seven adama tepeden bakıyordu, o sersemin biriydi. Fräulein Knuchel, mağrur ve kibirli miydi? Evet, öyleydi ve öyle olduğu için de bir koca bulamıyordu; çünkü aklı başında bir adam, sersem olmak istemez. "Ben bir erkeği ancak mutsuz ederim kesin," diye konuşmayı severdi ve böyle pervasız sözleri diline doladığında, kendini hem harika hem de ilginç bulurdu; ama bunları söylediği için, koca bulamıyordu; çünkü aklı başında hiçbir adam mutsuzluğun kucağına atlamaktan hoşlanmaz. Bir keresinde biri, göründüğü kadarıyla sıcak, namuslu bir teklif yaptı ona. Fräulein Knuchel şöyle dedi: "Beni alsa-

nız, perişan olursunuz." "Perişan olmak istemem," diye karşılık vermişti adam, Fräulein Knuchel'i öylece bırakmış ve çekip gitmişti. Fräulein Knuchel bir koca istiyordu tabii ama sadece en akıllısını istiyordu. Ötekilerin hepsi mıymıntıydı. Onun hakkında iyi şeyler düşünen erkek, hımbıl biriydi. Hükmetme delisiydi Fräulein Knuchel. En yakışıklı ve en akıllı erkeği istiyordu kocalığa ama buna rağmen her konuda ona itaat etmeliydi; oysa yakışıklı ve akıllı bir erkek itaat etmekten hoşlanmaz, yürekli ve becerikli bir adam fino köpeği olmak istemez, Fräulein Knuchel'in bunu düşünmesi gerekirdi ama düşünmüyordu ne yazık ki. Alay ettiği zaman ilginç olduğunu düşünüyordu ve terslendiği zaman, harika ve çekici olduğunu; ama yanılıyordu ve yanıldığı için de, bir koca bulamıyordu. Güzel saçları, güzel gözleri, zarif elleri, sevimli, küçük ayakları, hoş bir endamı ve narin, beyaz bir teni vardı ama bir kocası yoktu. Nasıl oluyordu bu? Hayret yani! Bunu söyledik, bir kere daha söylememize gerek yok. Tutumluydu Fräulein Knuchel ve yama dikmekte becerikliydi; ama bunun yanı sıra bir erkeği ancak mutsuz ederdi işte, kendisinin de söylediği gibi. Eğer sonuçta dönüp dolaşıp mutsuz olacaksa tutumluluğun ve yama dikmekteki maharetin bir erkeğe ne faydası dokunabilirdi? Güzel saçların, güzel gözlerin, zarif ellerin, sevimli, küçük ayakların, hoş bir endamın ve narin, beyaz bir tenin bir erkeğe ne faydası vardı, eğer Fräulein Knuchel, kendisinin de dediği gibi, onu ancak mutsuz edecekse. Eğer mutsuz olacaksam, tüm güzel saçlardan, tüm güzel gözlerden, tüm zarif ellerden, tüm sevimli, küçük ayaklardan, tüm hoş endamlardan, tüm narin, beyaz tenlerden, her türlü tutumluluktan ve şipşak dikilen yamalardan vazgeçer, kaçıp giderim ve tüm bu güzel şeylerden uzak durduğum için de kendimi mutlu sayarım. İlginçliğin bir erkeğe ne faydası var; akıllı bir adamın umurunda

olmaz ilginçlik ve akıllı bir adam, ilginçliği hiç umursamadığı içindir ki, Fräulein Knuchel'in bir kocası yoktu, çünkü o ilginçti. Bir kadın ilginç değil, dürüst ve mütevazı, terbiyeli ve namuslu olmalı, o zaman mutlaka bir koca bulur, bu en yakışıklı ve akıllı koca olmasa bile.

HEPSİ BU

Şu veya bu tarihte dünyaya geldim, şurda veya burda yetiştirildim, düzenli olarak okula gittim, şu veya buyum ve adım da falanca veya filanca ve fazla düşünmem. Cinsiyet bakımından bir erkeğim, devlet bakımından iyi bir vatandaşım ve toplumdaki yerim bakımından da iyi bir ailenin çocuğuyum. Beşeri cemiyetin titiz, sessiz, nazik bir üyesiyim, deyim yerindeyse iyi bir vatandaşım, bir bardak biramı akıllı uslu içmeyi severim ve fazla düşünmem. İyi yemeklere düşkün olduğum bilinir ve aynı şekilde fikirlerden uzak durduğum da bellidir. Keskin düşüncelerden büsbütün uzak dururum; fikirler bana hepten uzaktır ve bu nedenle de iyi bir vatandaşım, çünkü iyi bir vatandaş fazla düşünmez. İyi bir vatandaş yemeğini yer, hepsi bu!

Kafamı pek fazla yormam, bu işi başka insanlara bırakırım. Kafa yoran kişiden nefret edilir; çok düşünen insan, huzursuz bir insan olarak görülür. Julius Caesar bile, o kalın parmağıyla, gözleri çukura kaçmış cılız Cassius'u göstermişti; ondan korkuyordu, çünkü fikirleri olduğunu tahmin ediyordu. İyi bir vatandaş korku ve kuşku yaymamalıdır; çok düşünmek onun işi değildir. Çok düşünen kişi sevilmez ve sevilmeyen insan olmak tamamen gereksizdir. Horlamak ve uyumak, şiir yazmak ve düşün-

mekten daha iyidir. Şu veya bu zamanda dünyaya geldim, şurda veya burda okula gittim, arada sırada şu veya bu gazeteyi okurum, şu veya bu mesleği sürdürürüm, şu veya bu yaştayım, iyi bir vatandaş olduğum bilinir ve iyi yemek yemeyi sevdiğim bellidir. Kafamı pek fazla yormam, çünkü bu işi başka insanlara bırakırım. Çok kafa patlatmak benim işim değildir, çünkü çok düşünen kişinin başı ağrır, ve baş ağrısı tamamen gereksizdir. Uyumak ve horlamak, kafa patlatmaktan daha iyidir ve akıllı uslu içilen bir bardak bira, şiir yazmak ve düşünmekten kat be kat daha iyidir. Fikirlere tamamen uzak dururum, ve kafamı hiçbir koşul altında patlatmam, bu işi baştaki devlet adamlarına bırakırım. Huzurumu bozmadığım için, kafamı yormaya gerek duymadığım için, fikirler benden tamamen uzak olduğu için ve gereğinden fazla düşünerek ödümü patlatmadığım için de iyi bir vatandaşım zaten. Keskin düşünmekten korkarım. Keskin düşünürsem, gözlerim kararır, dehşete düşerim. Onun yerine güzel bir bardak bira içerim ve her türlü keskin düşünceyi baştaki devlet idarecilerine bırakırım. Devlet adamları istedikleri kadar keskin düşünsünler ve isterlerse kafaları patlayıncaya kadar düşünsünler, benim açımdan bir sakıncası olmaz. Kafamı yorarsam gözlerim kararır, dehşete düşerim ve bu iyi değildir ve bu nedenle de kafamı mümkün olabildiğince az yorarım ve kafasız ve düşüncesiz kalırım güzelce. Eğer baştaki devlet adamları, gözleri kararıncaya ve kafaları patlayıncaya kadar düşünüyorlarsa o zaman her şey yolunda demektir ve bizim gibiler, huzur içinde, akıllı uslu bir bardak biralarını içebilirler, düşkün oldukları güzel yemekleri yiyebilirler ve geceleri, horlamanın ve uyumanın kafa patlatmaktan ve şiiir yazmaktan ve düşünmekten daha iyi olduğunu düşünerek, mışıl mışıl uyuyabilir ve horlayabilirler. Kafa yoran kişiden, ancak nefret edilir ve niyet ve görüş bil-

diren insan huzursuz bir insan olarak görülür; ama iyi bir vatandaş huzursuz değil, tersine huzurlu bir insan olmalıdır. Keskin ve kafa kurcalayan düşünceyi, gönül rahatlığı içinde baştaki devlet adamlarına bırakırım, çünkü bizim gibiler, sonuçta sadece beşeri cemiyetin sağlam ve önemsiz birer üyesidirler ve bizim gibilere, bir bardak birasını akıllı uslu içmekten ve olabildiğince güzel, yağlı, iyi yemekler yemekten hoşlanan iyi vatandaş veya sıradan vatandaş, denir, hepsi bu!

Devlet adamları, gözlerinin karardığını ve başlarının ağrıdığını itiraf edinceye kadar düşünsünler isterlerse. İyi vatandaşın başı asla ağrımamalıdır, tersine o, güzel bir bardak birasının tadına akıllı uslu varmalıdır ve geceleri usul usul horlamalı ve uyumalıdır. Benim adım şu veya bu, şu veya bu tarihte dünyaya geldim, şurda veya burda, düzenli olarak ve kurallar gereği okula gönderildim, zaman zaman şu veya bu gazeteyi okurum, mesleğim şu veya budur, şu veya bu yaşımdayım ve fazla ve çetrefil düşünmekten uzak dururum, çünkü kafa yormayı ve kafa patlatmayı, kendilerini sorumlu hisseden baştaki idareci kafalara seve seve bırakırım. Bizim gibiler, kendilerini uzaktan yakından sorumlu hissetmezler, çünkü bizim gibiler bir bardak biralarını akıllı uslu içerler ve fazla düşünmezler, çünkü bu çok tuhaf zevki, sorumluluk taşıyan insanlara bırakırlar. Ben şurda veya burda gittiğim okulda, yormaya zorlandığım kafamı o gün bugündür, bir daha asla az da olsa yormadım ve kullanmadım. Şu veya bu tarihte doğdum, adım şu veya budur, hiçbir sorumluluk taşımam ve kesinlikle kendi türümün biricik örneği de değilim. Ne mutlu ki, benim gibi bir bardak birasının tadını akıllı uslu çıkaran, tıpkı benim gibi az düşünen ve kafa patlatmayı benim kadar az seven, bu işi başka insanlara, sözgelimi devlet adamlarına sevinerek bırakan epeyce insan var. Keskin düşünceler, beşeri ce-

miyetin benim gibi sessiz bir üyesine tamamıyla uzaktır ve ne mutlu ki, sadece bana değil, tıpkı benim gibi iyi yemeklere düşkün ve fazla düşünmeyen, şu veya bu yaşta olan, şurda veya burda yetiştirilmiş, beşeri cemiyetin, benim gibi temiz üyelerine ve benim gibi iyi vatandaşlara ve keskin düşüncelerden, tıpkı benim gibi uzak duranlara da uzaktır, hepsi bu!

DEĞİL Mİ AMA

Bir sabah vakti, saat dört civarında, dışarıda, pencerenin önünde, güneş ışığı gözleri kamaştırarak gülümserken ve ne yazık ki bir yandan da yağmur bardaktan boşanırcasına yağarken albenili, seçkin bir burjuva ailesi, büyüleyici mehtabın altında çay içmek üzere toplanmıştı; ne içmek üzere toplanmıştı? Çay! Ve bu sırada ne içiyorlardı? Ya sabır, çay! Eğer bu zarif ailenin kalabalık üyeleri, çaylarının başında otururlarken çay değil de başka bir şey içtilerse şeytan görsün yüzümü ve işte bu çok cana yakın ailenin aynı üyeleri çaylarını höpürdetirlerken çay değil de başka bir şeyin başında oturdularsa bana da, Tanrı'ya şükür, şimdiye kadar dedikleri gibi, zeki ve akıllı bir insan, demesinler artık.

Sayın yazar! Be adam! Neyiniz var sizin? Kaçık mısınız, nesiniz?

Benim neyim mi var? Hiçbir şeyim yok, hiçbir şeyim yok. Rica ederim. Hele hiç mi hiç kaçık değilim. Bin kere affınıza sığınarak hiçbir sorunum olmadığını iddia etme pervasızlığında bulunacağım. Ben kesinlikle normalim ve her bakımdan güvenilebilecek biriyim, yalnız belki bugün, pek de tuhaf bir biçimde, genelde içimden gelen ve yatkın olduğum yazarlık havamda değilim o kadar. Belki de bugün, elbette istisnai olarak, birazcık şöyle

böyleyim. Ondan gayrı sağlığım tamamen yerinde, sizi temin ederim. Nükte yazarlığın bir parçasıdır ve tam da bu nükte dedikleri şeyin, deyim yerindeyse esef verici bir biçimde eksikliğini çekmekteyim bugün.

Odol, hiçbir modern lavabonun başından eksik olmamalıdır. Odol'e değer vermeyen kişi, kendine değer vermiyor demektir. Odolsüz bir uygarlık düşünülemez. Bir barbar olarak değil, tersine kültürlü bir insan olarak görülmeyi ve değerlendirilmeyi arzu eden kişi, en kısa yoldan bir Odol edinmeye bakmalıdır. Odol, enfes bir bileşimdir ve en saf cevherlerin bir araya gelmesinin bir sonucudur. Otoriteler, son derece katı bilimsel araştırmalar temelinde, Odol'ü birinci sınıf bir kazanım ve insanlığa verilmiş en hayırlı hizmet olarak övmekte bir an için olsun tereddüt etmezler. Odol'ü reddeden tek tek insanlar olsun, topyekûn halklar olsun, Odol'ü tanımaya ve sık sık kullanmaya en kısa zamanda zorlanmalıdırlar ve zorlanabilirler. Odol, her bakımdan en iyi insani vasıfların yerini almıştır. En üst tabakadan burjuva ve aristokrat hanımefendiler, kitleler halinde Odol kullanırlar, çünkü ona nasıl vazgeçilmez bir ihtiyaç duyduklarını adeta hissederler. Yüksek mevki sahipleri yıllardır ya da onlarca yıldır çok saygıdeğer gırtlaklarını düzenli olarak Odol'e boğarlar. Odol her insanın boğazını ya da ağzını saatlerce süren güzel kokusuyla doldurur ve güzel kokuların, ne zaman ve nerede olursa olsun, kötü salgılara ve kokulara tercih edileceği de yabana atılmaması gereken bir gerçektir. Gıda vurguncuları, kibar casuslar, demiryolu ve petrol kralları, hükümdarlar ve onların eşleri, amiraller ve mareşaller, tüm siyasi çizgilerden milletvekilleri ve başka pek çok yüksek nüfuz sahibi kişiler, kendi şahsi yararları gereğince saygın ve hiç kuşkusuz muhterem gırtlaklarına her gün mümkün olabildiği kadar çok Odol boca ederler. Odol'e alışmış bir millet, ruh, gelişmişlik,

akıl ve yürek terbiyesi bakımından tüm diğer milletlerin önünde yürür ve böyle bir millet –ki kesinlikle söylemek mümkündür bunu– yerkürenin geri kalan tüm halklarına yasalar dayatma ve dünyanın her köşesinde sınırsız bir hakimiyet kurma hakkını tarihsel bir zorunluluk uyarınca hayata geçirir.

Yok artık daha da neler, söylesenize, siz hepten mi şaşırdınız gerçekten?

Saygıdeğer beyler, sevgili iyi çocuklar, Tanrı aşkına, sakin olun lütfen ve sinirlenmeyin; çünkü sinirlenen kişi, bilindiği gibi, değerli güçlerini kaybeder, çünkü kendini durmadan yatıştırmak zorunda kalır ve bu üzücü bir durumdur; çünkü güç değerlidir ve değerli şeyler pahalıdır ve pahalı şeyler çarçur edilmeye ve kötü kullanımlara karşı korunmak zorundadır. Aslında çok zeki ve akıllı bu cümle, kulağa şaşkınlık gibi mi geliyor acaba? Ayrıca bugün, elbette istisnai bir biçimde, bir parça şöyle böyle olduğumu daha önce de söyledim ve belki biraz da eh işte olabilirim, üstüne üstlük şaşkın da. Bu kadarı şimdilik tamamen yeterlidir herhalde ve bundan fazlasını şu an için söylemeye gerek görmüyorum.

Avrupa'nın tüm hükümetleri, nasır-bandı-kullanan vatandaşlarına karşı gösterilmesi mutlaka gerekli ölçüde güveni, her zaman için gösterirler; çünkü nasır bandı taşıyan kişi, kendini her yerde zararsız bir özne olarak gösterir ve sevilmeyi hak eder.

Yetti! Şimdi artık sizinle asla bir alışverişimiz olamaz. Defolup gidin bu evden. Anlıyor musunuz! Şu yazarlık malzemelerinizi ve gereçlerinizi bir zahmet derhal toparlayın ve sadece edepli insanlara ayrılmış bu odayı hemen terk edin.

Hangi odaymış ki bu? Hem neden sinirleniyor ve değerli gücünüzü kaybediyorsunuz, size hiçbir rahatsızlık vermediğim bugün, elbette istisnai olarak, bir parça

şöyle böyle ve belki biraz da eh işte ve şaşkın olduğum konusunda tüm sükûnetimle teminat vermiştim oysa. Sakin olun lütfen, sakin olun. Zamanla her şey daha iyi olur, insan hep en iyisini umut etmelidir ve sinirlenen kişi, gayet iyi bilindiği gibi, durmadan kendini yatıştırmak zorunda kalır. Yani lütfen rica ediyorum, en itaatkâr hizmetçinizim!

Herrenfeld Kardeşler Tiyatrosu'na gittim ve açıkça itiraf etmeliyim ki, inanılmaz eğlendim. Daha sonra, yanılmıyorsam eğer, West Kahvehanesi'nde oturdum, Kurfürstendamm'ın köşesinde ve kısa bir süre sonra kimin geldiğini gördüm dersiniz? Yabani öküzleri, balta girmemiş ormanları, kılıç şakırtılarını ve ayı postunu andıran, safkan Cermen Wulff'un ta kendisi. Kaba sakalı, ta ayak parmaklarına kadar uzamıştı. Göğüslerini şişirmiş, etli butlu, çakı gibi, açık saçık bir kapitalist kadın girmişti koluna. Durun, hemen öfkelenmeyin! Bugün, göründüğü kadarıyla bir parça şöyle böyle ve eh işte olduğumu söylemiştim zaten. O kadar kötü bir şey mi bu? Değil mi ama! O halde size iyi günler veya iyi geceler diliyor ve yüksek müsaadelerinizle ayrılıyorum, çünkü ben görevimi yaptım, işimi bitirdim ve artık bir süre gezmeye gidebilirim.

FRITZ

Benim adım Fritz. Bana başka bir isim verseler daha iyi olmaz mıymış? Jura kantonundaki bir banliyöde doğdum, belki de orada hiç doğmamış olsam daha iyi olurdu. Babam bisiklet sürücüsüydü. Babam hiç bisiklet sürmemiş olsa daha iyi olmaz mıydı? Şu garip soru kafamı meşgul ediyor: Neden dünyaya geldim sanki? Hatırlayabildiğim kadarıyla, bir canlı olmak konusunda, asla açık seçik bir istek ifade etmiş değildim ama benim henüz doğmamış şahsi fikrimi biraz olsun umursayan kimse çıkmadı. Daha sonra

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME KURSUNA

gittim; kursa hiç gitmesem belki de daha iyi olurdu. Kursiyerlerin kafasında, bilindiği gibi, bir hayli yükselmek vardır. Kafamda yükselmeyi hiç kurmasam herhalde daha akıllıca olurdu; ama maalesef gerçek şu ki, kafamda bir hayli yükselmeyi kuruyordum. Şiir yazmaya başladım, ki bunu hiç yapmasam herhalde daha iyi olurdu ve dahası, bazı insanlar benimle fazlasıyla yakından ilgilenmeye başladılar, ki bunu hiç yapmasalardı keşke; ama gelin görün ki, yaptılar ve bunun sonucunda, kendimi doğmakta olan bir deha, büyük işler başarmak üzere seçilmiş bir insan gibi gördüm. Belki de pek saçma sayılamayacak bir soru zorluyor kafamı: Kendimi bir deha gibi

görmekten kaçınabilseydim, daha iyi olmaz mıydı? Bana burslar verdiler ve seyahatlere yolladılar. Seyahatlere çıkmam için burslar vermeyi reddetseler daha akıllıca ve zekice olmaz mıydı? Nereye seyahat ettim?

ROMA'YA,

ve orada, eski, harap bir *palazzo*'da[1] Romalı bir prensle tanıştım. Roma'ya hiç seyahat etmemiş olmak, eski, harap bir *palazzo*'ya asla adım atmamış olmak ve hayatta bir Romalı prensle tanışmamış olmak, daha iyi olmaz mıydı? İşte ayaklarınızın altındaki zemini oyan bir dizi soru yine. Böylece

AMSTERDAM'A

geldim ve bu vesileyle Rembrandt sayesinde ün kazanmış Yahudi mahallesine gittim. Belki de Amsterdam'a ve adını verdiğim usta sayesinde ünlenmiş mahalleye gitmem tamamıyla gereksiz ve yararsız olmuştu. Daha sonra yeniden İtalya'ya seyahat ettim ve orada, sözgelimi, Pisa gibi şehirleri gördüm. Pisa gibi şehirleri neden görmem gerekiyordu ki sanki? Çok mu gerekliydi bu? Ravenna'da İtalyan yapı sanatının incelenmesi tavsiye ediliyordu. Theodorico'nun sarayını ve belirli bir Falancafilanca'nın anıt mezarını hatırlıyorum. Ama Theodorico'nun sarayını ve belirli bir Falancafilanca'nın anıt mezarını ne kadar hatırlarsam hatırlayayım, sonuçta ayaklarınızın altından toprağı çeken soru hep cevapsız kalıyor: Tam da Ravenna'da yukarıda belirttiğim inceleme gerekli miydi? Ravenna gibi şehirleri hiç görmemiş olsam, daha iyi olmaz mıydı? Bu kez de yolum, Venedik üzerinden, bilindiği gibi çok sayıda ve iyi konferansların verildiği

ZÜRİCH'E

uzandı. Zürich'te şiirlerimi rahatça ezberimden ya da en

1. (İt.) Bina. (Y.N.)

azından basılmış kitaptan sevimli, usul ve titiz bir tavırla okudum; ancak okumadan önce, özellikle çekici bir parıltı kazandırmak üzere, onları bir kez daha esaslı bir biçimde sabunladım; bu nedenle alkışlar da beklenmedik ölçüde güçlü geldi. Afallamış suratımın ortasına, hayranlık içinde çiçekler ve mücevherler fırlattıklarını söylesem yalan olmaz. Ama Zürich'te asla sevgi gösterilerine mazhar olmasam ve defne çelenkleri toplamasam daha iyi olmaz mıydı? Bu kez dev adımlarla Dev Dağları'na[1] koşturdum ve oradan da

THÜRINGEN'E

geçtim ve Thüringen'de bir çok Ortaçağ kalesi olması dikkatimi çekti; bununla birlikte ne dev adımlarla ne de farklı bir yürüyüşle Dev Dağları na ve oradan da Thüringen'e gitmemiş olsaydım, belki de daha iyi olurdu. Korkarım ki, dikkatimi çeken bir sürü Ortaçağ kalesinin bana fazla bir faydası dokunmadı. Tabii o yakınlarda ayrıca Weimar, Jena, Eisenach gibi şehirler de bulunuyordu ve Luther gibi şahsiyetler hakkında pek güzel aydınlandım. Goethe'nin bahçeli evini köşe bucak araştırdım. Ebedi-kadınsılığın üzerimde muazzam bir etkisi oldu. Jena, bana Schiller adında faydalı bir insanı hatırlattı. Ancak sanki Goethe'nin bahçeli evinden önemli sayılacak ne gibi yararlar sağladım ve Jena'nın bana becerikli bir insanı hatırlatması ne işe yaradı? Ebedi-kadınsılığın üzerimdeki muazzam etkisi beni daha iyi bir insan mı yaptı? Ve Luther gibi şahsiyetlerin üzerinde parlayan güzel ışıklar beni gerçekten de aydınlattı mı? İnsanı allak bullak eden yeni bir dizi soru daha. Belki de değindiğim bahçeli evi hiç ziyaret etmesem daha iyi olurdu ve belki de Luther hakkında hiç aydınlanmamalıydım; ama gelin görün ki, o belirttiğim ev

1. Çek Cumhuriyeti'ndeki Krkonose dağ silsilesinin Almancadaki adı. Bu dağlar, bazen İngilizcede de bu şekilde anılır. (Ç.N.)

ziyaret edildi, kafamda ışıklar yandı ve daha önce sözünü ettiğim etki muazzam oldu, oysa daha zayıf kalsa belki de daha iyi olurdu. Bu kez de, en kestirme yoldan başarıya ulaşmak ve bir tiyatro şöhreti olmak üzere cebime koyduğum, ayakta alkışlanacak bir piyes veya dramayla,

BERLİN'E

seyahat ettim; ama sahne başarısının yanından bile geçemedim ve kesinlikle ayağa kalkan kimse de olmadı. Kimseyi ayağa kaldıramadığı görülen, ayakta alkışlanacak bir oyunla kestirme yoldan başarıya ulaşmak ve bir tiyatro şöhreti olmak üzere Berlin'e seyahat etmemiş olsam herhalde daha iyi olurdu. Kimseyi ayağa kaldıramayan, ayakta alkışlanacak oyunuma ve bana cılız bir ilgi gösteren, şöhret ve mevki sahibi çeşitli insanlarla tanıştım; bu konuya hiç girmemeyi tercih ederim. Bir parça üstünkörü ilgi görmek için şöhret ve mevki sahibi insanlara hiç koşmamış olsam, kesinlikle daha iyi olurdu. Ümitlerimin kırıldığını, beklentilerimin dağıldığını, başarımın yok edildiğini, arzularımın paramparça ve lime lime olduğunu, ayaklarımın altındaki zeminin alevler içinde kaldığını, başarısızlığımın ileri safhalara vardığını ve kendimi de buz gibi bir tavırla yüz üstü bırakılmış gördüğüm zaman, şaşkın bir halde dolandığım ve sürtüp durduğum caddede, günlerden bir gün karşıma güzel, kibar bir

HANIMEFENDİ

çıktı ve bana hiç beklemediğim bir biçimde, uzun süreden beri çaresizce arayıp durduğu hamarat hamal olup olmadığımı sordu. Cevap olarak, iyi bir yevmiye karşılığında işe cesaretle el atmaya ve gayretle girişmeye her zaman istekli olduğumu; bir balyayı ya da koca bir kütüğü oyun oynar gibi omuzlayabileceğimi; her türlü yükü kaldırmakta ustalık gösterdiğimi; itmekte özel bir güç sergilediğimi; paketleme ve tamirat işlerinde de hiç yabana atılmamam gerektiğini; bağlamak ve düğüm atmak

konusunda eğitim aldığımı söylediğimde –ki bu sözleri büyük bir memnuniyet tebessümüyle dinlemiş gibiydi– şöyle dedi: "Dolgun ücretli, çok rahat bir iş için,

YAKIN BİR ÇALIŞAN

gerekiyor bana. Size verecek bir sürü kazançlı ve uzun süreli işim var her halükârda." Kazançlı ve uzun süreli bir uğraşı çoktandır içtenlikle beklediğimi ve yakın bir çalışana verilecek dolgun ücretli, çok rahat bir göreve her bakımdan ihtiyacım olduğuna inandığımı, söyleyerek karşılık verdim. Hanımefendi, yalnızca çizmeyi aşmaya kararlı olan, ateşli

İYİMSERLERİN

değerlendirmeye alınabileceklerini söyledi; bunun üzerine ben de, hanımefendinin hoşuna gideceği gibi ve aklından bile geçiremeyeceğini düşündüğüm kadar ateşli olacağımı ve çizmeyi aşacağımı söyleyerek cevap verdim. İyimser olduğumsa hiç kuşku götürmezdi. Birden soruverdi: "Sizin adınız Fritz değil miydi acaba?" Adımın aşağı yukarı bu olduğunu söyledim. Bu doğrultuda hiçbir iddiada bulunmak istemezdim, çünkü bilindiği gibi, hatalardan büsbütün kaçınmak asla mümkün değildir. Bunun ardından hanımefendi kendisinin, yığınla kaprisli isteğin ete kemiğe bürünmüş bir hali olduğunu belirtti. Onun bütün isteklerini sevmek, hatta onlara tapınmak isteğimi söyledim. "Gelin öyleyse!" dedi. Bunu asla söylememiş olması belki de daha iyi olurdu; ama gelin görün ki, söyledi ve ben de ona itaat ettim, oysa ona hiç itaat etmesem belki de daha iyi olurdu. Aynı biçimde, ateşli olmaya ve daima hanımefendinin arzu edeceği biçimde çizmeyi aşmaya kararlı olduğumu ve onun tüm kaprisli isteklerini sevmek, hatta onlara tapınmak istediğimi de hiç söylememiş olsam, belki de daha iyi olurdu, ama gelin görün ki, tüm bunları söyledim ve onunla birlikte, evine gittim; orada öncelikle beni çekip

bastırdı. Hanımefendinin fevkalade dolgun göğüsleri vardı ve biraz daha az dolgun göğüslere sahip olsaydı, belki de daha iyi olurdu; ama gelin görün ki, göğüsleri her halükârda fevkalade dolgundu; kendisinin beni tüm gücüyle, bu büyük dolgunluk toplamının üzerine bastırdığı tartışılmaz bir gerçektir; öyle ki, neredeyse nefessiz kaldım ve burnum basınçtan dümdüz ve yamyassı oldu. Şimdi her her halükârda neşeli bir iyimser olmanın ne anlama geldiğini büyük bir şaşkınlıkla öğreniyordum. Belki de her halükârda neşeli bir iyimser olmasaydım, daha iyi olurdu, çünkü gerçek şu ki, her halükârda az daha nefessiz kalıyordum ve ayrıca şu da bir gerçek ki, burnum her halükârda ezilip yamyassı oldu, çünkü bana gösterilen sevecenlik toplamı çok büyüktü; hiç öyle olmasaydı, belki de daha iyi olurdu. Ama bu noktada söylediklerime sadık kalarak ve verdiğim sözde durarak üç ya da dört yerden çarpılmış bir burunla, tamamıyla ezilmiş ve yamulmuş suratımı, bir hayli uğraşarak da olsa yeniden az çok bir şekle sokar sokmaz, çevik hareketlerle bir el attım ve gayretle girişti m, oysa şüphesiz bir süreliğine de olsa buna hiç yanaşmamalıydım belki de; ama gelin görün ki, bir el attım ve girişti m ve her türlü sürtüşmenin ustası olduğumu gösterdim. Hanımefendinin hoşuna gideceğini tahmin ettiğim biçimde, çizmeyi alabildiğine aştım ve gerçekten de kendisinin fazlasıyla hoşuna gitti bu. Her halükârda ateşli bir iyimser olduğumu anlamasını sağlamak ve ona olabildiğince yakınlaşmak istediğimi göstermek için sergilemek zorunda olduğuma inandığım tüm bu hamlelerin neticesinde, dimdik yükselen ve bana oldukça geniş görünen gövdesinden aşağıya kayarak diz çöktüm ve güzel denebilecek, hantal

büyük bir şevkle ve her halükârda ateşli öpücüklere boğ-

dum. Eli gerçekten de oldukça kabaydı, ama bu keyfiyet, içime dolan hayranlığa en ufak bir halel getirmedi, zira ben bir iyimserdim işte; hem de altını daha önce defalarca çizdiğim gibi, her halükârda. Ama buna rağmen o tombul eli hiç öpmemiş olsam, belki de daha iyi olurdu ve oldukça iri gövdesinin önünde asla diz çökmesem daha iyi olurdu belki; ama gelin görün ki, elini öptüm, diz çöktüm ve iliklenip açılabilen düğmeleri olan, muhteşem

DİKİŞLİ

elbisenin, bedeninden kayarak ayaklarının dibine düştüğünü gördüm; belki de hiç görmemeliydim bu tiyatroyu, zira dikişe yapıştım ve düğmelere dolandım kaldım, çünkü o andan itibaren durmadan düğme iliklemem ve açmam gerekti, ki keşke hiç söz konusu olmasaydı bu; ama gelin görün ki, oldu ve ben yapıştım ve dolandım kaldım; büyük ihtimalle günün birinde, bu macera üzerine uzun ve kalın bir kitap yazacağım, her ne kadar kalemi asla bu amaçla elime almamakla belki de daha iyi yapacağıma inansam da, çünkü açıkçası bu konuda tek bir satır bile yazmamak en iyisi.

OKUMAK

Okumak yararlı olduğu kadar çekicidir de. Okuduğum zaman, zararsız, sessiz, nazik bir insan olurum ben ve aptallıklar yapmam. Hevesli okurlar, deyim yerindeyse usulca zevk alan küçük bir halktır. Okur, kimsenin yoluna çıkmadan ya da kimseye bir fenalık yapmadan kendi yüksek, derin, uzun süreli tatminini yaşar. Harikulade bir şey değil midir bu? Bence öyledir! Okuyan kişi, haince planlar yapmaktan çok uzaktır. Çekici ve oyalayıcı bir okumanın iyi tarafı, bize birbirini rahat bırakmayan, kötü, kavgacı insanlar olduğumuzu bir süreliğine unutturmasıdır. Şüphesiz oldukça kederli, üzüntü verici bu cümleye kim itiraz edebilir? Kitaplar bizi sıklıkla yararlı ve fayda getiren eylemlerden de uzaklaştırır mutlaka; ama yine de okumak, genel olarak bakıldığında, iyi bir iş olduğu için övülmeye layıktır, çünkü azgın kazanç dürtülerimize bir ket vurulması ve çoğu zaman hoyrat olan eylem güdülerimizin uysallıkla yatıştırılması kesinlikle gerekli gibi görünmektedir. Kitap, bir anlamda bir zincirdir; insanı zincire vuran okumalardan söz edilmesi nedensiz değildir. Kitap bizi büyüler, tutsak eder, avucuna alır, yani üzerimizde güç uygular ve bizler bu tür bir zorunlu hâkimiyeti zevkle kabulleniriz, çünkü bu keyifli bir iştir. Bir kitap tarafından bir süre için tutsak edilen

kişi, bu zamanı çevresindeki iyi insanlar hakkında dedikodular yaymak için kullanmaz, ki dedikodu çok büyük ve kaba bir kusurdur. Hiçbir faydası olmayan konuşmalar daima hatadır. Elinde bir gazete tutan ve bunu hararetle okuyan kişi, neredeyse sadece bu nedenle bile iyi bir vatandaş sayılmalıdır. Gazete okuyan kişi küfür etmez, böbürlenmez, lanet okumaz ve bu nedenle de gazete okumak, gerçekten de iyi bir iştir; bunu apaçık görmek gerekir. Bir okur, daima sade, kibar, saygın ve son derece terbiyeli görünür. Zaman zaman, sözgelimi adı kötüye çıkmış, korku romanları türünden, zararlı dedikleri okumalardan söz edildiğini de duydum. Bu konunun ayrıntılarına girmekten kaçınmak isteriz, ancak şu kadarını söyleyebiliriz: En kötü kitap bile, eline asla bir kitap almayan genel bir umursamazlık kadar kötü değildir. Ucuz romanlar, belki düşünülüyor olabileceği gibi, o kadar da tehlikeli değildirler ve gerçekten iyi diye nitelendirilen kitaplar, genel kabulün aksine, bazı koşullarda kesinlikle hiç de tehlikesiz sayılmazlar. Zihinsel konular asla öyle çikolata yemek veya bir elmalı pastanın tadına varmak kadar zararsız olamazlar. Esasında özellikle okur, okumayı hayattan titizlikle ayırmanın daima gerekli olduğunu bilmelidir. Bir okul öğrencisiyken yanıma, tabii ki ancak Macaristan'da geçebilecek, deyim yerindeyse olağanüstü güzel ve kalın bir korku romanını ya da ucuz romanı alıp hararetle okuduğum ve zevklere doymak bilmediğim bir anda babama yakalanmamak için, büyük bir ihtiyatla, hep bir armut ağacının altına ve ardına saklandığımı hatırlıyorum; çünkü yakalanmam eziyet verici bir ceza duruşmasını da beraberinde getirirdi. Kitabın, "Sandor" gibi gizemli bir başlığı vardı. Biraz önce okumak ve yaşamak hakkında söylediklerime dönerek, küçük bir hikâye anlatmama izin verilir belki; şöyle ki:

Gottfried Keller okuyan kadın

Güzel, genç bir kadın, Gottfried Keller'in eserlerini büyük bir şevkle okurdu. Bu eserlere kim hayran kalmaz ki? Burada anlatacağım hikâye koca bir kayayı ne kadar sarsabilirse bu yazarın şanını da o kadar sarsabilir ancak. Bu kibar, genç, iyi kadın, ona dünya ve insanlar hakkında soylu bir huzurla dolu manzaralar aktaran güzel okumalarını bitirdiğinde, hayat karşısında tuhaf bir biçimde ezik hissetti kendisini. Kendi mütevazı hayat yolu ona ansızın büsbütün çorak göründü. Okuduğu şeyler, onu daha zor beğenir biri yapmıştı. Gottfried Keller'in kitaplarında gördüğü şeyleri, şimdi gündelik hayatında da görmek istiyordu; ama hayat kitaplardan farklıydı daima ve öyle de kalacaktı. Yaşamak ve okumak iki ayrı şeydir. Gottfried Keller okuyan kadın, hayal kırıklığı ve kızgınlık içinde boynunu büktü. Keller'in eserlerindeki gibi olmadığı için, neredeyse tüm insan hayatına öfke duyuyordu. Ancak ne mutlu ki, çok geçmeden, şüphesiz bazı bakımlardan belki de biraz berbat sayılabilecek gündelik yaşama ateş püskürmenin pek fazla ya da hatta hiç anlamı olmadığını kabullendi. İçinden bir ses, Gottfried Keller kitaplarının bu gayretli okuruna, "Alçakgönüllü ol, fazladan beklentiler içine girme ve Tanrı aşkına, varlık nasıl yaratılmışsa ve kendini sana nasıl gösteriyorsa onu öyle kabul et," dedi ve kadın, belki de yer yer, dediğimiz gibi, biraz kötü ve tatsız olan bu dünyada gönülden gelen bir tevazu ve iddiasız yaşamanın ne kadar gerekli olduğunu yeterince açık ve anlaşılır bir biçimde gözünde canlandırınca yüzüne hemen çok mutlu, neşeli bir ifade geldi yeniden, kendi kendisine ve Gottfried Keller düşkünlüğüne güldü ve memnun oldu.

DICKENS

Tam bir çeyrek yıl boyunca Dickens okumaktan başka hiçbir şey yapmadım ve şimdi halim harap, bundan hiç kuşkum yok ve artık işimin bittiğinden eminim. Darmadağın oldum, ezildim ve bittim ben ve bu yazarlık mesleğini her an rafa kaldırabilirim. Dickens, bugüne dek çok akıcı ve sözüm ona kıvrak bildiğim kalemimi elimden aldı ve artık bir kunduracı olmaya mahkûmum, kabul ediyorum bunu. Sonumun geldiğine kesinlikle inanıyorum; artık bir dakika daha çöküşten kaçabileceğimi düşünmek gelmez elimden. Kuşkusuz iyi, hatta göreceli olarak bakıldığında, besbelli çok büyük bir yazar olan Dostoyevski'yi okuduğumda, kendim de yazarlığa başlamak için çok latif bir cesaret bulmuştum ve öyle sanıyorum ki, sahiden de, yani göründüğü kadarıyla, muhtemelen, deyim yerindeyse pek sevimli, hoş, küçük işler de çıkarmıştım ortaya. Ama şimdi şu korkunç Dickens'ı okuduktan ve tanıdıktan sonra biçareyim, ümitsizim ve terk edildim, şen bir cesaret ve kendine güven adına ne varsa hepsinden mahrum bırakıldım ve artık bir nebze nükteye de, en ufak bir yetenek kıvılcımına da sahip olmadığımı biliyorum. Dickens, varlığımı yazarlık yaparak kıt kanaat sürdürme imkânımı düpedüz çaldı elimden; bu yüzden benim için, şapkayı önü-

me koymanın ve kendime bir terzi ruhu taşıdığımı söylemenin vakti geldi de geçiyor. Verin, ah verin elime bir makas ki, gelecekte açlıktan aç açık ölmeyeceksem, feryat figan ederek yıkılmayacaksam, işsizlikten sefil olmayacaksam ve sefillikten gebermeyeceksem eğer, kumaş biçerek bir kuru ekmeğimi olsun kazanabileyim. Yalvarırım, hiç değilse içtenlikle ağlayın ve kederlenin halime, çünkü cılız yeteneğim, gerçekten de, olsa olsa bir sokak fenerini yakacak adamın yerine getirmesi gereken basit yükümlülükleri üstlenmeme elveriyor ancak. Hiç kuşkusuz yazarlık sanatının kabile reisi, binbaşısı ve genelkurmay başkanı Dickens'ı okuduğum için sefil, acınılası bir dilenci oldum şimdi: "Ah lütfen bir merhamet gösterin, hanımlar ve beyler, şu dövülmüş, ağır cezalara çarptırılmış zavallı adamın halinden anlayın biraz, acıyın ona." Hayatımda bir kere bile kibirli ya da taşkın olmuşsam eğer, şimdi bu yüzden cezalandırılıyorum işte; bu hiçbir şüpheye yer bırakmayan bir açıklıkla gösterildi bana. Korkunç ve dehşet veren biri olan, krallar arasında kral, dünyadaki mucizelerden biri, her işin üstesinden gelebilecek birinci sınıf bir adam olan, başaramayacağı hiçbir şey bulunmayan bu Dickens yüzünden kendimi tamamıyla değersizleşmiş görüyorum, çok mütevazı bir öneme bile sahip değilim artık, beceriksizin tekiyim ve her an bir ayakkabı boyacısı olabilirim. Merhametsiz, katı kalpli Dickens, beni aşağılıyor ve bir uşağa çeviriyorsun, hem de muhtemelen caddeleri süpüren bir yol uşağına. Dickens, ey seni canavar, senin yüzünden her an bir gündelikçi ve maaşlı hizmetçi ya da niteliksiz işçi ve yük arabacısı olmak zorunda kalabilirim; ama bu konuda daha fazla feryat figan etmek istemiyorum. Sızlanmak faydasız ve ağlamaksa gülünç geliyor bana. Ben ne yaptım da, kendime duyduğum tüm güven bir anda yok olup gitti? İşte! Daha önce de defalarca söyledim ya:

Çünkü Dickens okudum. Başka insanların ancak zavallı birer şakacı ve biçare birer ricacı oldukları yerde bir prens, bir lord, bir kont olan Dickens'ı okuduğum için kendimi can sıkıcı ve nahoş bir biçimde bir kalaycıya ve bileyciye dönüşmüş gibi görüyorum, ve bu yüzden de, anlaşılabileceği gibi, ileri, hatta had safhada sarsılmış durumdayım. Hâlâ bir vazifem olduğuna inanıyor muyum acaba? Ah, ne gezer! Zavallı ve perişan bir biçimde kaybettim cesaretimi. Ama çıt çıkarmayacağım, tek bir söz etmeyeceğim ve Dickens'a borçlu olduğum bu sefalete, olabildiği kadar gayret ve sabırla katlanacağım. En azından; eline düşmüş gibi göründüğüm bu acınılası kaderin sorumlusu Dickens'tan başkası değil. Dickens okuduğumdan beri titriyorum, sarsılıyorum, sallanıyor ve yalpalıyorum. Dickens okumaya cüret ettiğim için, maddi ve manevi olarak yıkıldım ve hiçbir işe yaramadığımı hissetmekten ötürü tuhaf bir zevk duyuyorum, ki bu da fevkalade uğursuz bir şey olduğu için beni pek az sevindiriyor, hatta hiç mi hiç sevindirmiyor. Sepet örmek, bugünden ya da yarından itibaren ana uğraşım olacak gibi görünüyor, bu tür bir iş için tümüyle beceriksiz değilsem ya da başarısızlığa uğramış Avrupalı insanların ülkesine, yani Amerika'ya göç etmeyeceksem eğer. Bir Tanrı olan Dickens, beni tekmeleyerek masanın altına kaçırdı: "Sus, otur! Ağzını bile açma!" ve şimdiye kadar kapladığım rahat alancıktan çekilmek zorunda kaldım. Dalkavukluk etmek ve kuyruk sallamak, bildiğim kadarıyla, güçlü olduğum işler değildi genelde ama şimdi her iki sanattan da mükemmel anlıyorum. İnsan neler öğrenmiyor ki! Yani şimdi benim kaderim perişanlık. Bir solucan oldum, hem de ne yüzünden? Dickens yüzünden! Ama sonuçta büyük ve ölümsüz Dickens yüzünden, seve seve bir solucan olurum ve onu okumuş olduğum için, her şeye rağmen memnunum, çünkü şimdi eserleri asla solmayan

ve eskimeyen kişinin kim olduğunu nihayet öğrendim. Hayır, saygıdeğer hanımefendi, Dickens asla eskimez ve Dickens'a aşağılayıcı bir tebessümle bakabileceğinize inanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Dickens gibi birine gülünmez ve onun karşısında insanın kendini yüce görmesi imkânsızdır. Henüz Dickens okumamış kişiyi kutlarım, çünkü onu duyulmamış zevkler bekliyor demektir. Dickens okuyanlar, hakikaten en güzel sevinçlerden biriyle tanışırlar. Hiç çekinmeden ve güvenle okuyun Dickens'ı, bu eşi benzeri olmayan bir zevktir. Hiçbir şeye şaşırmayan kişi, Dickens okumalıdır; şaşırmayı öğrenir o zaman. Eski ve yeni pek çok başka yazar, zorluklara katlanan bir yaya olarak, yokluk içinde yürürken ve çok yavaş ve uyuşuk bir biçimde de olsa ilerleyerek, mütevazı hedefine ağır ağır yaklaştığına sevinirken Dickens gerçekten büyük bir bey gibi faytonuna kurulur. Görüyor musunuz şu ihtişamı? Şu şakırtılı geçişi işitiyor musunuz? Ateşli atlar, muhteşem süslerle donatılmış kupa arabasıyla birlikte, dörtnala koşturarak süratle uzaklaşıyorlar. Ne ürkütücü bir atılım, ne etkileyici bir ihtişam! Hayır, Dickens asla eskimez! Amazon Nehri akıp durdukça, Dickens de kendi büyüklüğü içinde akacaktır; öneminin tan alacası asla karartılamaz. Bu yüzden izin verin de, size bir tavsiyede bulunayım: Dickens okuyun.

HAUFF

Hauff bir roman ve sayısız uzun öykü yazdı; ama benim görüşüme göre, onu ne ise o, yani en ince Alman yazarlardan biri yapan şey, masallarıdır. Romanı güzel olabilir; uzun öyküleri yer yer mükemmel olabilir, ancak masalları olağanüstü güzeldir. O masallar, söylemekte hiçbir sakınca görmüyorum, birer şaheserdir bir bakıma, buna rağmen kesinlikle herhangi bir iddiada bulunmak istemem tabii. Benim gibi, mütevazı, önem taşımayan ya da öyle görünen bir adam, iddialar ileri sürme hakkından kesinlikle bir pay talep etmemelidir. Ama Hauff'un masallarına hayran kalabilirim, bunu biliyorum. Güzel bir şeyden hayranlıkla söz etmenin kendini üstün göstermek anlamına gelmediğini biliyorum, çünkü bu yüzden kimseyi kırmış ve büyük bir haksızlık yapmış olmam. Hauff'un masalları! Her şeyimi alsınlar elimden ve bana sadece Hauff'un masallarını bıraksınlar, ben yine gıpta edilecek bir insan, zengin bir insan, mutlu bir insan olarak kalırım, çünkü Hauff'un masallarını okursam, mutlu olurum. Bana bir şamar vursunlar, isterlerse şöyle evire çevire bir güzel pataklasınlar, bir şeyler batırsınlar, adamakıllı çimdiklesinler, yumruklasınlar ve sıkıştırsınlar; ama bunları yaparken sadece Hauff'un masallarını okumama izin versinler, o zaman şamarları hiç ama hiç

hissetmem ve yediğim okkalı miktarlardaki darbelerden tınmam bile; Hauff'un masallarını okumak, çimdiklendiğimi ve sıkıştırıldığımı, bana bir şeyler batırdıklarını unutturur ve vurduklarını tamamen görmezden gelmemi sağlar, her şeyi unutturur ve her şeyi atlatmamı sağlar, dışarıdan gelen her şeye karşı duyarsız olurum. Hauff'un masallarını okuyan kişi, dışarıdaki dünyanın farkına bile varmaz, Hauff'un olağanüstü masal dünyasındadır o ve onun gözünde başka hiçbir şey var olmaz, çünkü Hauff'un masalları cennet gibi güzeldir, büyüleyicidir. Hauff'un masalları bugüne dek Alman dilinde yazılmış en güzel ve en değerli şeyler arasında yer alır; buna rağmen, dediğim gibi, hiçbir iddiada bulunmak istemem, çünkü bilindiği gibi, iddiacılık bana kesinlikle yakışmaz. Hauff'un romanı, dediğim gibi, güzel olabilir ve uzun öyküleri, dediğim gibi, yer yer mükemmel olabilir ama masalları düpedüz büyüleyicidir. Bu masallar okurlarını her bakımdan mutlu eder ve büyüler; öylesine güzeldirler ki, insan neredeyse bunların dolmakalemle yazılmadıkları, sadece üflendikleri ve düşlendikleri ve bu masallardaki nazik, narin dilin matbaa kâğıdına basılmadığı, sadece söylendiği ve konuşulduğu sanısına kapılır. Kelimelerinde çiçek kokusunu çağrıştıran bir şeyler vardır ve ancak iyi kalpli bir büyükbaba ya da görmüş geçirmiş, sevecen bir büyükanne veya yaşlı, sadık bir hizmetçi kadın, Hauff'un masallarında konuştuğu gibi konuşur ve söyler. Almanca dürüstlük ve Almanca sadakat böyle konuşur! Sanki Hauff'un masalları hummalı bir rüyada ortaya çıkmış gibidir; sanki genç, güzel, iyi eğitilmiş bir kız, bu masalları yüksek ateş altında kurmuş ya da kelebek kanatlarını andıran bu muhteşem hikâyeleri yazarken Hauff'un kendisi hummalı bir hastalık geçirmekteymiş veya birinin ona rüyasında fısıldadıklarına kulak veriyormuş gibi görünür neredeyse. Bir orman fısıltısı, bir orman

sükûneti, ormanların kuytuluğu ve bir rüya dinginliği gizlidir bir delikanlının yazdığı bu tatlı hikâyelerde. Hauff bir delikanlıyken öldü. Yıllar önce Stuttgart'ta, onun çepeçevre sarmaşıklarla sarılmış, bir kahraman heykelini andıran anıtını gördüğümü hatırlıyorum. Olağanüstü hayal güçleri, genç yazarları daha hızlı tüketmek ve bir an önce mezara çekmek için, onlara içeriden saldırıyor gibidir. Böylesine güzel yazmak yalnızca belirli bir hastalık durumuna mı bahşedilmiştir? Neredeyse öyle gibi görünüyor! Hauff'un masallarını yazarken sergilediği dehadan daha fazlasını başka hiçbir yazar sergilememiş gibi görünüyor. Bununla birlikte hiçbir iddiada bulunmak istemem, çünkü ben önemsiz bir adamım, yine de: Hauff'un masallarına hayranım ve bu masallardan hayranlıkla söz edebilirim, bunu biliyorum, çünkü gönül vermek haksızlık değildir. Spessart'taki Meyhane, Güzel Kuyumcu Felix, Cüce-Burun, Hortlaklar Gemisi, Firar Etmiş Elin Hikâyesi, Soğuk Kalp, Haydut Orbasan ya da o oğlanın adı her ne idiyse Arap çölleri, haydut şefi romantizmini taşıyan yeşil Alman ormanı, Saldern'in güzel soylu kontesi, sonra yine Acem kadınları ve Acem halılarıyla dolu o rengârenk Doğu, Bağdat'ın ihtişamları ve Kahire'nin güzelliği, sahte ve hakiki prensler; sevilesi ne kadar çok şey! Evet, bu güzeldir, bunu seviyorum ve tüm bu şeyleri okurken kalbim her defasında zevkle yerinden hopluyor, bunu biliyorum ve daha fazlasını söylememe gerek yok.

LUISE

On dokuz yaşındaydım ve bir ticarethane kâtibi olarak Z.de yaşıyordum. Arkadaşım Paul beni kız arkadaşı Rosa'yla tanıştırdı; o da yine kız arkadaşı Luise'yle tanışmamı sağladı, ki beni son derece mütevazı ve terbiyeli davranmaya zorlayan bir lütuftu bu. Ama sonrasında gerçekten de hep öyle mütevazı ve terbiyeli olup olmadığımı, burada ayrıntılarıyla ele almak istemem ve bu doğru da olmaz. Yüz yirmi beş franklık aylık maaşım konusunda kendi kendime şöyle seslenecek kadar da utanmazdım: "Ben bu kadar yüksek bir maaşı hiçbir koşul altında kazanamam, hödüğün tekiyim ben!" O sıralarda kendime karşı pek az, buna karşılık başka insanların çoğuna karşı abartılı ölçüde büyük bir saygı duymam beni farklı kılan, yararlı veya zararlı bir özelliğimdi. İnsan on dokuz yaşındayken bu konuda gerçekten de pervasız oluyor. Güzel günlerden birinde, saatin kaç olduğunu tam bilemiyorum artık, aşırı ölçüde saygı duyduğum Luise'ye, hatırlayabildiğim kadarıyla, yaklaşık olarak şu aşağıdaki sevimli kelimelerle başlayan bir mektup yazma cüretini gösterdim:

Sevgili, muhterem Hanımefendi, bu genç, yoksul ve belki de tümüyle yararsız hayatımda, ilk kez bir kadına yazma küs-

tahlığında bulunuyorum ve yazabilmiş olduğum için başlı başına bir mutluluk duydugum hitabı kaleme almaya karar verecek cüreti göstermem, büyük çaba, gayret ve cesaret pahasına mümkün oldu.

Luise, el yazısı şiirlerini, birlikte gönderdiği bir hatıra defterine kendi zarif el yazımla, özenli bir biçimde aktarmamı rica ederek, benim ilk mektubuma cevap verme nezaketini gösterdi. Bu istek karşısında, söz konusu rica ve dileğin yöneltildiği, aşırı mutlu bu oğlandan daha mutlu bir insan olabilir miydi dünya üzerinde? Bu en güzel ve sevimli mısraları, en ince yazımla ve hızlı hızlı çarpan kalbimle kopya ettim ve bu işi yaparken cennette olduğumu sandım. Genç bir kâtibi mutlu etmek için gerçekten de pek az şey yeterlidir. Luise, ilişkimizin sonraki bir safhasında bana ciddi bir ifadeyle, erkeklerin hayat tarzına eşlik eden sigara ve bira içme alışkanlığını çok çirkin ve tiksindirici bulduğunu söyledi ve ben de ona yerden göğe kadar hak verdim, çünkü onun söylediği her şeye peşin bir hayranlık duyuyordum. Sözünü ettiğim iki kötü alışkanlıktan da kaçınmayı ve bunlara değer vermemeyi mümkün olabildiğince kararlı bir tavırla aklıma yerleştirdim, bir bakıma kendi kendime ant içtim, ancak buna her zaman ve her koşulda bağlı kalmam için gereken gücü asla bulamadım; ama itaatkâr olmak ve perhize girmek için sadece bir girişimde bulunmuş olmak bile beni mutlu etti. Siz güzel, geçmiş, iyi günler, nasıl da büyülüyorsunuz beni!

"On dokuz yıl geçti, ve ölümsüz olmak için hâlâ hiçbir şey yapmadın!" diye haykırıyordu, gençliğin içimdeki aydınlık ve aynı zamanda suçlayan sesi. Lenau'yu, Heine'yi, Börne'yi ve özellikle de Friedrich Schiller'i

okuyordum, ki bu sonuncusuna duyduğum en yüce saygı asla tükenmeyecek. Kendimi insanlığa adamam için vaktin çoktan geldiğine inandığımdan ve bu inancın coşkusuyla dopdolu olduğumdan, saygın bir yayıncıya mektup yazarak, kendisine ve temsilcisi ve elçisi olduğunu düşündüğüm meselesine fedakârlıkla ve gayretle hizmet etmenin, benim için şiddetli ve yakıcı bir arzu olduğunu belirttim. Adam bana, "Genç ve ateşli hayranım," diye bir cevap yazdı, kuru bir üslupla.

Meyer Ansiklopedisi nin[1] sonuçta ilk ve kuşkusuz son sözü söylediği yerde, hizmet vermek ve fedakârlıklarda bulunmak, düşündüğünüzü sandığım kadar kolay değildir. Beni gözünüzde hayranlıkla yüceltmenizi anlıyor ve doğru buluyorum, çünkü beni büyük bir adam olarak görmeniz için her türlü neden var.

Bu tuhaf mektup içime bir kurt düşürdü. "Tüm bencilliklerin bu soylu karşıtı, çıkarcılıktan ve kibirden uzak her şeyin bu temsilcisi tuhaf bir bey olmalı," dedim kendi kendime ve insanlığın yüksek hedefleri ve amaçları uğruna uğraş vermek ve didinmek için duyduğum heves, şaşılacak kadar büyük bir hızla ve şiddetle zayıfladı, önemli ölçüde tükendi ve neşeli, diri renklerini gözle görülür derecede kaybetti. Bu kez aynı ölçüde pervasız, şen ve diri bir cesaretle, o güne dek yalnızca uzaktan hayran kaldığım, şaşkınlıkla izlediğim ve tapındığım, toplumun eğitimli ve kibar çevrelerine sızmak için gözü pek ve cüretkâr bir girişimde bulundum. Profesör Frau

1. Meyers Konversations-Lexikon: XIX. ve XX. yüzyılda yayımlanan ve sürekli güncellenen önemli bir ansiklopedik eserdir; 1968 yılında yayını durdurularak yerini Brockhaus Ansiklopedisi'ne bırakmıştır. Burada mektubu yazan kişinin, o ansiklopediye girdiği ima ediliyor. (Ç.N.)

Krähenbühl'ün evinde bir oda kiraladım ve bunun sonucunda, oldukça kısa bir süre içinde, toplumun en iyi, en kıymetli ve en yüksek kesimleriyle, çevreleriyle ve topluluklarıyla tanıştım, öyle ki, Luise, zaman zaman gözüme çok alt tabakadan ve deyim yerindeyse proleter bir insan gibi göründü. Ne nankör bir canavarım ben! Ama bu ihtişam ve heybet çok uzun sürmedi; tüm bu kibar davranışlar ve zekâ dolu tüm bu güzel ifade biçimleri ve sohbetler, ne mutlu ki, tam zamanında içime korku salıp ürküttü beni ve bu yüzden Profesör Frau Krähenbühl'e, esirgeyen Tanrı aşkına, yeniden taşınmama ve kendi yoluma gitmeme izin vermesini rica ettim, çünkü sefil bir biçimde öleceğimden korkuyordum. Hanımefendi gülümsedi ve böyle çabucak ayrılmamın kendisini içtenlikle, derinden ve fazlasıyla üzdüğünü, ancak tabii ki özgürce verdiğim kararlara karışamayacağını, tabiatıyla benim için her şeyin iyi ve güzel olmasını dilediğini ve kendilerini terk etmeye hazır gibi görünmemden sonsuz bir sevinç duyduğunu söyledi. Besbelli çirkin bir ironiydi bu! Ama ben, kirişi kırabildiğim ve tabanları yağlayabildiğim için içtenlikle seviniyordum sadece.

Bu kez şehrin dış mahallesindeki marangozların yanına vardım. "Kendime tepeden tırnağa birazcık dikkatle baktığım zaman," dedim kendi kendime, "üst tabakadan ziyade işçi mahallesine ya da bir başka deyişle, konaklardan ziyade yoksul insanlara çok daha uygun olduğumu ister istemez görüyorum." Hatırladığım kadarıyla, kendime fikrimi dürüstçe itiraf edecek cesareti bulduğum için çok memnun olmuştum. Sağlıklı bir anlayışa kavuşmak, insana hem dışarıdan, hem de içeriden rahatlık vererek büyük bir yarar sağlar. Şu benim marangozların yanında kalırken, arada sırada karşıdaki pencerede, inanılmaz öl-

çüde ürkütücü bir tavırla pipo içen yoksul bir oğlan çocuğu görüyordum; acıklı ve korkunç bir manzaraydı bu. Erken yaşta yoldan çıkmış bu oğlanın annesi, ya da o şahıs kimdiyse artık, açıkça işittiğim ve fark ettiğim gibi, delikanlıyı her gün merhametsizce dövüyordu ve küçük yaştakilere yönelik şiddetin en korkunç tarafı da, çocuğun bu sefil kaderini kabullenirken gösterdiği, olağandışı, donuk sükûnetti, öyle ki, yediği şamarlar artık onu ağlatmıyordu bile. Oğlanı döven kadın ve sanki yaşlı bir adammış gibi, düzenli olarak pencereden bakıp pipo içerken genç bir hortlağı andıran oğlan, onun dehşet verici duygusuzluğu, kadının gaddarlığı, iğrenç bir bağımlılığı ele veren kıpkırmızı burnu: Tüm bunlar bir arada, ham çirkinliğiyle beni dehşete düşüren bir manzara çıkarıyordu ortaya. Burada yeri gelmişken kederli ve ağlanacak hatıraların karşısında, güzel ve neşeli olanlara daima öncelik tanısam da, ne mutlu ki tümüyle yoksun olmadığım, doğruluk, hakseverlik ve dürüstlük gibi özelliklerden dolayı, şurada burada gördüğüm kötülükleri ve fenalıkları suskunlukla geçiştiremeyeceğimi, çünkü aksi halde fikri namusumun sarsılacağını, büyük bir ciddiyetle söylememe herhalde izin verilecektir. Ayrıca duyarlı, iyi kalpli okur açısından, acı ve elemin, önem sıralamasında zevkten ve neşeden sonra gelmediğini kabul etmem gerekir. Üstelik bir oğlan çocuğunun acısını anlatırken kimseye de herhangi bir zarar vermiyorum.

Neredeyse asıl konuyu gözden kaçıracaktım burada, şimdi tekrar konumuza, yani Luise'ye dönüyorum. Bu iyi kalpli kadına, bu "proleter" kadına o kadar çok şey borçluyum ki, bunu birkaç kısa cümleyle açıklamak zorundayım. Ne özgür, aydınlık bir kafaydı, engin, özgür, iyi bir ruhtu o. Luise'yi düşündüğüm zaman, gözlerimin

önüne neredeyse hiç bedensel bir biçim gelmiyor, sadece arı bir insan ruhu geliyor ve şüphesiz önemli bir şey bu, çünkü burada bir kadın portresinden söz ediyoruz. Luise güzeldi! Ama onda güzelliğinden on bin kat daha güzel olan şey, özellikleriydi besbelli. Sonraki hayatımda bir daha hiç öylesine şen ve neşeli bir kadınla karşılaşmadım. Onda bilgi ve coşkuyu, güzellik ve neşeyi, hayatın ciddiyetini ve içtenliği birleştiren bir yan vardı ki, bu koca dünyada tüm o gördüklerimden ve yaşadıklarımdan sonra, bunu enfes ve aşırı ölçüde nadir olarak nitelendirmek zorundayım. Memnuniyetsiz, huysuz ve kötü kalpli ne kadınlarla tanıştım! Luise'den, hiç değişmeyen, aydınlık, güçlü bir canlılık ve memnuniyet ışığı yayılırdı. Aklı da güzelliği kadar büyüktü; zihni de insancıllığı kadar önemliydi. Zekâlarını öncelikle öfkelenmek ve başkalarını da öfkelendirmek için kullanan ne çok kadın görmüşümdür. Luise hiç öfkelenmezdi! Bir Ortaçağ Madonnası'nın mehtabı andıran güzelliğini hatırlatan güzelliği, o güzelliğin sahibesi ve taşıyıcısı tarafından neredeyse hiç dikkate alınmazdı. Güzel saçlarından zaman zaman parlak sarı bir ışıltı yayılırdı. Gözlerinden iyilik ve yardımseverlik okunurdu, ama sakin ve ılımlı bir üstünlük de bir o kadar ona özgüydü. Güzelliklerinin solabileceğinden ve böylece yıldızlarının sönebileceğinden duydukları korku gözlerinden fışkıran, gururlu ve güzel kadınlar gördüm. Luise'de asla böyle bir şey görmedim. Resim gibi güzel kadınların, kutsal saçlarını bir parça dağıtmaya cüret eden rüzgâra ve yağmura hiddetlendiklerini gördüm; yanlarındaki kadınların diri cazibesine duydukları hiddetten dişlerini gıcırdatan kadınlar gördüğüm durumlar da olmuştur belki. İnsan, bu tür kadınların dış görünüşlerini, ağızları, yanakları, gözleri, saç tuvaletleri ve endamları yüzünden aralıksız yaşadıkları, içler acısı huzursuzluktan kaynaklanan inatçı bir azabın şekillen-

dirdiğini ileri sürse belki de fazla yanılmış olmaz; ama bunu söylemeye cüret ederse şüphesiz kibarlıkta ve terbiyede kusur işlemiş olur. Göründüğü kadarıyla, görünüşlerine dair değersiz, aslına bakılırsa düpedüz zavallı düşüncelerin ötesine asla geçemeyen sayısız kadın var ve bunlar eziyet gören köleler oldukları için, şu acınılası sorunun kırbacı karşısında tir tir titriyorlar: "Nasıl görünüyorum?" ya da "Nasıl bir izlenim bırakıyorum?" diye düşünmekten neşelenemiyorlar.

Başta değindiğim Rosa'ya gelince, onu değerli okurların oluşturduğu topluluğa takdim etmiş olduğuma göre bir kere, şimdi de kendisiyle, hiç değilse bir köşede unutmayacak kadar ilgilenmek zorundayım. Başta aynı şekilde değindiğim Paul, yani Rosa'nın dostu ve sırdaşı, zaman içinde kız arkadaşına karşı apaçık sevgisizlik ve sadakatsizlik belirtileri göstermeye başlamıştı; bunlar, Rosa'yı ağlattığı kadar öfkelendiriyordu da, çünkü kendini giderek artan bu umursamazlık ve kayıtsızlık karşısında ağır bir hakarete uğramış gibi hissetmekten alamıyordu. Günün birinde, onunla bir odada yalnız başıma otururken, adeta ürkütücü bir yüz ifadesiyle, Paul'ün davranışları hakkında bildiğim her şeyi, kendisine, lafı dolaştırmadan, samimi ve dürüst bir biçimde anlatmamı rica etti, yani istedi, daha doğrusu: emretti. "O sizin arkadaşınız," diye de ekledi. Nasıl cevap vereceğim konusunda bir an için bile tereddüt göstermeden, tam da Paul'ün arkadaşım olması dolayısıyla, şu anda kendisi hakkında bir görüş bildirmeyi kendime men edeceğimi söyleyerek karşılık verdim. Bu tür gammazlamaların ve bilgilendirmelerin Rosa için en ufak bir değer taşıyamayacağını kendisine anlatmam gerektiğini düşünerek bir enformasyon bürosu açmanın, bazı durumlarda güvenilir bir erke-

ğin niyetleri ve tarzıyla asla bağdaşmayacağını Rosa'nın kafasına çok basit bir biçimde sokmaktan ve mümkün olan en kısa yoldan açıklamaktan da geri durmadım. Rosa haykırdı: "Paul beni aldatıyor; siz, siz bir şeyler biliyorsunuz ama bunları bana söylemek istemiyorsunuz. İğrençsiniz!" Hiç istifimi bozmadan oturmaya devam ettim, çok neşeli bir ifade takındım ve tek kelimeyle bile karşılık vermedim ve birkaç dakika sonra, haklı olduğumu Rosa'nın ağzından duymanın onurunu, memnuniyetini ve zevkini yaşadım. Rosa bana elini uzattı ve benimle kıvanç duydu. Rosa hakkında, yumuşaklığı ve çevikliği sayesinde büyük bir hanımefendinin oda hizmetçisi ya da büyük operada dansçı olmaya çok yatkın biri olduğu söylenebilir kabaca. Çok latif, canlı ve olağanüstü akıllı bir kadındı. Odasında kastanyetleriyle, sık sık baştan çıkarıcı bir İspanyol dilberi gibi dans etmeyi severdi. Bir tiyatro oyuncusu olarak da büyük ihtimalle başarı kazanabilirdi. Onu dişi bir sığırtmaç, çoban ya da avcı olarak, ormanda ya da engin, yeşil çayırlarda düşünmekten daha da büyük keyif alırdım. Nüktedandı, alımlıydı ve muzipti ve bu özellikleriyle Rokoko dönemini hatırlatırdı. Daha sonra bir öğretmenle evlendi hiç değilse.

Bu iki kız arkadaş bir süre ortak, mütevazı bir dairede yaşadılar ve hem Rosa hem de Luise, canımın istediği zaman uğramama ve kapılarını çalmama izin verdiler ve kolayca anlaşılabileceği gibi, hayat dolu ve akıllı iki kadını ziyaret etmek bana çok büyük bir zevk verdiği için ve ayrıca dostça karşılandığımı ve beni görmekten hoşlandıklarını fark etmekten de özel bir sevinç duyduğum için, yukarıda belirttiğim izinden gönlümden geçtiğince yararlandım ve görüşmelerimiz daima neşeli, keyifli ve teklifsiz bir biçimde sürdü. Luise daima bir huzur timsa-

liydi. Rosa zaman zaman sinirli veya üzgün olabiliyordu. Bir keresinde, bir adamın tramvay tarafından ezildiğini görmüştü. Bu üzücü olay yüzünden çok sarsıldığı ve gördüklerinin yol açtığı telaş, bitkinlik ve keder sonucunda neredeyse bayılmak üzere olduğu, bu hassas ve kolay etkilenen kadının yüzünden apaçık okunuyordu. Luise bir bakıma yüce gönüllüydü, Rosa ise hassas bir ruha sahipti. Ama ne olursa olsun, tecrübesiz, genç delikanlının gözleri önünde, henüz adım atmak ve yol almak konusunda önemli ölçüde beceriksiz ve bilgisiz olduğu, henüz hiç tanımadığı bir dünyanın açıldığı bir dönemde, neşeyle söyleşerek ve yârenlik ederek, kendimi çeşitli konularda özgürce, hoş bir biçimde geliştirmeme izin veren böyle bir ahbaplıktan büyük memnuniyet duyuyordum. Eğitim ve gayretkeş bir öğrenme süreci, eğlendirici, canlandırıcı bir ilişkiyle en arzu edilir biçimde iç içe geçmişti. Bu sevecen kadınlar, yanlarında olduğum sürece, neşeli bir konuşma dışında hiçbir teşekkür beklemiyorlardı benden, bu nedenle de genç, budala, hoşnut yüzümden ve ayrıca henüz yontulmamış davranışlarımdan başka hiçbir bedel ödemem gerekmiyordu. Sadece büsbütün can sıkıcı, tatsız ve donuk bir insan değil de, mümkün olduğu kadar bunun tersi olmak, dişe dokunur birkaç sohbet konusu açmak, arada sırada neşeli bir kahkaha atmak, bu kahkahalarımı sevgili yardımsever dostlarıma da bulaştırmak, akıllıca ve aptalca şeyleri kaygı duymadan karmakarışık söylemek, bir bütün olarak bakıldığında az çok aklı başında ve zeki olmak, her şeyden önce neşesiz bir ruh hali içine girmemek, birkaç şaka yapmak, oyalanmayı ya da zaman geçirmeyi sağlamak söz konusu olduğu sürece daima gerek duyulan iyi niyetimi ortaya koymak, tüm bunlarla birlikte hanımlara, hâlâ genç bir insan olduğumu kanıtlamak gibi kolay bir görevi üstlenmem karşılığında, korunaklı bir bağın, nasihatin, dersle-

rin, eğlenceli bir tatminin, incelmenin, desteklenmenin ve iyileşmenin tadına varıyordum. Luise! Benim için anıtsal bir önem taşıyan bu ismi, bugün, aradan onca yıl geçtikten sonra, sadece usul bir sesle dillendirmek bile, beni cesaretlendirmeye ve en neşeli ruh hallerinin içine sokmaya yetiyor. Yaşlanan insan zamanla pek çok şeyini ya da Tanrı aşkına, her şeyini kaybetse, yoksul düşse ve giderek daha da yoksullaşsa, güzel ve iyi bildiği her şey dağılıp parçalansa, acımasız rüzgârlar umutlarını kapıp götürse, kafası ve kalbi git gide soğusa, yaşama sevinci, tıpkı korktuğu gibi yavaş yavaş sönse, tatsız, dondurucu şartlar, kaçınılmaz olarak bir olguya, muhtemelen çok karanlık ve çok üzücü bir hakikate dönüşse bile, en azından geçip giden ve kaybedilen güzel zamanların daima yeni, taze, sıcak, genç kalan hatırası yine de kaybolmaz ve yaşlı insanın bu hatırayı büyük bir şevkle ve özenle koruduğunu görmek kimseyi şaşırtmamalıdır, çünkü esasen zaten güzel olan hatıra, neşeli ve güzel saatlerden yana giderek yoksullaşan insana, başka neşeli ve güzel saatler, hatta belki de daha bile güzellerini hazırlar. İnsan, büyüleyici, neşe dolu kendi Kudüs'ünün yıkılmasını ve harabeye dönüşmesini engellemek için neden böyle gayretle çabaladığını bilir; anıların sevgili bahçesini neden böyle bir sadakat ve azimle suladığını, çapaladığını ve koruduğunu ve soğuk, çıplak şimdiki zamanın ortasında neden çiçekler açan-canlı geçmişi filizlendirdiğini ve yetiştirdiğini bilir.

Taşralı, namuslu bir doğramacının kızı olan Luise, genç yaşta iş aramak üzere şehre gelmiş ve Mortimer adında bir beyin yanında işe girmişti. Bu meleksi güzel, emrinde çalıştırdığı işçi kadına tutkuyla sevdalanan şefini, çok geçmeden ayaklarına kapanmış bir halde buldu.

Olağanüstü ve duygulu gözleriyle adama yumuşakça baktı ve onun ateşli vaatlerine gülümseyerek kulak verdi. Amiri olan ve ekmeğini veren erkeğe nüktedanlığıyla, zekâsıyla, aklıyla, ruhuyla ve beğenisiyle her bakımdan üstün olduğu gerçeği, bu soylu, güzel ruhun kendini tabi kılmasına, taşkın-buyurgan bir isteğe boyun eğmesine ve güçlü bir arzunun tüm aşırı beklentilerini kabullenmesine asla engel olmadı. Kendini ona verdi, yani varlığıyla uyandırdığı hayranlığın adama yaptırdığı her şeyi yapmasına izin verdi. Öpücüklerinin etkisiyle titredi. Madem hizmetçi, uşak ve itaatkâr bir köle olma fikrine bir kez kaptırmıştı kendini, o halde bahtiyar olacaktı ve efendisine sınırsız bir biçimde hizmet ve zevk verme düşüncesi, pervasızlığıyla varlığını derinden mutlu etti. Herr Mortimer vasat yeteneklere sahip biri miydi? Öyle görünüyor. Yakışıklı ve kibirliydi. Kişiliğinin adeta yaydığı, ağır bencillik kokusundan, onu sadece üstünkörü izlemiş insanlar bile kuşku duymazdı. Bu arada, onu fazlasıyla sert yargılamaktan kaçınmak isteriz; çünkü bu ona haksızlık olurdu. Ama en azından, şaşılacak ölçüde yüksek değerlere yeterince sahip olduklarının bilgisini kendi çıkarları için kullanan erkeklerden biri olduğu anlaşılıyor. Ancak burada, âşık insanların, sevgi nesnelerini belki de her şeyin üzerinde sevmeleri gibi bir kusur ya da bağımlılıkla karşı karşıyayız. Güzel proleter kadının, varlıklı, gururlu, kudretli tüccara soğukkanlı bir değerlendirmeyle büyük bir saygı duyması kesinlikle mümkün olmasa da, onu bu yüzden daha da çok sevdiğini söylemek gerekir. Aşk, sevilen kişinin saygıya değer olup olmadığına dair araştırmalar yürütmez. Eğer yanılmıyorsam, Herr Mortimer mason gibi bir şeydi. Luise beni bir gün tanıştırdı onunla, ancak biz, iki erkek, hatırladığım kadarıyla, birbirimizle pek az ve üstelik çok önemsiz konulardan ve kuru ifadelerle konuştuk. Üzerimde zekâ-

sının keskinliğine dair bir iz bırakmadığı gibi, sert bir izlenim de vermedi. Onu görür görmez, bir şehvet düşkünü ve muhallebi çocuğu olduğunu, dişilik ve uysallık adına yanına yaklaşan her şeyi mideye indiren, bitirip tüketen ve yalayıp yutan bir zevk ve sefa karakteri olduğunu düşündüm. Belki Herr Mortimer'i fazlasıyla kaba bir biçimde değerlendirdiğim düşünülecektir ve bunun, ne yazık ki, ihtimal dahilinde olduğunu itiraf etmeye hazırım. Bunu yaparak ancak kendime zarar vermiş olurum. Bazı erkeklere, özellikle de kadınların gözünde, yüksek bir değer bahşedilmiştir; ancak sanki kader ve Tanrı, armağanlarını eşit bir biçimde dağıtmaya özen göstermiş gibi, bu erkekler, çağdaşlarımız ve hemcinslerimiz olarak, gönül meseleleri bir kenara bırakılırsa pek az değer taşırlar ya da hiçbir değer taşımazlar, önemsizdirler ve devlet ya da insanlık meselelerinde itici unsurlar olarak dikkate alınmalarına hiç gerek yoktur. Yeter! Her halükârda Luise, o soylu kadın, bu güya çok önemli, çok saygın adamın, kendini beğenmişlik ve böbürlenmeciliğin bu heybetli temsilcisinin sadık sevgilisiydi. Mortimer evliydi. Ama Luise'nin, bildiğim kadarıyla, Frau Mortimer ile asla herhangi bir teması olmadı. Yani bu iki kadın arasında bir ilişki veya görüşme gerçekleşmedi, ki zaten bunun için kesinlikle en küçük bir neden de yoktu ortada. Bir oğlan annesi olmasıyla beraber, Luise'nin içindeki dişi aslan, dişi kahraman da uyandı ve Mortimer'e kapıyı gösterdi. Bir görüşmelerinde adama, alabildiğine sakin ve yanlış anlamaya meydan vermeyen, hâkim bir tavırla, yumuşak ama sarsılmaz bir kararlılıkla, gelecekte yalnız olmak istediğini, onu artık görmek istemediğini, bundan böyle kendisinden uzak durmasını arzu ettiğini, yaşanmış ve bitmiş olan şeylerle içindeki bağı kopardığını söyledi. Adam, gelecekte de maddi yardımda bulunmayı teklif etti. "Hiçbir şey istemiyorum! Git artık!" dedi Luise, bı-

çak gibi keskin ama sakin bir sesle, bu sırada adama sert ve umursamaz gözlerle bakıyordu. Sanki artık onu tanımıyor gibiydi, o Luise için bir yabancı olmuştu. Adam, kendisine acıması için yalvardığında, Luise, adamı korkutan, soğuk ve resmî bir tavırla gitmesini rica etti; bunun üzerine gitti adam.

Luise, şimdi gündelik hayatın getirdiği yokluklara ve ihtiyaçlara karşı zorlu ama bir o kadar da neşeli, özgür, korkusuz bir mücadele vermeye başlamıştı. Onu çok endişe uyandıran bu durumda gördüğümde, bana yine her zaman olduğu gibi yoksul ama cesur ve yine her zamanki gibi, muhtaç ama akıllı, yürekli ve neşeli göründü. Luise'yi en yoksul koşullarda ve en perişan durumlarda gördüm ama onu daima coşkuyla konuşmaya, zarafet ve akılla davranmaya ve neşe ve umutla gülümsemeye hazır buldum. O daima sakin ve soğukkanlı olmayı sürdürdü ve başını dik tutmasına yardımcı olan küçük eğlenceler karşısında, hiç değişmeyen o alımlı, sevimli anlayışını korudu. Böyle bir kadın, bu denli mert karakterli bir kadın hedefine ulaşmalıydı ve bunu hak ediyordu. Gerçekten de bu zorlu mücadeleden, tüm düşmanca fırtınalara rağmen muzaffer çıktı ve tüm güçlüklerin arasından kendi yolunu açtı. Gündelik hayat kavgası içinde güçlendi ve gülmeyi, paylaşmayı ve insan sevgisini hiç unutmadı. Kendisi büyük bir yoksulluk, hatta sefalet içindeyken bile, başka yoksulların dostu oldu. Bir proleter kadın olarak, kadınlı erkekli proleterlerin arasında yaşadı. Denilebilir ki, yoksulların sevilen ve hayranlık duyulan kraliçesi mertebesine yükseldi. İnsanların doğrulmasını sağlayarak ve onları avutarak, kendisi de her seferinde yeniden doğrulmayı başardı, teselli buldu ve Luise tüm o cesaretini kaybetmelere ve yorulmalara dair hiçbir şey

bilmeden yaşadı. – Hâlâ yaşıyor mu? Ve yaşıyorsa eğer, nerede? Onu çok ama çok uzun zamandan beri görmedim. Hayat, beni onun çevresinden, bu mükemmel insanların toplumundan kopardı. Tabii ki, çok isterim bu iyi kadını bir kere daha görmek ve belki de mümkün olur yeniden buluşmamız. Geçmişte de zaman zaman ondan uzaklaştığım olmuştu; ama her seferinde ona döndüğümü hatırlıyorum, sanki güzel ve mutluluk vaat eden bir yıldızın çekimine kapılmış gibi.

ÜNİVERSİTELİ

Çok gezerdi, sonra tekrar günlerce odasına kapanır ve okur ya da yazardı. Nice erkekler, kadınlar, delikanlılar, genç kızlar, küçük çocuklar gördü, tuhaf ve kuşkulu buldu onları. Gördüğü pek çok şey hoşuna gitti. Bazı başka şeylerden hoşlanmadı; ama aslına bakılırsa hiçbir şey huzursuz etmedi onu. Huzursuzluk felsefi değildi, üniversiteliye yakışmazdı. Hayata karşı soğuk değildi, kayıtsız değildi ama hararete, heyecanlara hâkim kalmayı biliyordu. Bir aydınlığı ve aydınlatılmışlığı özlüyordu, buydu özlemini çektiği. Hayat çekiyordu onu ve aynı zamanda yalnızlık ve bilimler de çekiyordu. Aşk çekiyordu onu, müzik çekiyordu, şiir çekiyordu. Özgür Sanatlar[1] iç ve dış gözlerinin önünde, alegorik şekiller gibi salınıyorlardı. Bazen sanki sapsarı saçları varmış ve elinde bir kılıç taşıyormuş gibi geliyordu ona. Serüvenler yaşamak üzere dünyayı gezen bir Ortaçağ şövalyesi olduğunu hayal ediyordu. Bazen de sanki bir manastır hücresinde, sanki bir keşiş gibi oturuyordu oturduğu yerde ve dünya denilen bilmeceyi düşünüyordu. Ona her şey esrarengiz

1. Yedi Özgür Sanat, Antik Çağ'da yedi temel bilim dalına topluca verilen başlıktır. Bunlar, gramer, retorik, diyalektik ya da mantık, aritmetik, geometri, müzik ve astronomiydi. (Ç.N.)

görünüyordu, açık ve bilinir olan şeyler de, başka her şey kadar gizemliydi. Açıklıklar anlaşılmazlığa götürüyordu ve bir anlaşılmazlığın içinden çoğu zaman olağanüstü, uysal, yüksek açıklıklar doğuyordu. Ama bunlar ardından kayboluyordu her seferinde. Kazanç bir kayba dönüşüyordu; buna karşılık genç düşünür tümden kaybolduğunu sandığı yerde, ansızın her şeyi kaybettiğini düşünürken umulmadık bir fetih ışığı vuruyordu yüzüne, ansızın ummadığı toprakları ele geçiriyordu. Çoğu zaman kendini zengin sanırken bir dilenci kadar yoksul oluyordu; ama derken ansızın bir güzellik ve bilgelik ırmağı, bu yoksul adamı yeniden canlandırıyor ve büyülüyordu. Kendisiyle zorlu bir güreşe tutuşuyordu. Kendi kendine, kafasında ve göğsünde sert bir mücadele içine giriyordu sessizce. Bazen çığlık çığlığa haykırası geliyordu, çünkü üzerine çullanan düşünce canavarlarının çektirdiği azabın, kendisini boğacağını, gömeceğini sanıyordu. Ama bu azaba durup dinlenmeden katlanıyordu; azaba tıpkı sevgili çocuğunu tatlı bulan ürkek, kaygılı bir anne gibi bakıyordu, yeryüzündeki en sevimli ve en iyi şeydi o. Hiç durmaksızın tutkuyla meydan okuduğu bu düşünsel kavganın eziyetleri olmadan var olmayı başaramazdı. Zaman zaman düşüncesi bir şiir yazmaya, bir düş görmeye, bir hayal kurmaya, deyim yerindeyse bir dansa ve müziğe dönüşüyordu. Bu yer değiştirme ona büyük zevk veriyordu. Kafasından sık sık bir şarkıcı, dansçı, hatip, general veya müzisyen ya da sadece güzel kadınların sıradan bir hayranı olduğunu geçiriyordu. Kendisini, sözgelimi on yedinci yüzyılın şartlarında düşünmek ona büyüleyici geliyordu. Dünya tarihi, üzerinde bir şiir etkisi bırakıyordu ya da cüretkâr, kusursuz, derin anlamlar taşıyan bir duvar resmi gibi görünüyordu ona. Alman dilini tılsımlı odalarla dolu bir şatoya dönüştürmüştü; felsefenin sınırlarında ve semtlerinde, tıpkı

gizemli, sevimli saklı köşeler ve yeşil kuytuluklarla dolu asil bir saray bahçesinde gezinir gibi geziniyordu. Bilimler, haşmetli tepeleri olan yüksek ağaçlara dönüşerek ona zevk veriyorlardı ve engin, geniş bilgi, mavi gökler gibi aydınlanıyordu; ama arada sırada, tıpkı cehennem gibi tuhaf bir biçimde kararıyordu yeniden. Tuhaf ve yabani düşler görüyordu üniversiteli, bazen odasında sesli okumalar yapıyor veya dans ediyordu. Schiller'in düzyazılarını okumak onun için bir şölendi. Bazen kafasından karanlık korsan-romantizmini andıran bir şeyler geçiyordu. Hölderlin'i ve Yunan tragedyalarını okuyordu. Asıl hocası kendisiydi, ve denilebilir ki, her şeyden önce kendi okuluna gidiyordu. Yoksuldu ama bunu kendine hiç dert etmiyordu. Giysilere ve onun gibi yüzeysel şeylere değer vermiyordu.

"Kafası olmalıdır bir üniversitelinin," diyordu.

Belirtmek gerekir ki, zevkle ve bol bol jimnastik yapıyordu.

"Jimnastik yapmalı bir üniversiteli," diyordu zaman zaman.

Mırıldanmak, fısıldamak: Bunlar onu karakterize eden şeylerdi, bu daima yalnız yürümesinden kaynaklanıyordu. Kendinden başka kimsesi yoktu ve bundan memnundu, çünkü bu durumu büyük bir avantaj olarak görüyordu. Toplumun içine hiç girmiyor ya da nadiren karışıyordu. Nezih salonlara güveni yoktu; insanların arasında kendi değerini kaybediyormuş gibi geliyordu ona. Şık fraklar ve tatlı sözlerle gönül almaya yönelik davranışlar, salonlarda keskin zekâ ve onun etkilerine karşı zafer kazanıyordu ve bu çok sıradan bilgi ona rahatsızlık veriyordu. Oyalanmaktan korkuyordu deyim yerindeyse yani buna kesinlikle ihtiyaç duymuyordu, çünkü gerçekten de, sadece bana iyi gelen şeylere ihtiyaç duyarım. Ama buna karşılık ormanı, dağları, gölü de bir

o kadar seviyordu. Dalgalarda düşüncelerle dolu bir şeyler vardı; dağların özgür zirvelerinde zengin, yüksek düşünceler, gezginin tepesine serin, mavi göklerden uçarak alçalıp sanki kendiliklerinden konuyorlardı.

Gezmek evet, buydu üniversitelinin neşesi!

Yürümek onun için müzikten alınan haz gibi bir şeydi. Düşünmek ve yürümek, düşünceye dalmak ve adım atmak, yoğunlaşmak ve koşmak birbirleriyle akrabaydılar. Kilise sükûneti ve sessizliğiyle orman, ona tabiat biliminin, dinin, felsefenin ve aşkın özünün arkadaşça öğretildiği bir dershane gibi geliyordu. Cıvıl cıvıl öten, küçük konferans ustalarının, görünmeyen, ince çam dallarından verdikleri sevimli, tatlı konferanslar hem kulaklarını, hem de duygularını büyülüyordu. Buna karşılık konuşan insanların arasında, kendisini sıklıkla nefes alamayan, boğulan biri gibi hissediyordu. Suskunluğun ta kendisiydi düşünce, özgürlük ve bilgelik. Üniversiteli konuşmaya başladığı anda bir düşünce fukarasına dönüşüyordu. Ona öyle geliyordu en azından. Ancak susarak kendi yolunda yürürken en güzel, en bakir halleriyle gümüş rengi, altın sarısı düşünce dalgaları ve mutlu eden bir tinsellik, onu alıp götürmek, yükseklere taşımak, fırtınalı heyecanları tutuşturup sanki kızıl parıltılar saçan, güzel bir kraliyet yelkenlisindeymişçesine, dünyanın ve onun küçük meselelerinin üzerinden aşırarak, düşünürlerin azametli, ateşli ve coşkulu imparatorluğuna fırlatmak üzere, duyarlı bölgelerden koparak ona doğru akıyordu hemen. O zaman her şey açıklık ve saflık kazanıyordu. Ama konuşurken ve tartışırken her şey bulanıklaşıyordu.

Görünüşü, bir işçininki gibi basit, bakımsız ve silikti. Dışarıdan görülebilen hiçbir özelliği yoktu. Yürüyüşü büyük bir yumuşaklık ama aynı zamanda da güçlü bir inatçılık sergiliyordu. Duruşu hem mütevazı, hem de gururluydu. Her türlü gösterişten uzak hali ve tavırları

bir canlılık ve kararlılığı ele veriyordu, ancak kendisi de, onu gezinirken gören başkaları da, yürürken uyuduğunu sanırlardı. Yollardaki sıradan insanlar çoğu kez selam verirlerdi ona, küçük çocuklar da. Arada sırada miskinleşirdi. Gözlerinden huzurlu bir ruh ve canlı bir hayal gücünün ateşi fışkırırdı. Gülmeyi seviyordu; ama yüz hatları ve davranışları genellikle ciddiydi.

Nasıl bir şekle gireceği, kendini ne yönde geliştireceği ve başına neler geleceği konusunda kafası pek açık değildi. Kendini geliştirmek, yarım yamalak ya da dermansız bir şey olmaktansa hiçbir şey olmamayı yeğlemek konusunda sağlam bir iradeye sahip insanlardan biriydi; kısacası, arayan insanlardan biriydi.

Kendini hummalı bir öğrenimin ortasında bulduğu sırada savaş patladı. Düşünsellikle ilgili her şey dibe vurdu ve üniversiteli, o güne dek şevkle düşündüğü her şeyi, adeta ilk çağlardan kalma bir taşın altına gömmek üzere ormana gitti. Kendini çabuk toparladı, tüm anlamlara, tüm derin meselelere usulca veda etti ve silah altına girip bayrak yemini etmek üzere derhal olay yerine koşturdu. Çok geçmeden asker olmuştu ve tüfek, iyi, yakın bir arkadaşıydı. Tozlu yollarda, vatan türküleri söyleyerek düşmanın üzerine yürüdüler. Çatışma başladı. Ölüm isteği ve yaşam isteği birleşerek üniversitelinin göğsünde heybetli bir duyguya dönüştü. Arkadaşlarıyla ileriye atılıyordu. Toplar patlıyor, zavallı yaralılar inliyordu, düşman püskürtüldü ve muharebe kazanıldı. Üniversiteli hayatta kaldı.

Yoldaşları, yeryüzünün mağaralarda yaşayan ilk sakinleri gibi, siperlere girmiş, karılarını ve çocuklarını düşünürlerken üniversiteli, sevgilisini görmek için şiddetli bir özlem duyan âşık misali çalışma odasını düşünüyor, ama eskiden olduğu gibi, kararlı ve sakin bir filozof olmayı da sürdürüyordu, pipo içiyor ve iskambil oynuyordu.

Beklemenin ve sabretmenin onun için kendine has bir çekiciliği ve heybeti vardı ve katlanmak zorunda olduğu yokluklar gözüne neredeyse güzel görünüyordu. Bazen kim olduğunu ve ne olduğunu unutuyordu. Dostluğu ve cesareti sayesinde övgüler topluyordu. Konuşkandı ve onunla aynı vazifeyi paylaşan insanların kaba dilini konuşuyordu. Günün birinde yeniden barışa, özgürlüğe ve öğrenimine dönebildiğini görmek en yakıcı arzusuydu.

DOKTOR FRANZ BLEI

Her yerde yazar olarak tanınan, şöhretli bir adı vardır ve yararlılık göstermiş adamlar arasında sayılır. Günümüzün düşünsel dünyası yüzlerce atılımını ona borçlu değil midir? Başka özelliklerinin yanı sıra, sayısız önemli makalenin de yazarı değil midir? Burada, onunla nasıl tanıştığımı ve kişiliğinin üzerimde nasıl bir izlenim bıraktığını anlatmak istiyorum.

Yirmi yaşındaydım, bir ticarethane kâtibi olarak Zürich'te yaşıyor ve yine aynı şehirde, tepedeki eski bir binada, benden önce bir ressamın, yani erkek kardeşimin yerleşmiş olduğu odada oturuyordum. Bu sevimli odanın, kendine has dalgın bir havası ve eski moda bir içtenliği vardı; bu nedenle orayı neredeyse şefkatle seviyordum. Pencerenin hemen önünde, iyi kalpli iki çam ağacı vardı ve sabahları erkenden uyandığımda, bu ağaçlar da zarif, ciddi dallarıyla sanki "mahmurluktan sıyrılmış" ve dinç duruşlarıyla iyi günler diliyormuş gibi görünürlerdi bana. O zamanlar benim için garip, büyük ve olağanüstü olan sadece tek bir şey vardı; bu, geceleriyle, akşamlarıyla ve sabahın erken saatleriyle tabiattı. Gençlik-romantizmi, nasıl da canlandırırdın beni! Mayıs ayıydı ve Bern'de yaşayan Widmann, pazar günleri çıkan gazetesinde bazı şiirlerimi yayımlamıştı. Kendimi ilk kez mat-

bu olarak görüyordum ve bu beni zevkten neredeyse çılgına çevirmişti. Tekrar ediyorum, yirmi yaşındaydım. Kırklı yaşlarda artık mümkün olmayan bazı şeyler, yirmi yaşında mümkündür. Bahar toprağı, yeşil ve beyaz kıyafetlere bürünmüş, sevimli bir prensesi andırıyordu ve umutlarla dolu hayat, neşe veren ihtimallerle köpürüp taşarak, tıpkı dert ve tasa bilmeyen, başına buyruk, olağanüstü yakışıklı ve özgür bir dansçı gibi raks ediyor ve süzülüyordu.

Bir akşam, iş yerinden ya da çalıştığım alandan her zamanki saatte eve döndüğümde, şimdiden karanlık çökmüş odanın loşluğunda, küçük, parlak beyaz renkte ve ince bir şeyin masamın üzerinde durduğunu gördüm. Bir mektuptu bu, zarfı açtım, bulanık ve zayıf gün ışığını hâlâ biraz alan pencereye yanaştım ve benimle tanışmak istediği için, kendisine bir ziyarette bulunmamı rica eden Doktor Franz Blei'ın bana yazdıklarını okudum. Ertesi gün, akşamüzeri saat altıda, şiirlerimle ilgilenmiş olduğu anlaşılan bu adama bir nezaket ziyaretinde bulunmak üzere bulunduğu yere gittim; bu sırada, hatırladığım kadarıyla, –söz konusu manzarayı daha dün ya da önceki gün görmüşüm gibi açıklıkla hatırlıyorum üstelik– yumuşak, gri gökyüzünden adeta halılarla kaplanmış yola usuldan bir yağmur yağıyordu, sanki gözyaşları, dolmuş gözlerden sessiz, tatlı ırmaklar halinde akıyor gibiydi.

Binadan içeriye dikkatle girdim ve böylece hayatımda ilk kez kibar ve seçkin bir eve ayak basmış oldum. Blei beni görünce, çok dostane bir ifadeyle gülümsedi ve kendinden emin tavırlar takınma sanatını henüz hiçbir biçimde öğrenmemiş genç bir insanı, gözle görülür bir nezaket ve içtenlikle dairesine aldı. Muzip tebessümü son derece alımlıydı. Benimle sürdürdüğü hoş ve sakin sohbetin seyri içinde, beni bilgisiz ve cahil kaldığım pek çok konuda geliştirmek için soylu bir gayret göstererek Lenz,

Büchner, Brentano ve Novalis gibi bazı yazarlara dikkatimi çekti. Akıllı olduğu kadar da ciddi, hafif ve ince olduğu kadar da güzel konuştuğunu ve davranışlarının son derece yumuşak ve sevimli olduğunu gördüm. Söylediği her sözde, akıl ve kültür dile geliyordu; bilgisinin zenginliği, güzel ve duyarlı bir kalbin içtenliğinden ve iyiliğinden kaynaklanıyor gibiydi. Kibarlığı dikkat çekiciydi ve nezaketi sanki doğuştan geliyordu. Davranışlarında, belirli bir toplumsal mesafe korumayı uygun bulması, gözler görülür değerini düşürmekten kesinlikle uzaktı. Çok şık giyinmişti, çok kibar yapısına zaman zaman bir tuhaflık olarak eklenebilen şen şakrak bir tarafı olduğu da seziliyordu. Hatırı sayılır ölçüde bir içtenliği, yine aynı ağırlıkta bir akılla ve seçkin bir zevki, çok sağlam bilgilerle birleştirmiş olduğu izlenimini aldım. Davranışlarının vakur olduğu kadar serbest ve yapmacıksız olduğunu da gördüm. Hissettirdiği diğer hoşlukların yanı sıra, bana bazı kitaplar da armağan etti ve akıllı gözleriyle bana dikkatlice bakarken ki bu sırada yüzündeki kibar ifade belirli bir kuşku ve endişeyle gölgelenmişti, kendime nasıl bir gelecek tasarladığımı sordu: "Bir ticarethanede çalışıyorsunuz ve şiirler yazıyorsunuz. Şiir yazarken bir yandan ticarette de faal olmayı sürdürecek misiniz?"

Cevap verdim: "Başka bir seçeneğim olmayacaktır. Ormancı olmak istediğimi itiraf edebilir miyim size? Ayrıca bir fotoğrafçının yanında bir buçuk gün çıraklık yaptığımı ve bir süreliğine bahçıvanlığı da düşündüğümü itiraf edebilir miyim? Ancak tüm bu süre boyunca, içimden çok canlı ve güçlü bir ses, meslek değişikliklerinin genelde sadece yüzeysel meseleler olduğunu, özü ilgilendirmediğini söylüyordu bana. Dışımızdaki hayat biz tüm insanların omuzlarında bir yük değil mi, sözgelimi mutlaka sizin omuzlarınızda da olduğu gibi, Sayın Doktor? Ve hayatın baskısına ve yüküne mümkün olabildiği

kadar güzellikle, uysallıkla, iyi niyetle katlanmaktan daha iyi ve akıllıca bir iş yapabilir miyiz? Bu düşünceye dayanarak, neysem o olduğumu neşeyle kabullenmem ve bugüne dek yaptıklarımı korkusuzca sürdürmem gerekmez mi? Ne kadar genç ve tecrübesiz görünsem de, biz insanlar için asıl meselenin bir şeyler başarmak olduğuna başka pek çokları gibi, benim de inanmam gerekmez mi ve benim gibi bir ticarethane kâtibi de, başka herhangi biri kadar başarılı hissedemez mi kendini?"

Gülümsedi ve ileri sürdüğüm tüm görüşlere ya da o anda aklıma geldiği için söylediğim şeylere rahat ve nazik bir tavırla katıldı. Davranışlarında en ufak bir kibir belirtisi bile göstermediğini sevinerek fark ettim. Çoğu kültürlü insanın etrafına yaydığı ve kendi konumunu sağlamlaştırmak için kullandığı kibre sahip olmak şöyle dursun, böyle bir şeyin varlığından bile haberdar değil gibi görünüyordu ve itiraf etmek zorundayım ki, ona, bu mükemmel, hatta hayranlık uyandıran eksiği yüzünden görür görmez büyük saygı, hürmet ve sevgi duydum. Gerçekten de, üzerimde önemli, olağanüstü zeki ve aynı zamanda da çok sade bir adam izlenimi bıraktı.

"Bir kere de misafirlerim varken gelmek ister misiniz bana?" diye sordu. "Büyük bir zevkle," diye cevap verdim.

İlk fırsatta davet edildim ve bu vesileyle, eşi hanımefendiyle, bazı hanımlar ve beylerle tanıştım, bu sırada Doktor'un cemiyet içinde sıra dışı bir rahatlık geliştirdiğine şahit oldum. Fikri derinliği ve ciddiyeti, hoşsohbet bir nüktedanlıkla ve bir dizi çekici, sevimli çağrışımla birleştirmek konusundaki yeteneği bende sempati uyandırdı, beni samimi bir hayrete düşürdü ve sıkıcı olmadan ölçülü kalmayı bildiğine ve yakışıksızlığın sınırlarına dayanmadan açık kalpli olabildiğine inandırdı. Sıradanlıkları fazla ciddiye almadan, saygıyla karşıladığını ve çaba

harcamak zorunda kalmadan canlı olmayı başardığını söyleyebilirim. Dışarıya yansıttığı hareketlilik ve beceriklilik, hissettirdiği sıcaklığı hiçbir biçimde azaltmıyordu ve daha az hayat dolu ve insancıl olmaktansa daha az korku ve saygı uyandırmayı tercih eden, son derece konuşkan ve ilgili bir insan olduğu konusunda kesin bir kanaate varma fırsatını buldum. Kişiliğinde ve davranışlarında, gurur ve özgüven hemen hiç görülmediği halde, kim olduğunu ve ne olduğunu kesinlikle çok iyi bildiğini ya da isterse hissettirebileceğini rahatlıkla görebiliyordum ve böyle bir şeyi izleyebilmek benim için bir zevkti, çünkü güzeldi.

Bu arada, onu tüm bir yaz boyunca sadece iki kere ve her iki seferinde de caddede gördüm: ilk seferinde yakın bir mesafeden: Paradeplatz'da, şık bir pastanenin önünden geçiyordu. Hatırladığım kadarıyla, ince bir bastonu dikkat çekici bir törensellikle taşırken görgü kurallarına bağlılığından ötürü, modanın gereklerine mümkün olduğu kadar titizlikle uyan bir maceraperest gibi görünüyordu; farklı giyinişine rağmen, özgünlükle sıradanlık arasında mükemmel bir ahenk ya da bütünlük kurduğu için, kesinlikle göze çarpmıyordu. Dolayısıyla karşıdan, tümüyle modern ve çağdaş, yani yaşadığı çağı hesaba katan bir insan gibi geldiği halde, benim üzerimde yine de tuhaf ve sıradışı bir izlenim, deyim yerindeyse bir yabancılık izlenimi bıraktı ve onun günümüzün insanlarından ziyade, tarihe karışmış bir dönemin insan manzaralarına yakıştığını söyleyen acayip bir hisse kapılarak zihnimde suretini 1800'lü yılların Milano, Venedik, Londra ya da Paris gibi şehirlerine yerleştirmekte en ufak bir tereddüt geçirmedim. Tabii ne de olsa bu gözlemin sadece gelip geçici bir hassasiyet nöbetinden kaynaklandığını, dolayısıyla da belirsiz bir nedene dayandığını itiraf etmek zorundayım.

İkinci seferde, eğer böyle bir ifade biçimi kabalık sayılmayacaksa adamıma, bir şehir parkının kestane ağaçları altında rastladım; kısa bir mesafeyi birlikte yürüdük ve sohbet ettik. "Münih'e seyahat etmek istemez miydiniz?" diye sordu.

Cevap verdim: "Münih'te bulunmanın bana uygun olmadığı konusunda kesin bir kanaate sahibim, çünkü şimdiden biliyorum ki, orada daha ilk günden Zürich'i özlemeye başlardım. O bakımdan, Münih'e seyahat etmek isteseydim eğer, kendime en ufak bir güvenim kalmazdı; ama burada, Zürich'te hoş bir biçimde yaşamaya kararlı olduğum sürece, tüm güzel ve iyi işleri başarabileceğime inanıyorum. Rica ederim, lütfen alay edin benimle ama burada söylediklerim, gerçek bir duyguya dayanıyor. Kahvelerde oturmak ve güderi eldivenler giyme küstahlığına kalkışmaktan, yağmurda ve güneş altında dolanıp durmaktan, belki arada sırada Münih'in görülmeye değer yerlerini gezmekten ya da isterseniz, hoş kadınlarla tanışmaktan başka ne yapacağım, ne yapabilirim ki Münih'te? Yalnız hoş-kadınlarla-tanışmanın bana ne gibi bir fayda sağlayabileceğini pek anlamıyorum. Hayır, burada kalıyorum, çünkü çok somut fikirlerim var."

Beni dikkatle süzerek sordu: "Peki, neymiş bu çok somut fikirler? Bana anlatmak ister misiniz bunları?"

Şöyle söyledim: "Akıllı ve ılımlı düşünen bir insana, büyük bir rahatlık ve sarsılmaz bir güvenle her türlü şey zevkle anlatılır. Böylece belki de size çok budalaca gelecek bir şey duymuş olursunuz. Önümüzdeki sonbahara doğru, şu aralar sürdürmekte olduğum görevimden ayrılacağım ve dolayısıyla işsiz ve boş kalacağım; sonrasında inzivaya çekilmeyi düşünüyorum. Banliyödeki herhangi bir odanın ıssızlığına kapanacağım ve orada şiirler yazmayı sürdüreceğim. Eğer her şey beni yanıltmıyorsa kesinlikle uygulayabileceğim, gerçekleştirebileceğim ve

hayata geçirebileceğim çok basit bir plan bu. Dişe dokunur birkaç şey yazdıktan sonra yeni, uygun bir iş arar ve bulurum, bir büroya girerim tekrar ve tıpkı eskisi gibi, aklı başında ve işe yarar bir insan olurum."

İtiraz etti: "Yani uzaklara ve enginlere seyahat etmek ve ister insan olsun, ister yöre, türlü türlü şeylerle, yeniliklerle tanışmaktansa yalnızlık ve inzivanın özünü tecrübe etmek için, usulca birkaç adım kenara çekileceksiniz sadece. Siz hep böyle mi yaparsınız, bunun size yararlı olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

Buna bir karşılık vermeye cüret gösterdim: "Bunu denemenin önemli olduğunu düşünüyorum. Kendimi bilmek ve bu bilgiye uygun davranmak konusunda daima çaba göstereceğimden hiç kuşkunuz olmasın. Her insan duyusal gözlem yardımıyla, çevresindekilere rahatsızlık vermek zorunda kalmadan, en iyi nasıl ilerleyebileceğini hissediyor ve düşünüyorsa öyle hareket etmeye ve düzenini öyle kurmaya yatkın, hatta daha da ileri giderek demek isterim ki, yükümlü gibidir. Görüşüme göre, her birimizin, mümkün olduğu kadar çok iş başarmayı, buna karşılık olabildiğince az gürültü yapmayı denemek için daima yeterince nedeni vardır."

"Ve şiir yazabilmek için, görev ve mevkiinizden mutlak bir biçimde ayrılmanız gerektiğine mi inanıyorsunuz?"

"Şüphesiz! Çünkü başka türlü şiir yazacaksam, hiç yazmamayı tercih ederim, bir yan uğraş olarak şiir yazmak anlamına gelirdi bu ve tabii ki böyle bir şey asla hakiki olamaz. İdaresini ciddiye aldığım bir işi halletmek için, bütün bir güne ve tam bir sürekliliğe ihtiyacım olduğundan kesinlikle eminim. Burada mekân ve zaman önemli bir rol oynuyor. Yoksa ödemek zorunda olduğum bedel, göstermem gereken fedakârlık ve cesaret nerede kalırdı? Şiir yazmanın, koşullar ne olursa olsun, bir yan iş ya da oyalanma olarak, öylesine yürütülebilecek her-

hangi bir eğlenceli oyun olmadığından bir an bile şüphe duymadım. Yaşamak ve şiir yazmak, kuşkusuz tek ve bir olmak zorundadır. Şiir yazmak büyük ve bütünlüklü bir iştir ve bu nedenle de, kesinlikle tüm bir hayatın adanmasını gerektirir ve buna hiç ihtimal vermek istemesem de, bu konuda yanılıyorsam eğer, o halde bu hatayı sever ve tercih ederim ve hakikatten kaçarım. Mutlaka anlıyorsunuz beni."

"İhtiyaç duyduğunuz her seferinde, insanlar arasında bir yer ve ona uygun bir uğraş edinmeyi başarabilecek misiniz?"

"Bu konuda kuşkuya ve endişelere kapılmak hiç aklıma gelmedi. Büyük beklentiler içinde olmadığıma göre, mutlaka küçük bir yer ve kabul edilebilir, dişe dokunur herhangi bir geçim kaynağı da bulurum her zaman."

"Açık havada bir akşam yemeği veriyorum." (Bana gününü ve saatini söyledi.) "Size karşı çok nazik davranacak insanlar olacak. Siz de gelirsiniz herhalde, değil mi? Gelmenizi bekliyorum."

Duyduğum minnettarlıkla daveti kabul ettim ve gideceğime söz verdim. Belirtilen zamanda, türlü türlü lambalar ve kordonlarla süslenmiş bir kameriyenin altında, çok zarif görünen bir yemek masasının kurulduğu bahçesine girdim. Gece, çıplak göğün altında bulunmak ve temiz havada birkaç saat geçirmek için yaratılmış gibiydi. Şarkılar söylendi ve oyunlar oynandı, gülündü ve sohbetler edildi; sözgelimi Brentano gibi romantik yazarlardan şiirler okundu ve büyülü dillerinin güzelliği ve ahengiyle bekledikleri alkışlar, bu şiirlerden esirgenmedi, hatta zevkle geldi alkışlar. Büchner'in *Danton'un Ölümü* oyunundan bazı sahnelerin yanı sıra, Lenz'in, eğer yanılmıyorsam: "Ah, ne çok şımarttım kendimi –" sözleriyle başlayan muhteşem şiiri de okundu. Daima hatırımda kalan, çok keyifli, büyüleyici bir akşamdı.

Fevkalade, parlak siyah geceler ve ardından o iyi, sevimli, mavi gözleriyle, alabildiğine aydınlık ve içten sabahlar! Solgunluk ve pembelik, pus ve berraklık –

Sonbaharda düşündüğüm çalışmayı gerçeğe dönüştürmüştüm ve pencereleri elbette büyüleyici bir sonbahar ve ardından kış manzarasına açılan, küçük, perişan bir odada şiirle ilgili bir sürü garip meselelerle uğraşarak, yalnız başıma oturuyordum. Sessizlik ve birtakım gariplikler içime işliyordu ve karanlığın ve suskunluğun karşı konulmaz gücü tarafından çekildiğimi hissediyordum. Hiçlik, olağanüstü içeriğiyle heyecanlandırıyordu beni. Uğraşsızlık beni had safhada uğraştırıyordu ve boşluğun melankolik cazibesini kana kana içiyordum. Dokunulmamak ve dağılmamak istemiş ve istediğimi almıştım. Kapım zaman zaman ardına kadar açılıyordu ve taşkın bir dansçı, garip, eğlenceli hareketlerle dans ederek odama giriyordu. Bazen pişmanlık, hüzün ve yas ziyaretime geliyorlardı. Kral oğulları gibi güzeldi akşamlar ve hissettiklerimi ve düşündüklerimi yıldızlara anlatıyordum. Kış geldi ve kar yağdı ve ben hâlâ odamda oturuyordum. Yaşadığım ev, bir eşkıya inini andırıyordu ama orayı tam da bu dokunaklı haraplığından ötürü seviyordum. Dairenin kapısı çoğunlukla aralık dururdu, asla özenle kapanmış olmazdı ve sanki kapı, az çok düzgün bir durumda olmak için fazlasıyla yorgunmuş gibi görünürdü. Daima tetikte bekleyen kulaklarıma hazin bir çocuk inlemesi gelirdi. Saatler, birbiri ardına gelir ve geçerdi. Bazen ümitsizliğe kapılacak gibi olurdum ama her seferinde düşüncelere dalan ve şiirler yazan ruhumdan bir cesaret bulurdum. Huzursuzluklar içime huzur verirken huzur ve aldırmazlık beni ansızın hüzünlendiriyor ve huzursuz edebiliyordu. Ara sıra bir kaygı sokuluyordu yanıma ve alnıma dokunuyordu; ama gülmeye ve odanın içinde döne döne dans etmeye başlayarak onu kaçırmayı bili-

yordum. Hiçbir şey rahatsız etmiyordu beni ve ben de kimseyi rahatsız etmiyor ve kimsenin canını sıkmıyordum. Nerede olduğumu kimseler bilmiyordu; ama kimsenin bilmesi de gerekmiyordu. Kimse gelmiyordu bana; ama ben de kimselere gitmiyordum. Yalnızca bir sefer, bir akşam vakti, ansızın kapım çalındı. Önce kısa bir an için, bunun kim olabileceğini düşündüm ve ardından "Girin!" diye seslendim; bunun üzerine uzun ve ince Bay Doktor Franz Blei girdi içeriye.

"Demek burada oturuyorsunuz ve gençliğinizi bu şekilde geçiriyorsunuz," dedi garip, karanlık bir sesle ve yeniden kayboldu.

Yani kendisi değildi tabii, bir hayalet, bir sanrı, hortlaksı bir kuruntuydu bu; zaten tamamen griler içinde görünmüş olduğunu belirtmem gerekir ki, sanrı ve kuruntu sonucunu çıkarmak için yalnızca bu kadarı bile yeterliydi. Ayrıca hayaletleri öyle büsbütün gerçekdışı da saymıyorum; üstelik o anda, muhtemelen hiç hareket etmeden aralıksız oturmaktan ötürü çok gergindim ve bitkinlik yüzünden zihnim, ruhum ve sinirlerim aşırı zayıf düşmüştü; bu nedenle, var olmadıkları besbelli yaratıklar görmeye ve nesneler algılamaya geçici bir süre için yatkın olabilirdim. Zira Doktor Blei'ın uzun zaman önce seyahate çıktığını çok iyi biliyordum. Hem öyle olmasa bile, o seçkin ve kültürlü adam, böyle sefil bir binaya ve böyle kötü, perişan bir odaya nasıl girebilirdi ki? Onu ancak çok zaman sonra, uzun yılların ardından ve bambaşka bir yerde gördüm yeniden; ama nerede bulunmuş ve hangi şartlar altında yaşamış olursam olayım, kendisini daima alabildiğine şen bir keyifle ve en içten duygularla düşündüm.

TOBOLD (II)

Günün birinde, Tobold adında tuhaf, sessiz bir insan, adının eskiden Peter olduğunu anlattı bana ve sakin bir sesle anlatmayı sürdürdü: Ücra, küçük bir odada otururdum, şiirler yazardım ve şanlı büyük bir hayatın, kadınlarla yaşanacak aşkların ve tüm güzel, büyük şeylerin hayalini kurardım. Geceleri asla uyumazdım ama uykusuzluk mutlu ederdi beni. Daima uyanıktım ve düşüncelerle doluydum. Tabiat, çayırlar ve ormanların içinden geçen saklı yollar beni büyülerdi. Günler boyunca hayaller kurar ve düşler görürdüm; buna rağmen aslında neyin özlemini çektiğimi asla bilmezdim. Bilirdim ama bir yandan da bilmezdim. Ama bu belirsiz özlemimi tutkuyla severdim ve ne pahasına olursa olsun, kaybolup gittiğini görmek istemezdim. Tehlikeyi özlerdim, büyüklüğü, romantizmi özlerdim. Peter olarak yazdığım şiirleri, çok zaman sonra, uygun bir fırsatta ve iyi bir zamanda Oskar adı altında yayınladım. Kendime sık sık çılgınlar gibi gülerdim, keyfim çok yerindeydi, şakalar yapardım. Eğlenceli Kardeş olarak, yani çok keyifli olduğum dönemlerde, kendime Wenzel ismini verirdim. Bu isimde eğlenceli, mizahi, dünyayı seven, komik bir taraf var gibiydi. Günün birinde, Peter olarak umutsuzluğa kapıldım ve o andan itibaren şiir yazmaz oldum. Bir komutan

olmam gerektiği kuruntusuna kapılmıştım, daha aşağısı değil. Ne büyük bir gençlik çılgınlığı. Tam anlamıyla bir yılgınlığa kapıldım. Ayrıca arkadaşlarımın durumu da çok daha iyi değildi. Franz büyük bir oyuncu olmak istiyordu, Hermann bir virtüöz ve Heinrich de bir uşak. Ancak onlar hayallerinin gülünçlüğünü fark ettiler, cüretkâr kuruntularının yüksek kaidelerinden indiler ve savaşa gittiler. Veya belki de uyumlu memurlar ve vatandaşlar olmuşlardır, tam olarak bilemiyorum. Buna karşılık ben, bu dünyada hiçbir yüce işe yaramadığım için sınırsız bir kedere kapılarak bana sevimli ve tatlı görünen ormana koştum ve bir an önce ölmeyi dilediğim için, katıla katıla ağlayarak ve yalvararak ölümü çağırdım ve iyi kalpli, merhametli ölüm, peçeli bir surette çamların içinden çıkıp, beni kollarında sıkarak boğmak üzere geldi. Zavallı, talihsiz göğsüm parçalandı ve varlığım tükendi; ama öldürülen insandan, yeni bir insan yükseldi ve burada, senin karşında duran ve sana tüm bunları anlatan bu yeni insan, zamanla Tobold adını aldı. Tobold olarak, sanki yeni doğmuş gibi hissediyordum kendimi ve gerçekten de yeni doğmuştum zaten. Dünyaya yeni gözlerle bakıyordum; taze bir güven duygusu bana beklenmedik güçler ve özler kattı. Asla ihtimal vermediğim umutlar ve fırsatlar, beni öpmek için üzerime atlıyorlardı ve hayat, kısmen yeniden keşfedilmiş, kısmen de yeni yaratılmış bu ruhun önünde fevkalade bir parlaklıkla ve olağanüstü bir neşeyle açılıyordu. Ölümün içinden geçerek hayatın ortasına yürüdüm. Yaşamayı becerebilmek için önce ölmem gerekti. Dehşetli bir hayat yorgunluğunun tam içinden çıkarak, şimdi daha iyi bir anlayış geliştiriyor ve hayatın tadına varıyordum. Peter olarak bir hayat düşüncesine, gerçek bir hayat görüşüne sahip değildim henüz ve bu nedenle ölmüştüm. Seni taşıyan, yükselten, hayatın içinde bulunan hayal kırıklıklarıyla dostça barışmanı

sağlayan bir düşünceye, görüşe, bakışa sahip değilsen, hayat nasıl da yorar insanı. Şimdi şöhreti ve ona benzer tüm o şeyleri merak etmez olmuştum; büyük şeylere bakmıyordum artık. Çok küçük ve önemsiz şeyleri sevmeyi öğrenmiştim ve böyle bir sevgiyle donanmış haldeyken hayat bana güzel, adil ve iyi görünüyordu. Tüm hırslarımı sevinerek terk ettim. Günün birinde uşak oldum ve bu sıfatımla bir kontun şatosuna girdim.

Üstelik bu yalın fikri, zaman içinde doğal olarak bir sabit fikre dönüşen bu hercai düşünceyi, kafamda oldukça uzun bir süre gezdirip durmuştum. Bir vesileyle çok zarif, akıllı, saygın bir beyle, bu nokta üzerinde hararetli bir sohbet yaptığımı canlı bir biçimde hatırlıyorum. Ne kadar çılgınca görünürse görünsün veya gerçekten de çılgınca olursa olsun, bu fikir bir kere girmişti kafama ve bana rahat yüzü göstermiyordu. Fikirler, hatırlanmak, ifade kazanmak isterler; canlı bir düşünce, er ya da geç, yaşayan bir gerçekliğe dönüşmek, vücut bulmak ister. Yukarıda andığım çok akıllı, zarif bey, "Ama siz bir uşak olmaya, gördüğüm kadarıyla, hiç de uygun bir insan değilsiniz," demişti bana; buna şöyle karşılık verebileceğimi düşünmüştüm: "İnsan mutlaka uygun olmak zorunda mıdır? Kesinlikle uygun olmadığım konusunda tıpkı sizin gibi düşünüyorum. Yine de bu garip fikri hayata geçirmek için çaba harcamak istiyorum ve buna mecburum; çünkü özsaygı diye bir şey vardır ve bu özsaygının tatmin edilmesi gerekir. Yerine getirmeyi uzun zaman arzulamış olduğum bir şeyi, günün birinde mutlaka gerçekleştirmem gerekir. Buna uygun olup olmadığım, bana önemli bir mesele gibi gelmiyor. Bu işin ahmakça mı yoksa akıllıca mı olduğu sorusu da, bana tıpkı bir önceki soru kadar önemsiz görünüyor. Binlerce, belki de yüz binlerce insanın bir fikri olabilir; ama bunu gerçekleştirmek onlara çok zahmetli, çok yorucu, çok çılgınca, çok aptalca,

çok zor ya da çok yararsız göründüğü için, sonunda o fikri yine kendi haline bırakırlar. Benim anlayışıma göre, bir girişim, tam da cesaret gerektirdiği için iyi bir girişimdir ve bu nedenle de iyi ve dürüst bir şey demektir. Bu girişimin başarıya ulaşma imkânı olup olmadığı, bana yine önemsiz bir soru gibi görünür. Belirleyici olan ve bir ağırlık ve önem taşıyan nokta, insanın cesaret ve sağlam bir irade göstermesi ve planladığı girişimi her ne olursa olsun bir gün ele almasıdır sadece. Yani şimdi ben de fikrimi gerçekleştirmek istiyorum işte, çünkü yalnızca gerçekleştirmek beni tatmin edecektir. Akıllı olmak beni hiçbir koşul altında mutlu etmez, en azından şimdilik etmez. Don Quijote, çılgınlığı ve gülünçlüğüyle mutlu bir adam değil midir? Öyle olduğundan bir an olsun kuşku duymak gelmez elimden. Tuhaflıklardan, sözüm ona çılgınlıklardan yoksun bir hayata hayat denir mi hiç? Eğer hazin bir şövalye, çılgınca şövalyelik fikrini gerçeğe dönüştürdüyse ben de kendi adıma en az onun kadar, hatta belki de birkaç basamak daha çılgınca olan uşaklık fikrimi gerçekleştiririm. Sizin ağzınızdan çıkan tüm o akıllıca öğütlerin bana ne faydası var ki? Denemek, derler, araştırmaktan daha önemlidir ve bu söz uyarınca, mümkünse ben de eylem ve tecrübe yoluyla kendi dersimi almak ve öğrenmek istiyorum." İçimden gelen sözlere son derece nazik ve zekice bir ifadeyle gülümseyen beye, cevap olarak bu ve buna benzer şeyler söylemiştim.

Wedekind ve Verlaine okumuş ve çeşitli resim sergilerini gezmiştim. Redingot ve güderi eldivenler giydiğim bir dönem oldu ve ara sıra şık bir kahveye uğruyordum, ki açıkça itiraf etmem gerekirse bundan zevk de duyuyordum. Şairliğe olan eğilimim, üstün bir basiret temelinde çağdaş bilgi ve çağdaş kültür seviyesinin temsilcileri olarak, dünyada sivrilmiş insanlarla buluşturdu beni. Sevimli, önemli pek çok insanla tanıştım; ancak onların görünüşle-

ri ve ahbaplıkları, bana her şeyden önce, herhangi bir alanda gerçekten önem kazanmak için, bir an evvel harekete geçmek zorunda olduğumu hatırlatıyordu. Bir süre en yeni ve en seçkin modanın kurallarına göre yaşayan delikanlılar gibi davrandım; ancak bu hayat tarzı beni tatmin etmedi, tersine bir hedef gözetmek ve belirli bir okula dahil olmak konusundaki kararlılığımı daha da güçlendirdi sadece. İş okumakla bitmiyordu; önemli olan, güçlü bir adım atmaktı daha ziyade. Yaz sonunda bir gün, bir atlı arabanın beni beklediği, taşradaki bir demiryolu istasyonuna vardım. "Tobold siz misiniz?" diye sordu arabacı ve bu soruya olumlu cevap verdiğim için, arabaya çıkmama müsaade etti. Hoş bir nedime ya da hizmetçi kız gibi kuruldum yük arabasının tepesine. Bu bir başlangıçtı.

Ayrıca aşağıdaki şu küçük sahne de bu başlangıcın bir parçasıydı: Atlı yük arabamızla ya da kaba saman arabamızla şatonun avlusuna girdiğimizde (böyle bir şeyi, yani bir şato avlusunu hayatımda ilk kez görüyordum), nedime ya da oda hizmetçisi, görülmeye değer bir çeviklik ve maharetle yük arabasından atladı ve yeşil renkte zarif bir avcı kıyafeti giymiş genç, kibar bir beye doğru aceleyle seğirterek, onun soylu bir tavırla uzattığı eli, çok latif, bir bakıma eski Fransız usulü bir reverans ve saygı ifadesiyle, kıvrak ve son derece narin bir biçimde öptü. Bu el öpme, benim gibi bir şato acemisi için afallatıcı olduğu kadar şaşırtıcıydı da. "Modası geçmiş, acayip âdetler var burada," diye mırıldanmaktan kendimi alamadım. Çok geçmeden anlaşılacağı üzere, eli böyle kıvrak ve itaatkâr bir tavırla öpülen bu kibar, ince, genç bey, kontun sekreteri veya kalem müdürüydü, aslen Danimarkalıydı; bu insan hakkında, yeri geldiğinde söyleyeceğim daha başka bazı şeyler de olacak. Buna karşılık orada incelemeler yürütmeyi yerinde bulan ben, kaba bir herif ve birinci sınıf bir odun tarafından, dalmış olduğum bu yararlı veya

yararsız derin düşüncelerden şu sert ve buyurgan sözlerle koparıldım: "Benimle gelin!" Bu kaba, sert herif, hemen öğrendiğime göre, şatonun idarecisi, hademesi ya da kâhyasıymış; başlarda fazla hoşlanmadığım ama ilerleyen zaman içinde tam da bu kabalığı yüzünden ısındığım, Polonyalı olacak azarcı bir herifti. Bu "Benimle gelin!" komutuna içtenlikle ve gayretle itaat etmekten başka ne gelirdi elimden? Kâhya benim amirimdi, hepsi bu!

On dakika ya da daha kısa bir süre sonra, büyük, güzel, loş bir odada, biraz önce kendisine değinmekle olağanüstü onurlandığım ve bu nedenle şimdiden bir ölçüde tanıdığımız bir beyin, yani sekreterin ya da hassas, solgun Danimarkalı'nın karşısında duruyordum; kendisi alçak perdeden bir tür Danimarkalı Almancasıyla ve kuşkusuz sadece şatolarda işitilebilecek çok zarif, kısık bir sesle, bana şu aşağıdakileri söyledi: "Siz Tobold'sunuz, değil mi, ve bugün itibariyle bir kont hizmetkârı olarak Sayın Kont'un hizmetlerine giriyorsunuz. Burada, bizim yanımızda gayretli, sadık, dakik, terbiyeli, nazik, dürüst, çalışkan, işine bağlı ve her daim itaatkâr olacağınızı umuyoruz. Görünüşünüz tatminkâr, umarız davranışlarınız da tatminkâr olur. Şu andan itibaren tüm hareketlerinize ölçü ve incelik kazandırmaya çalışmak zorundasınız. Köşeli ve gürültücü varlıklar bu şatoda sevilmezler ve hiçbir zaman da sevilmeyeceklerdir. Bunu aklınızın bir köşesine, hiç çıkmayacak şekilde yazın lütfen. Burada seslerin kısıldığını ve her hareketin daima kibar ve ahenkli olması gerektiğini mutlaka bilmelisiniz. Davranışlarınızda bir şekilde hâlâ kaba ve sert olan ne varsa onları en kısa zamanda yumuşatın. İlk günden itibaren, yere aşırı bir dikkatle basmayı becerebildiğinizi göstermeye çalışın. Sayın Kont bu konuda olağanüstü hassastır. Hızlı, atik, titiz, dikkatli ve sessiz olun. Ayrıca mesafe ve sükûnet sergilemenizi de tavsiye ederim size. Tüm bun-

ları kısa zamanda öğreneceksiniz, çünkü çok şükür ki, hiç aptal birine benzemiyorsunuz. Gidebilirsiniz." Tüm bunlar kısık, olağanüstü kibar, neredeyse yorgun ve uykulu bir sesle söylendi. Kesinlikle şatolara yaraşır ve zevkli bir biçimde, yaklaşık olarak on yedinci veya on sekizinci yüzyıldan kalma bir adam gibi eğilerek selam verdim ve odayı parmak uçlarıma basarak terk ettim.

Danimarkalı böyle genizden, Danca konuşuyor ve küçük bir kuş gibi şakıyordu. Oysa Alman dilini sanki küçümseyen ve bu yüzden kötekle adam etmek ister gibi konuşan kâhya ya da kahrolasıca Polonyalı çok farklıydı. Bununla birlikte o da gayet edepli, sevimli, iyi bir herifti. Elbette daha önce öylesini hiç görmediğim türden bir eğitimden geçirdi beni. "Geliniz, Tobold," deniyordu durmadan ya da: "Nerelere saklandınız, Tobold?" "Elinizi çabuk tutun," diyordu, ya da "Daha tez canlı olmalısınız, haydi kıpırdayın!" "Sizi çağırdığım zaman, Tobold," diye konuşuyordu, "göz açıp kapayıncaya kadar karşımda olmalısınız, anladınız mı? Ve size defolmanızı söylemeyi aklımdan geçirdiğim anda, niyetimi tahmin etmeli ve sizden bunu istememe fırsat bırakmadan kaybolmalısınız. Birdenbire esen rüzgâr gibi atak ve kırılmayan bir demir gibi sert olmalısınız. Yılgınlığa kapılırsanız, aramız bozulur. Benim yanımda, ilerde kullanabileceğiniz ve değerlendirebileceğiniz bir şeyler öğrenmelisiniz. Fazla uzun düşünmeyin, Tobold! İyi bir şey değildir bu. Her dakika hazır olmalısınız ve bir kere tutuşturulduğunda hiç durmadan yanan ateş gibi her konuda sonuna kadar kararlı olmalısınız. İşte böyle! Haydi, marş marş!" – Bu ve buna benzer tavırlarla beni ortalıkta koşturup duruyordu. Bir seferinde, görevimin başında olacağım yerde, odamda sigara içtiğim için bana tokat atmak istedi. Bir şeytan gibi daldı odaya ve şerefimi çiğnemeye yeltendi. Ama ben sakin bir tavırla sımsıkı yakaladım kolunu

ve uzun, ateşli bir konuşmadan daha fazlasını söyleyen, delici bakışlarımı üzerine diktim. Birbirimize çok yakın, yüz yüze, burun buruna duruyorduk karşılıklı ve ona şu kısa sözü söylediğimde: "Sakın yeltenmeyin," ansızın çok nazik ve ölçülü bir tavır takındı, hatta ağlamaklı bile oldu. Bu elverişli durumdan sonuna kadar yararlanmak üzere, derhal sekreterin yanına çıktım ve bana nasıl yardımcı olabileceğini sorması üzerine, kararlı bir sesle, beni mümkün olan en kısa sürede şatodan ve şatodaki görevimden uzaklaştırmasını rica ettim: "Bıktım artık ve bu şatoya tüm kararlılığımla sırtımı dönmek kadar içtenlikle ve acil bir biçimde arzu ettiğim hiçbir şey yok."

"Peki ama neden?" diye sordu kibar ve çekingen bir tavırla.

"Çünkü Kâhya kaba bir insan ve ben buraya kabalıkları sineye çekmek için gelmedim," diye küstahça bir cevap verdim.

Şundan başka hiçbir karşılık gelmedi: "Bu tür işlere karıştırılmaktan hoşlanmayız ve gönül rahatlığıyla işinizin başına dönmenizi dostane bir tavırla ama aynı zamanda ciddiyetle de istemek zorundayız. Kâhya'yla konuşulacaktır."

O lanet olasıca herifle konuşuldu; belki de o kadar acele etmeme hiç gerek olmadığı halde, kendisini şikâyet ettiğim için, şimdi durumuna neredeyse üzülmüştüm.

Park ve köy büyüleyiciydi ve yavaş yavaş sonbahar geliyordu. Bana bir hizmetçi üniforması, yani çok gurur duyduğum bir frak verildi. Teker teker tüm çekingenliklerimden kurtulmaya ve buna karşılık giderek taşkın, kendinden emin ve küstah biri olmaya başlamıştım. Günün birinde Başhizmetkâr, onuru kırıldığı için bana bir ders vermesi gerektiğini hissetti, hem de üstelik kâhya, başhizmetkâr, birinci ve ikinci uşaklar olarak, biz dört hizmetkârın servisle meşgul olduğumuz öğle yemeği sı-

rasında, yemek salonunda yaptı bunu. Tabii yemekte her şey, daima olduğu gibi, son derecede usulüne uygun, kibar ve törensel bir tarzda yürütülüyordu. Tam o sırada temiz tabakların oluşturduğu yüksek bir yığını kaptım ve elimdeki o kocaman tepeyle, masanın ve o masada oturan ve ziyafetin tadını çıkaran beyefendilerin etrafında pervasız bir tavırla dolanmaya başladım. Başhizmetkâr, yani şatolarda her şeyin adabına uygun yürümesinden sorumlu olan kişi, pervasızlığımın farkına vardı ve tavrımın yakışıksızlığından kuşku duymadan, sitem dolu, cezalandırıcı bir bakışla, çok ulu bir tavırla yanıma yaklaştı ve alçak sesle şunları söyledi: "Biz burada garsonluk sanatından örnekler vermiyoruz. Vakar konusuna pek az duyarlılık gösterdiğinizin size anlatılması şart. Siz burada kibar ve büyük bir malikânede hizmet ediyorsunuz, herhangi bir lokantada değil. Bu farkı takdir etmekten ne yazık ki aciz gibi göründüğünüze göre, bunu size bir ölçüde açıklamayı deneyeceğiz. Lütfen tabakların yarısını tekrar yerine bırakın." Yüzündeki horgörüyü, gözlerindeki öfkeyi ve gurur dolu kınamayı ve bana bunları söylediği sırada sesine dolan yüksek ya da yüce edep duygusunu hiçbir zaman unutmayacağım. Başhizmetkâr, her bakımdan bir örnekti, oysa benim kusursuz bir örnek olarak görülebilmem, hiç kuşku yok ki, elbette mümkün değildi; zaten kendim de bunu her an apaçık görüyordum. Başhizmetkâr'a her zaman biraz şüpheli görünüyordum.

Kâhya, samimi bir çaba içinde olduğumu gördüğü için, benden oldukça memnundu, ki bunu bana açıkça da ifade etti. Ne var ki, beni takip etmekten ve koşturmaktan büsbütün vazgeçmeyi asla başaramadı. Komik bir olayı, yani önemsiz bir tatsızlığı anmadan geçmek istemem: Şatoda geçirdiğim dönemin başlarında, bir keresinde parktaki çalılıkların arasında gezinirken tesadüfen iki avcıdan biriyle karşılaştım; besbelli beyzade kişilerden

biri olduğumu sandığı için, beni derin bir saygıyla, yani şüpheye yer bırakmayacak ölçüde aşırı bir kibarlıkla selamladı ve böylelikle bana oldukça uzun bir süre hınç beslemesine yol açan bir hata işlemiş oldu, oysa öfke duymak için en ufak bir haklı nedeni yoktu. Bizzat Kont' la asla gerçek bir temasım olmadı, ki bu tabiatıyla benim pek de umurumda değildi. Zemin katta bulunan odamı çok seviyordum ve esasen benim için önemli olan da buydu. İngiliz ordusunda bir yüzbaşı ve görünüşe bakılırsa Kont'un yakın ve samimi dostu olan bir İngiliz'e de değinmeden geçmem doğru olmaz, çünkü her konuda son sözü daima bu İngiliz söylüyordu. Onun verdiği talimatlar ve tavsiyeler, ne olursa olsun, kusursuz sayılıyor ve bu nedenle de derhal sorgusuz sualsiz yerine getirilmeye değer bulunuyordu. Tüm Alman kontluk şatolarında, böyle yüksek itibar görmüş ya da gören ve varlığına ayrıcalıklı denebilecek ölçüde hürmet edilmiş ya da edilen bir İngiliz olmuş mudur ya da var mıdır, bunu kesin olarak bilmiyorum. Her halükârda bizim şatoda böyle biri vardı ve tereddüt etmeden diyebilirim ki, kendisine büyük önem veriliyordu. Ayrıca haksızlık etmek istemem ve bu yüzden İngiliz Mösyö'nün bana çok görgülü bir adam ve rahatlıkla uyum sağlanabilecek bir insan gibi göründüğünü açıklamayı da bir borç biliyorum. Davranışları öncelikle olağanüstü sadeliğiyle dikkat çekiyordu ve akıllı yüzünden insancıllık, zindelik ve irfan akıyordu.

Şato heybetli bir binaydı ve keyfimce gözden geçirebildiğim sayısız güzel oda ve salon, soylu görünümleriyle tabii çok dikkatimi ve ilgimi çekiyordu. Bazı odalarda, görülmeye değer eşyalardan büyük miktarlarda bulunuyordu; bunların arasında sözgelimi incelik ve zarafet çağından kalmış sobalar da vardı. Tavan arasındaki geniş bir mekân, Kont'un tutkulu bir antika koleksiyoncusu olduğunu açık bir biçimde gözler önüne seren, türlü

türlü dikkat çekici ve tuhaf nesnelerle tıka basa doldurulmuştu. Kütüphane odasına soylu, zarif bir hava hâkimdi ve güneş ışığının büyüleyici bir taşkın halinde vurduğu havadar-geniş koridorların duvarlarında, sözgelimi aile resimleri ve şehir manzaraları gibi, eski zaman sanatkârlığının garip ve çekici kanıtları olan, enfes eski resimler asılıydı. Büyük şövalye salonunu, zengin bezemeli, gösterişli ve değerli mobilyalar süslüyordu; güçlü, ancak çoktan geçmişte kalmış bir zevkin kanıtları olan bu mobilyalar da kısmen olağanüstü parçalardan oluşuyordu: masalar, koltuklar, avizeler ya da aynalar. Burada, yalnız ve heybetli bir izlenim veren ihtişam ve azamet, göz kamaştıran bir biçimde bir araya toplanmıştı. Ayrıca Imparatorluk ve Biedermeier dönemlerinden, deyim yerindeyse bir asabiyet ve dâhiyane bir hassasiyet devirlerinden kalmış büyüleyici nesneler ve minik şeylerle dolu odalar da vardı. Girişteki holde tuhaf, eski bir kızak dikkat çekiyordu, sadece Kont'un yatak odası tamamen çıplaktı. Eski üslupta yapılmış bir dua ve günah çıkarma hücresi dışında, burada kesinlikle modern, kasıtlı olduğu besbelli bir ölçülülük ve sadelik sergileniyordu, böyle bir şey ne kadar sergilenebilirse artık. Mevcut olmayan bir şeyi (ki mutlak çıplaklıktan anlaşılması gereken budur herhalde) sergilemek zor olmalıdır. Kont'un, sözgelimi Shaw gibi, İngiliz yazarlarını okumaya meraklı olduğu anlaşılıyordu.

Yerine getirmem gereken olağanüstü görevlerden biri, bir sürü lambayla ilgilenmekti; zamanla çok hoşlandığım için, bana büyük zevk veren bir uğraş oldu bu. Her akşam, deyim yerindeyse gün batarken ortalığı kaplayan, kuşku uyandırıcı alacakaranlığa ya da isterseniz, karanlığa, ışık getiriyordum. Kont, güzel lambalara ve abajurlara düşkün biri olduğu için, bunları daima büyük bir özenle korumak ve kullanmak gerekiyordu. Güzel akşamlarda, ortalık alabildiğine sessizken ve hassas bir hava hüküm

sürerken tüm şato bana sanki büyülü gibi gelirdi. Tüm odalar biraz büyülü odalar gibi olurdu, park büyülü bir parktı ve ben de, lambamın kısık, dikkatli ve ihtiyatlı ışığında, kendimi tılsımlı ya da sihirli lambasıyla bir akşam vakti sarayın muhteşem oryantal halılarla kaplı, geniş, heybetli merdivenlerini uçarcasına tırmanan Alaaddin gibi hissederdim. Aynı ölçüde önemli ve hatırı sayılır bir ikinci görev de, ısıtma ya da sobaların idaresiydi; çünkü havalar gitgide daha da soğumaya başlamıştı. Bu ikinci vazifenin beni büyülediğini söyleyebilirim. Ateş yakmak ve ortalığı ısıtmak benim daima sevdiğim ve tuhaf bir zevk aldığım işler olmuştu. Yani insanlara, demek istediğim, beyefendilerime, benim vazife aşkım sayesinde sefasını sürdükleri lamba ışığının yanı sıra, deyim yerindeyse can veren, neşe katan ısıyı da getiriyordum ve bu ikinci çalışma ve uygulama alanında kesinlikle tartışılmaz gibi görünen ve genel bir kabul gören, neredeyse apaçık bir ustalık ya da sanatkârlık seviyesine ulaştığımı rahatlıkla iddia edebilirim sanıyorum. Şöminelerle ilgilenmek bana özellikle büyüleyici geliyordu. Yarım saat boyunca yere, şöminenin önüne çömelebilir ve neşeli, kıvrak, alımlı alevlere bakabilirdim. Güzel ateşi böyle seyrederken üzerime ve içime sonsuz bir ruh dinginliği geliyordu ve bu acayip varlığa, bu oynak, parlak, romantik unsura dikkatle bakarken daldığım sırlar ve hissettiğim rahatlık, beni kavramın en geniş kapsamı ve kelimenin en hakiki anlamıyla mutlu ediyordu. Oraya buraya taşıdığım kömürler hakkında, kaba, hantal, inatçı olsalar bile çok işe yarayan ve faydalı odun kütükleri hakkında, ince, narin çıra kıymıkları ve kömür mahzeninde daima kapkara kesildiğim için, kâhyanın beni her seferinde, "Tobold, nedir bu haliniz!" diyerek durmadan azarlaması hakkında daha başka bir şey söylemek istemiyorum, aksi halde laflar ve imalar gereğinden fazla uzardı.

Usulca yağan geç sonbahar yağmurları ve geceler, şatonun parkına ilahi bir güzellik veriyordu. O saatlerde, odamdaki lambanın ışığında, düşler kurarak ya da okuyarak otururdum, pencere açık olurdu ve tüm bir gece dünyası, yüreğime cesaret, teselli ve umut vermek üzere, tıpkı iyi bir dost gibi sessizce odama süzülürdü. O kaba, hoyrat Polonyalı, yani şu bizim Bay Kâhya'nın ta kendisi, beni böyle sessizce, dikkatle okurken faka bastırdığında çok kederli, ürkmüş gözlerle ve endişeli bir ifadeyle şöyle derdi: "Okumayın, Tobold, okumayın. Tanrı aşkına, gereğinden fazla okumayın. Sağlıklı bir şey değil bu. Bu size zarar verir, Tobold. Sizi iş göremez hale getirir. Siz uyumaya bakın. Uyumak iyidir. Uyumak, okumaktan daha önemli ve iyi bir şeydir."

Kâhya'nın ve bir başka malum insanın (yani şahsen bizzat benim), gelişi karşısında kapıldıkları sevinçten ötürü gülücükler saçtıkları, ellerini ovuşturdukları ve adı geçen bu iki önemli ya da önemsiz şahsiyet tarafından derhal titizlikle sınanan ve tam da gerektiği gibi araştırılıp incelenen, en kalitelisinden bir fıçıcık viski hakkındaysa şu yukarıdaki birkaç sözden fazlasını söylemekten kaçınırım.

Hatırladığım kadarıyla, bir akşam vakti, aşağıdaki şu gizemli yazıyı yazdım:

Aristokrasi üzerine inceleme

Başkentte, dürüstlükten kopmuş, kuşku uyandıran ya da kuşkulara kapılmış bir hayat adamı rolünü oynamaktansa; öfke uyandıran ve rezaletlere yol açan, gereksiz bir tip olarak ortalıkta dikilmekten ya da dolanmaktansa; az çok başarıyla kibar tavırlar sergilerken bir yandan da iyi ve sabırlı insanların canını sıkmaktansa;

boş gezen ve iflah olmaz bir tembel, avare ve aylak olmaktansa burada, D. Şatosu'nda, Kont K.nın uşağı olarak yaşarım daha iyi; çalışkanım, zindeyim ve faalim, günlük ekmeğimi, her gün zahmetli ama dürüst bir iş yaparak kazanıyorum ve bunun yanı sıra, bir de aristokrasiyi ve onun âdetlerini tanıyorum, ki bu âdetleri tanımak çoğu insan için büsbütün imkânsız olmasa da, en azından kesinlikle bir hayli zordur; çünkü aristokrat, kalelerde yaşar ve yanına yaklaşılamayan, zapt edilemeyen şatolarda oturur; buralarda bir Tanrı ya da hiç değilse bir Yarı-Tanrı gibi emirler yağdırır, hüküm sürer ve ikâmet eder. Ruhumun selameti üzerine yemin ederim ki, aristokrasinin malikâneleri ve ikametgâhları harikuladedir, ahırları en güzel ve ateşli atlarla doludur, âdetleri çok köklü ve fevkalade seçkindir ve kütüphanelerine gelince, öyle sanıyor ya da biliyorum ki, odaları ve salonları nasıl lüks, zarafet ve zenginlikle doluysa bu kütüphaneler de muhteşem ciltlerle dolup taşar. Aristokrasinin hizmetinde, tıpkı bu satırların yazarı gibi, tez canlı ve hürmetkâr uşaklar çalışır ve soylu olan her şeyin altın ve gümüş tepsilerden yendiğini, uluorta söylersem yanılmış olmam. Bir kontu kahvaltısını ederken görmek boğucu ve ezici bir etki yaratır ve dolayısıyla kahvaltı etmeye tenezzül etmiş bir kontu rahatsız etme cüretkârlığından muhakkak kaçınılması yerinde olacaktır. Aristokrasi, genel olarak neler yemekten hoşlanır? Benim görüşüme göre, bu zorlu ve nazik soruya verilebilecek en isabetli ve basit cevap şudur: Aristokrasi, *bacon*'lı yumurta yemeye bayılır. Ayrıca her türlü enfes marmelatı da zevkle silip süpürür ve yalayıp yutar. Şimdi muhtemelen hiç beklenmediği için, belki de bir parça ürkek şu "Aristokrasi ne okur?" sorusunu ortaya atacak olursak, o zaman yürekli bir cevapla tam isabet kaydetmiş olmayı umarız: Kendisine gelen mektuplar dışında, okumaktan pek hoşlanmaz. Eğer lütfedip

bize bu konuda bilgi vermeye tenezzül ederlerse acaba en çok ne tarz müzikten tat alır ve hoşlanırlar kendileri? Cevap çok basittir: Aman, Wagner tabii. Aristokrasi ne yapar, ne iş görür ve neyle uğraşır tüm bir güzelim gün boyunca? Açıkçası afallatıcı, ancak şüphesiz bir o kadar da anlaşılabilir ve bu nedenle de herhangi bir biçimde kırıcı olmaktan uzak bu soruyu, zorunlu olarak şöyle cevaplamak durumundayız: Aristokrasi ava çıkar. Peki ya aristokrat kadınlar; onlar hangi faydalı özellikleriyle öne çıkar ve dikkat çekerler acaba? Cevap becerikli ve alımlı hizmetçi kız kılığında derhal imdada yetişir ve yetiştirir: Fazla bir şey söyleyemem. Ama düşeslerin, genellikle cüsselerinin etkileyici dolgunluğuyla göze battıklarını ve baroneslerin çoğunlukla akılları karıştıran, mehtaplı ılıman geceler kadar güzel olduklarını söyleyebilirim en azından. Prenseslerin neredeyse tamamı, sağlam yapılı ve enli değil, iplik kadar ince, narin ve çelimsiz olurlar. Kontesleri sigara içerlerken görürüz ve kibirli sayılırlar. Buna karşılık prensesler yumuşak ve mütevazıdırlar.

Bu kısa ve özlü incelemeyi, sıcağı sıcağına ve alelacele önemli bir günlük gazetenin yazı işlerine gönderdim; ancak çabalarımın faydasız olduğu anlaşıldı, bu zihinsel ürün basılmadan kaldı ve muhtemelen bunun gibi boşa harcanmış tüm zahmetleri yutan kâğıt sepetini boyladı; tabii yazar buna yürekten üzüldüyse bile, hiddetlenmedi, çünkü asla büyük bir yazar olmayı beklemiyordu. Günlerden birinde, daima büyük salondaki bir oyun masasının üzerinde duran ve Kont'un konuklarının içine bir şeyler çiziktirmekten hoşlandıkları bir hatıra defterini karıştırmaktan başka yapacak bir işim olmadığını düşünürken Vanderbilt[1] adıyla karşılaştım; beni hayre-

1. Cornelius Vanderbilt (1794-1877): Hollanda asıllı Amerikalı armatör ve demiryolları girişimcisi; burada onun mirasçılarından biri kastediliyor olmalı. (Ç.N.)

te düşüren bir karşılaşmaydı bu; şimdi bunu bildirirken, Kuzey Amerika'yı hatırlıyor ve hatırlatıyorum.

Burada, hepimize çok tabii bir biçimde gösterdiği soğukluk ve kibre rağmen, ayrıca çevresine hissettirdiği ya da bazı özel nedenlerle hissettirmek istediği belirli bir sertliğe rağmen, Sayın Kontumuzdan aslında daima çok hoşlandığımı söylemeden geçmek istemem. Ona, her zaman asil, iyi bir karakter ve güzel bir yürek atfettim ve yakıştırdım. Kendisine saygı duymuş olmam, kolaylıkla anlaşılabilir; bunun aksi düşünülemezdi. Kont, kısmen doğuştan gelen, kısmen de eğitimle kazanılmış bir eğilim sonucu, kendisini aslında olduğundan daha sert, daha kötü ve daha çirkin gösteren insanlardan biriydi, buna karşılık yufka yürekli, merhametli davranışlardan herhangi bir yarar bekledikleri için, alçakları çoğu zaman insancıl ve sevimli bir izlenim vermeye gayret ederlerken görürüz. Kont bunun gibi manevraları küçümserdi, onun sanki mesihmiş gibi tavırlar takınmaya ihtiyacı yoktu. Şu benim Kont gibi insanlar her türlü sahtekârlığı horgörürler; onlarda temiz olmayan, boğucu ve bunaltıcı, düzenbaz, riyakâr, dalkavuk hiçbir taraf yoktur. Gerçekten de bazı bakımlardan kesinlikle sevimli ve tatlı değillerdir, buna karşılık görünüşlerine ve davranışlarına güven duyabilirsiniz. Görünüşleri pek fazla güzel ve iyi şeyler vaat etmez; ama öte yandan insanı yanıltmaz ve aldatmaz da. Ancak arada sırada, o sert, haşin ağızlarından altın kadar güzel, iyi ve değerli bir söz çıkar belki, o zaman insan birdenbire, onların kim ve ne olduklarının farkına varır.

Kasım ayında, av mevsiminin başlamasıyla şato canlandı. Konuklar gelip gidiyor, büyük bina, çoğu zaman tam anlamıyla insan kaynıyordu ve uşaklar ya birden yapacak hiçbir iş bulamıyor ya da durup dururken adeta gereğinden fazla işe yetişmek zorunda kalıyorlardı. Şato

olağanüstü sessiz oluyordu bazen; derken birdenbire koridorlardan ve salonlardan yeni capcanlı bir hayatın uğultusu geçiyordu. Herhangi bir köşeden, gururlu ve heybetli kadınlar çıkıyordu ortaya. Dikkatli, tedbirli ve çalışkan olmak gerekiyordu. Kâhya telaş içinde koşuşturup duruyordu ve Başhizmetkâr, başhizmetkârlara has, fevkalade seçkin bir tavır geliştirmişti. Bir keresinde sekreter, Barones H.nin odasına kendi adına bir bardak limonata götürmemi istedi benden. Bu zor ve hassas görev beni coşkulu bir sevince boğdu. Bu içeceği derhal ve aynı zamanda bekleneceği üzere, çok törensel bir tavırla, bana taze sütten üretilmiş ve şekillendirilmiş gibi görünen güzel kadına götürdüm. Barones H. gerçekten de sıra dışı bir güzelliğe sahipti, inceydi ve uzun boyluydu ama aynı zamanda yumuşak ve dolgundu da. Nietzsche, şüphesiz haklı olarak, ufak tefek ve gösterişsiz bir bedene sahip kadınların güzel olamayacaklarını söyler. Odaya girdim ve düpedüz tapındığım Barones'e, limonatayı ya çok temkinli ve seçilmiş ya da alabildiğine ölçüsüz ve taşkın gibi anlaşılabilecek şu sözlerle uzattım: "Benim gibi kötü ve değersiz olmakla birlikte, mutlu, hatta belki de aşırı mutlu bir insanı, şu anda mutlaka aynı ölçüde mutlu ya da aşırı mutlu olduğunu sandığım Sayın Sekreter, dünyanın en güzel kadınına, kendilerinin istemek lütfunda bulundukları şu bir bardak limonatayı götürmem için gönderdi. Sayın Sekreter, Saygıdeğer Hanımefendi'nin emrine tümüyle amade olduğunu bildirmekten sınırsız bir şeref duyacağını Sayın Barones'e söylememi emretti. Şu anda Sayın Sekreter'in nerede olduğunu bilmiyorum; ancak şu kadarını biliyorum ve diyebilirim ki, kendisi şu saatte ya da şu dakikada nerede bulunuyor ve ne denli önemli işlerle uğraşıyor olursa olsun, Sayın Barones'in elini, muhtemelen aristokratik terbiyeye has katı yasaların izin verebileceğinden bile daha

ateşli duygularla öptüğünü aklından geçirmektedir, çünkü Sayın Sekreter, kendisini daima Saygıdeğer Hanımefendi'nin itaatkâr ve gözü kara bir şövalyesi, kölesi ve uşağı gibi hissetmektedir. İnsanın görüp görebileceği en güzel ve en içten gözler, görülüyor ki, hizmetlerini cazibe, merhamet ve güzelliğin timsali olmuş bir kişiye sunma fırsatını buldukları için mutluluk sarhoşluğu yaşayan insanların dilini konuşan bu naçiz elçinin ve değersiz ulağın üzerine hayretle ve bir parça da şaşkınlıkla çevrilmiş. Ancak Sayın Barones, huzuruna çıkabilen herkesi gerçekten de mutlu ediyor ve bu keyfiyet, yaptığımız şu konuşmayı ve kendimizi kaptırdığımız şu ifade tarzını belki bir ölçüde de olsa affettirebilir."

Şimdi bu küstah ve sevdalı konuşmayı gerçekten yaptım mı, yoksa yapmadım mı; bunu yalnızca hayal edip düşledim mi, yoksa sahiden böyle bir densizlikte bulundum mu bilmiyorum. Her halükârda, bu güzel kadının gerçekten de olağanüstü güzel, yumuşak gözlerini, gayet dostane, lütufkâr ve hoş bir bakışla üzerime çevirdiği, üstelik bir de bana bir tür ganimet gibi gelen şükran duygusunu, son derece kibarca, kısa ve nazik bir sözle ifade ettiği aklımda açık seçik kaldı; bu sevimli ganimetin sahibi olarak, yerlere kadar eğilip odadan çıktım. Diğer taraftan, odada sabırsız ve huzursuz bir tavırla aşağı yukarı yürüyen ve güzel Barones Hanımefendi'nin sayın eşi olduğunu tahmin etmek zorunda kaldığım, oldukça nahoş ya da tümüyle fazlalık gibi görünen bir insan, bana dostane olmaktan uzak, öyle aksi ve haşin bir ifadeyle bakmıştı ki, karısının yanında mutlu ve şen bir yüz ifadesi takınmak küstahlığında bulunduğum için bana temiz bir sopa çektirmekten büyük zevk duyardı herhalde. Daha sonra Sekreter, limonata bardağını götürdüğüm sırada Barones'in nasıl davrandığını sorunca, şu cevabı verdim: "Çok büyüleyiciydi! O çekici bir kadın, tebessü-

mü sanki bir buse gibi ve gözlerinin güzelliği anlatılamaz. Nezaketiniz için size içten teşekkürlerini yolladı." Bu sözler Sekreter'i memnun etti. Bu arada yeri gelmişken, Sekreter'den, çok iyi piyano çaldığı için, deyim yerindeyse içten içe hoşlandığımı da söylemem gerek. Bize becerileriyle, yetenekleriyle, ilimleri ve bilgileriyle haz veren insanlardan niçin hoşlanmayacakmışız ki?

Derken ilk kar, şatonun avlusuna iri, yumuşak taneler halinde yağdı; bundan bir tür gizli, tuhaf bir sevinç duydum. Bizim pek, ya da isterseniz çok saygıdeğer beylerimiz, çıktıkları gezilerden eve çoğu zaman sırılsıklam ıslanmış halde dönüyorlardı. Kar ve yağmur, gerçekten de adamakıllı kaba, cahil, edepsiz, nezaketsiz ve yontulmamış arkadaşlardır; asil soydan gelenlere ve toplumda yüksek bir mevki edinmiş kişilere, rütbeye ve servete daima çok özel bir saygı gösterilmesi gerektiğini ve gereken miktarda nezaket göstermekten kaçınarak yüksek ve yüce beyzadelerin gözünden düşmenin akılsızlık olduğunu, ne kadar çaba harcarsanız harcayın, bu arkadaşların kafasına asla sokamazsınız. Ama rüzgârın ve fırtınanın lütuf ya da himaye aramaya ihtiyacı yoktur; krallar gibi özgür ve bağımsızdır onlar ve istedikleri kadar ve istedikleri zaman saygısızca davranışlarda bulunabilirler. Hiç kimse fırtına ve yağış var, diye sulusepken bir havaya darılmaz, çünkü burada kızmanın hiçbir yarar sağlamayacağını herkes çok iyi bilir. Zaten hanımlar ve beyler de eve döner dönmez, salonda biz tez canlı ve atik uşaklar tarafından en zarif, en hızlı ve en iyi bir biçimde sunulan ve önlerine konulan sıcak ve latif çaylarını yudumluyorlardı ki, bir an önce her şeye yeniden bir neşe, sıcaklık ve canlılık gelsin ve aman yüksek ya da yarı yüksek soyluların biri bile üşütmesin. Yüksek aristokrasi yığınlar halinde temsil ediliyordu burada, aralarında Kraliyet Tiyatrosu'nda emprezaryo ya da yönetici ve müdür olan biri de

bulunuyordu. Buna karşılık tüccarların ve sanayicilerin adamakıllı cılız bir mevcudiyet gösterdikleri, ayrıca varlıklarını başka ortamlarda cömertçe sergiledikleri dikkat çekiyordu, ancak hizmetkârlık yapan bizim gibilerin hiç mi hiç umurunda değildi bu, çünkü bizim en ufak bir toplumsal-politik çıkar beklentimiz olamazdı. Bize en okkalı ve yüklü bahşişi kim veriyorsa bizim için imparator oydu. Benim için sadece bazı şeyler değil, aslına bakılırsa her şey çekici ve büyüleyiciydi ve şatoyu, sanki kendi şatommuş gibi sevmeye başlamıştım. İçimden gelen tuhaf bir sevinç, beni neredeyse havalara uçuruyor ve tüm insanları ve nesneleri içtenlikle ve neşeli gönlümün olanca sıcaklığıyla sevmemi ve dostça karşılamamı sağlıyordu. Gördüğüm her şey, bana güzel ve iyi geliyordu, ve bir biçimde sert ve kaba davranabilecek herkesle dostluk kurarak ya da hiç değilse anlaşmaya çalışarak, her gün yaşadığım aksiliklerin de üstesinden çabucak geliyordum, ki bu açıkçası bana sadece yarar sağlıyordu.

Büyük ana yemekten ya da akşam öğününden hemen önce, koridorlar, merdivenler ve salonlar, özellikle de yemek salonu ve buraya açılan odalar, güzel kokular saçan buhurdanlarla iyice tütsülenmek zorundaydı; bu satırların yazarı ve kâtibinin omuzlarına yüklenmiş bir görevdi bu. O zaman şato, sanki *Binbir Gece*'nin bir masalından fırlamışçasına muhteşem kokardı ve bu koku, sevilmeyen buharları ve kötü mutfak kokularını uzaklaştırmak ve kovmak için, tıpkı büyüleyici, alımlı bir yılan gibi tüm odalardan kıvrılarak ilerlerdi. Büyük akşam ziyafetleri sırasında şato, insana mutluluk veren, gerçek dışı, tatlı ihtimallerle dolu bir rüyayı andırırdı. Çok iyi tanıdığıma inandığım bir insanın, bir İsviçre ya da inek çıngırağıyla dikkatleri üzerine çekerek, misafirlere büyük gösterinin ya da büyük şölenin yaklaştığını ve başlamak üzere olduğunu, kulakları çınlatan, melodik tınılar-

la hatırlattığı salonlardan ve koridordan, hışırtılar ve fışırtılarla muhteşem elbiseler, daha doğrusu roplar ve uzun etekler geçerdi. Tanrı biliyor ya, bu heyecan uyandıran çıngırak sesi bana büyüleyici gelirdi; pes perdeden yükselen bu güzel çınlamanın ardından tüm kapılar açılır ve şatoda bulunan tüm insanlar, hükümdarlar gibi giyinmiş ve süslenmiş olarak, yemek ve sohbet aşkıyla bir araya toplanırdı. Mum ışığıyla ve etrafa dağılmış çiçeklerle, pırıltılar saçan kadehler ve tabaklarla, kızarmış insan yüzleriyle, Mozart tınıları ve tiz, coşkulu kahkahalarla yemek salonu ve bazen de yemeğin kendisi, gözüme yeterince muhteşem görünürdü. Ancak yer darlığı ve kâğıt noksanlığı yüzünden çok fazla şey söyleyemiyoruz. Buradaki alan, tıpkı bir inşaat sahası gibi, kıymetli ve pahalı ve bu nedenle kendimi tutmak ve dizginlemek istiyorum; umarım zorlanmadan başarırım bunu.

Cömertçe açılmış, güzelce sergilenmiş, yumuşak, beyaz kadın göğüsleri, bana hiçbir zaman nahoş bir manzara gibi görünmedi. Tersine, mumların parlak, sokulgan ışığının da vurmasıyla, bir anlamda tamamlanan böylesi bir tabiat gösterisi beni daima olağanüstü canlandırır ve ferahlatırdı. Bir keresinde, bir öğle ya da daha doğrusu bir akşam yemeği sırasında, bu yüzden bir kontesin gece elbisesinden aşağı hardal dökmek gibi affedilmez bir ahmaklık yaparak infial ve yıkım yaratan bir fiyaskoya yol açmıştım. Bu bahtsıza yöneltilen ezici bakış, fazlasıyla hak edilmiş bir cezaydı ancak bahtsız adam, bundan ötürü kendisini hiç de o denli ezilmiş hissetmedi elbette. Ancak bir başka seferinde yenilgi, büyük bir zafer sayesinde mükemmelen dengelendi ve zararsız bir tahtakurdunun yol açtığı bu başarı, parlak ve gözle görülür ölçüde isabetli oldu. Masa başında hizmet verdiğim bir sırada, kar beyazı masa örtüsünün üzerinde ve narin bir hanımın elinin dibinde sürünen tahtakurdunu çıplak

elimle ustaca yakalamayı ya da kapmayı başardım; belki biraz iğrenç görünmekle birlikte, bu zavallı masum hayvan daha sonra şöminenin alevlerini boyladı ve yanarak can verdi. Kont, bu ustalığıma bizzat tanık olmuştu ve başını, onaylayarak ve büyük bir takdirle, salladı. Bu tahtakurdu olayı sayesinde bütün bir akşamı mutlu geçirdiğimi itiraf etmem gerek. Kâhya, bu küçük şans anı sayesinde, haklı olarak, gözüne sokarcasına sergilediğim kıvanç yüzünden, bana içtenlikle gıpta etti. Küçük ayrıntılar çoğu zaman insanların hayatında büyük bir rol oynamaz mı? Ben oynadığını söylemek isterim!

Ben basit bir uşak olarak, yemeğin büyülü gösterisini böyle dikkatle seyrederken –ki buna yeterince fırsat buluyordum, zira çalışırken daima küçük molalar verebiliyordum– masada oturan ve kendi rolünü oynayan herhangi bir insanla yer değiştirmek istemeyeceğimi kendi kendime usul sesle fısıldıyordum, çünkü yemek yiyenleri ve ziyafetten sebeplenenleri sadece ilgiyle izlemeyi güzel buluyordum ve bu zevk ve sefaya bizzat katılmış olsam her şeyden fazla değer verdiğim güzel, kuşbakışı manzarayı tamamen ya da hiç değilse kısmen gözden kaçırmak zorunda kalacağımı biliyordum. Bu yolla durmadan kendi değerimin, kendi konumumun ve hayattan aldığım hazzın bilincine varıyordum ve şahsımda vücut bulan bu alçakgönüllü varoluştan olağanüstü büyük bir sevinç duyuyordum. Parlak ışığı, kendi kişilikleri için, büyük bir dost gibi algıladıkları karanlık gölgeden daha az seven ve kökleri, bizim için doğumumuzdan önce bile var olmuş ülkelere kadar dayanan derin bir eğilimin etkisiyle, kendilerini gölgede büyük bir güven içinde ve son derecede korunaklı hisseden insanlar da vardır. Ben ihtişamı ve parıltıyı daima büyük bir zevkle izlemişimdir; ancak eskiden beri, başımı kaldırıp mutlu gözlerle tepedeki parlak ışığa bakabilmek için, kendi adıma sa-

kin, tevazu dolu bir köşeye çekilmeyi arzuladım.

Bir keresinde kıymetli, eski bir fincanı umulmadık bir biçimde düşürerek kırdım; bu aptalca sakarlığı ya da eşi görülmemiş talihsizliği derhal öfkeli Kâhya'ya bildirmekte hiç tereddüt etmedim. Kendisi çok endişeli bir ifade takındı ve şunları söyledi: "Bu kötü, çok vahim bir durum, Tobold. Çok vahim bir olaya neden olmuşsunuz. En azından beceriksizliğinizi uzun süre gizlemeden ve örtbas etmeye çalışmadan bana bildirmiş olmanız akıllıca ve iyi bir davranış. Bu davranışınız, hadiseyi her halükârda önemli ölçüde telafi ediyor. Tabii Kont'un bunu derhal öğrenmesi gerekiyor; buna hazırlıklı olmak zorundasınız ve gördüğüm kadarıyla, zaten hazırlıklısınız. Ama telaş etmeyin. Kafa koparmak söz konusu olmaz. Kont bir yamyam değildir. Hiç kuşkusuz bir mazeret bulacaktır ve burada, kendi evinde, onun fincanlarını ve tabaklarını hiç kimsenin kötü niyetle ve kasten kırmak ve bin parçaya ayırmak ya da paramparça etmek istemeyeceğini anlayacaktır. Bir ihmalkârlık olmadığı ortada, aksine bir talihsizlikle karşı karşıya olduğumuz besbelli ve Kont bunu anlayışla karşılayacaktır. Yeter! Şimdi iş başına!"

Şatonun yaşlı gece bekçisi; ne yazık ki bir şeker hırsızlığına karışan ve bu yüzden zavallı bir günahkâr olarak hapse tıkılan ya da bir tutuklu ve mahpus olarak yaka paça götürülen ve kilit altına alınan öfkeli köy berberi; beş ya da altı kelime Fransızca konuşan ama daha fazlasını kesinlikle bilmeyen Sayın Kont-Vekili (bu azıcık ve minicik şeyle gurur duyuyordu); kendini beğenmiş iki köylü güzeli, ki haklarında daha fazla bir şey söylenmesi gerekmiyor; bir dans salonu ve alabildiğine kıvrak, alabildiğine neşeli, nefesli bakır çalgılar eşliğinde canlı, cüretkâr bir devrim balosu ya da dans akşamı, bu arada flütleri ve kemanları da unutmamak gerek; tütün

dumanına boğulmuş, iki bölmeli bir köy meyhanesi, bölmelerden biri üst tabakaya, diğeri avama ayrılmış; meyhanecinin, sakatlığını ya da kusurunu dokunaklı bir yüz ifadesiyle telafi eden güzel ama maalesef topal kızı; bir demirci, bir marangoz, müşteriler arasında bulunan bizim gibi ayaktakımına ve hizmetçi güruhuna, sefil uşak parçalarına, hergelelere ve serserilere kararlı, ancak biraz fazla abartılı bir küçümsemeyle tepeden bakmak isteyen, ne var ki bunu da eline yüzüne bulaştıran bir öğretmen; hasta, sefil ve yoksul yatağında yatan zavallı, hasta bir gündelikçi kadın; sararmış güz yaprakları ve ardından kar taneleri ve yanı sıra köyün geniş, rahat ana caddesinden hiç eksik olmayan kazlar; kilise ve rahip evi ve sayın rahibin kendisi; kendi sınırsız bönlüğü ve aptallığı yüzünden, bir zamanlar yerli yerinde taşımış ve sergilemiş olması gereken iki güzel, eksiksiz gözün yerine, şimdi suratındaki burun olacak tuhaflığın üstünde, dediğim gibi aptalca, bir başına duran tek gözüyle bir adam ya da meyhaneci ya da bir yarı suçlu ve mahkûm; duvarcılar, badanacılar ve tımarcılar gibi dövüş meraklıları; kırmızı tül perdeler, birkaç süs eşyası ve çokça kar; Polonyalı August; delikanlı gibi diri, muhteşem bir dansçı; erkek aşçı, kadın aşçı ve arabacı, entrika müptelası bir oda hizmetçisi, şato bahçıvanı ve nihayet yeniden daha yüksek bölgelere ve tabakalara çıkmak ve egemenlerden söz etmek gerekirse: Kontes J. ya da beni ve muhtemelen daha başka bir sürü insanı çok korkuttuğu için, kendisine taktığım isimle, "Kontes Kurukafa" (bir keresinde Kontes Kurukafa'ya taahhütlü bir mektup teslim etmem gerekiyordu, bu tehlikeli girişim sırasında, o çok acayip dişi varlığın hortlaksı görünüşü yüzünden kapıldığım dehşet sonucu, neredeyse baygınlık geçirip yere kapaklanacak gibi olmuştum, ki bu olay sonsuza dek ya da en azından daha uzun süre aklımdan çıkmayacak) ve diğer hortlak-

lar, dişi ve erkek aslanlar, ayılar, kurtlar, tilkiler, babaköşler ve haydutlar, bir sürü yan karakter ve muğlak yaratıklar. Burada hepsi de anılmayı ve etraflıca betimlenmeyi, göklere çıkarılmayı ve resmedilmeyi bekliyorlar ama bunu yapabilecek durumda değilim, çünkü daha ayrıntılı açıklamalara girerek belki de biraz çılgın ve acayip bu hikâyede yol almaktan ve ilerlemekten geri kalmamalıyım, tersine mesafe kat etmek için, birçok bakımdan şüphesiz çok hoş bu şeyleri zinde bir tavırla, tıpkı bir moloz, bir atık, bir döküntü ve bir enkaz yığını gibi kenara süpürmek ve görmezden gelmek zorundayım.

Görevimin bana her geçen gün daha da kolay geldiğini fark ediyordum, çünkü günden güne becerilerimi artırıyor ve olgunlaşıyordum ve kıvraklık konusunda da zamanla hiçbir eksiğim kalmadı. Nerede olursa olsun, bilindiği gibi, azimle çalışmak ustalık kazandırır. Üstlendiğim bütün işlerin üstesinden, sanki düş kurar ve oyun oynar gibi kolayca geliyordum. Merdiven altı gevezeliklerine ve kapalı kapılar ardında çevrilen işlere hiç karışmıyor ya da nadiren katılıyordum. Başka tüm büyük kuruluşlarda ve kurumlarda olduğu gibi, şatolarda da entrikalara rastlanır. Bazen Aşçıbaşı, Kâhya'ya karşı, bazen de Kâhya, Aşçıbaşı'na karşı, beni kışkırtmaya çalışıyordu, ama hizipler arası çekişmelere ve sınıf çatışmalarına kayıtsız kalıyordum, çünkü bunlar beni hiç ilgilendirmiyordu. Yüce, güzel, akla yatkın bir mücadele görürsem, duruma bağlı olarak buna ben de zevkle katılırım, neden olmasın? Sözgelimi iyilerin kötülere karşı, yardımseverlerin kötü kalplilere karşı, duyarlı ve atak kişilerin derisi kalın ve duyarsız kişilere karşı, zekilerin cahillere karşı, gayretli ve çalışan insanların, hiçbir iş yapmayan ve yine de hep en üstte kalmak isteyenlere karşı, zararsız insanların kurnazlara ve açıkgözlere karşı verdikleri mücadeleye katılırım. Bir kavga olmalıdır, benim katılmak

isteyeceğim ve orada darbeler ve yumruklar yağmur gibi yağmalıdır, hem de ne kadar çok olursa o kadar iyi. Ama küçük çekişmelere karışmak, sevgili, iyi ebeveynimin, Tanrı'ya şükürler olsun ki, bana aşıladığı haysiyet anlayışıyla bağdaşmaz. İşimi tutkuyla seviyordum, ve neredeyse düşünmeden, neredeyse bir makine gibi yerine getiriyordum. Bazen çevrem, duyularımın ve gözlerimin önünde bir rüyaya dönüşür gibi görünmeye başladığında, "Sahi, şimdi ben neredeyim ki?" diye kendi kendime sormak zorunda kalıyordum. Çoğu zaman, herhangi bir nedenden ötürü kendimi neredeyse Kontluk Şatosu'nun asıl kahramanı gibi görüyor ama bu nedenleri kendime açıklayamıyordum. "Şimdiye kadar neredeydim, şimdi neredeyim ve bir gün nerede olacağım?" Bu ve buna benzer sorular zaman zaman karanlık ve büyük bir belirsizliğin içinden çıkıp sokuluyorlardı bana. Bunun dışındaysa daha önce de söylediğim gibi, hiçbir şeye kafa yormuyor, sözgelimi hayal kırıklığına uğrayıp uğramadığımı ya da cesaretimi kaybedip kaybetmediğimi asla sorgulamıyordum. Bu konularda, kendimle olağanüstü mesafeli bir ilişki kurmaya alışmıştım. Açık, sakin, önyargılardan uzak ve dolayısıyla dertsiz ve kaygısız bir kafayla işime bakıyor, yani deyim yerindeyse burnumun dikine gidiyor ve görevimi yerine getiriyordum. Bu şekilde kendimi yücelmiş, hatta diyebilirim ki, artık göz ucuyla bakmaya ya da daha doğrusu, düşünmeye bile değer bulmadığım kişiliğimin çok üzerine yükselmiş gibi hissediyordum. Hizmet görüyordum! Hizmet veriyordum! Dolayısıyla durumum iyi olmalıydı ve kişiliğimle ilgili bir sorun da yok demekti. Ancak büyük beklentiler içine girmemeyi, bireysel isteklerimizi ve arzularımızı unutmayı ya da önemsememeyi öğrendiğimiz, ama buna karşılık kurtarılmış, iyilikle dolmuş gönlümüzle kendimizi bir buyruğa, sağlam bir hizmete adamayı, davranışlarımız-

la insanları memnun etmeyi, güzelliklerden vazgeçmeyi başardığımız zaman, yani asıl o zaman güzel görünmez mi hayat bize? Çünkü bir güzellikten vazgeçtiğim zaman, kanıtlanmış olan iyi niyetimin ve içtenlikle ve coşkuyla gösterdiğim feragatin ödülü olarak, yepyeni, daha önce asla aklımdan bile geçmemiş ve öncekinden bin kat daha güzel bir güzellik çıkmaz mı karşıma? Ve kendi özgür irademle, cesaretimle ve merhametimle daha yüksek bir düşünce katına çıkarak cennetten feragat edersem, doğru davranışımın ödülü olarak, er ya da geç çok daha güzel bir cennete yükselmez miyim? En azından karyolamın beni sık sık en derin uykulardan ve en tatlı rüyalardan haince çektiğine, silkelediğine ve fırlatıp attığına burada kısaca değinmem gerekir herhalde. Çoğu zaman, kaplanlarla, canavarlarla, atlarını merdivenlerden yukarıya koşturan süvarilerle, leoparlarla, patlayan silahlarla, güllerle ve boğularak can verenlerle, fısıldaşarak ihanetin ağlarını ören alçaklarla; ama tabii bir yandan da sevimli melek yüzleri ve suretleriyle, fantastik yeşil çalılıklarla, renklerle, tınılarla ve öpücüklerle, harabelerle ve ölüm korkusu bilmeyen şövalyelerle, kadın gözleri ve elleriyle, sevecenliklerle ve okşamalarla ve gizem dolu, tükenmeyen hazlar, mutluluklar ve hayranlıklarla dolu, çok vahşi, sert ve çılgın hikâyeler görüyordum rüyalarımda. Yatağa girmeden hemen önce içmeyi ihtiyatsızca bir alışkanlık haline getirmiş olduğum, beyzadenin ya da Kont'un sert kahvesi, rüyadaki suretleri etkileyici bir açıklıkla görmek, güzel, iyi ve kötü türlü türlü sesler işitmek ve uykuda bazen çok korkunç, bazen de çok sevimli şeyler yaşamak konusunda bana özel bir yetenek kazandırıyor olmalıydı.

Bir akşam vakti, hava kararmaya başlamışken zihnimde bir şeylerle meşgul, adeta düşüncelere dalmış gibi görünsem de, aslında çok iyi bildiğim koridor pencerele-

rinin birinden gördüğüm gökyüzünün, bir ruh kazanmış, solgun fonunda muhteşem bir biçimde parlayan akşam yıldızının bana kadar ulaşan titrek ışıklarına bakarak, çok açık ve sakin bir kafayla ve sessiz adımlarla kütüphane odasına girdiğimde, elinde tuttuğu ve henüz okumuş olduğu anlaşılan bir mektupla sessizce masanın başında oturan Prenses M.yi fark ettim. Baştan aşağıya siyah kıyafetler giymişti; sanki ciddi kıyafetiyle bile, büyük ve çok taze bir matem içinde olduğunu bildirmek ister gibiydi. Yüzü solgundu, güzel, ulu başında taşıdığı, koyu renkli dolgun saçlarına gömülmüş bir yarım taç, alacakaranlıkta, benim biraz önce pencereden içeriye vuran ışığını gördüğüm yıldıza benzer, olağanüstü bir pırıltı saçıyordu. Prensesin, bir yokluğa, belirsiz bir uzaklığa dikilmiş gibi görünen büyük, anlamlı gözleri yaşlarla doluydu. Bu güzelliğin etkisi altında, elimde olmadan durakladım. Prenses beni görmüştü muhtemelen ama hiçbir biçimde dikkate almadı, ki bu da çok doğaldı. Güzel bir manzara beni daima yüreklendirmiştir ve şimdi de bu güzel kadına aşağıdaki sözleri söylemeyi çok tabii bulmama yol açan, garip bir cesaret geldi üzerime: "Prensesler de ağlar mı? Şimdiye dek hep bunun imkânsız olduğunu sanmıştım. Böylesine yükseklere çıkmış kadınlar, diye düşünürdüm daima, saf, berrak gözlerini, bakışlarının saf ve parlak ufkunu, yüzlerindeki her daim sert ifadeyi çarpıtan, lekeleyen, kirleten gözyaşlarıyla asla incitmezler ve bulandırmazlar. Neden ağlıyorsunuz? Eğer prensesler bile ağlıyorlarsa varlıklı ve kudretli insanlar dengelerini ve mağrur, buyurgan duruşlarını kaybediyorlarsa umutsuzluğa düşüyor ve derin bir yorgunluğa gömülüyorlarsa o zaman başka ne söyleyebilir insan ve kadınlı erkekli dilencileri acı ve sefalet içinde kıvranırlarken gördüğüne, yoksulların ve ezilmişlerin perişan ellerini çaresizlik içinde kenetlediklerini, acılarını dindirmek

için inleyip sızlanmaktan ve oluk gibi akıttıkları gözyaşlarında yıkanmaktan başka yol bulamadıklarını gördüğüne bundan böyle nasıl şaşırabilir? O halde fırtınalarla ve felaketlerle sarsılan bu dünyada sağlam kalan hiçbir şey yok artık. Demek ki her şey ama her şey güçsüz. Öyleyse ben de günün birinde memnuniyetle ölürüm ve tüm bu belirsizliklerden ve tüm bu zahmetlerden başımı alıp ferahlık veren, sevimli, güzel mezarda dinlenmek üzere, umutlarını yitirmiş, hasta, güçsüz, korku dolu dünyaya zevkle veda ederim."

Yüksek sesle konuşmuş olduğum için, söylediğim her şeyi açık seçik işitmiş olan Prenses, bana kocaman gözlerle, uzun uzun ve hayretle baktı; bakışları çok ciddiydi, ama kesinlikle sert ve soğuk değildi, tersine neredeyse sevgi doluydu, besbelli iyilik vardı gözlerinde, deyim yerindeyse sanki arkadaşça bakıyordu. Bir aradan sonra, "İsminiz nedir sizin?" diye sordu bana; cevap verdim: "Tobold." Düşünceli gözlerini üzerimden ayırmadan, şöyle dedi: "Güzel ve doğru sözler söylediniz." Garip bir törenselliği vardı o anın. Ancak şimdi hızla yaklaştığı anlaşılan ayak sesleri duyulduğu için, odadan çıktım, çünkü Prenses'in önünde boş boş durmanın kesinlikle iyi bir izlenim vermeyeceğini, tersine üçüncü bir kişiyi ancak kuşkulandırabileceğini düşündüm. Ayrıca lambaları yakmanın zamanı çoktan gelmişti, çünkü daha önce de söylediğim gibi, hava artık kararmıştı. Şimdi biraz ötede homurdanan ve lanetler okuyan Kâhya'nın sesini de işitiyordum. En azından bana öyle geldi. Her şey bir yana, lambalarla ilgili bir ihmalkârlığın ortaya çıkması halinde, Kont'un ciddi bir biçimde öfkeleneceğini biliyordum ve bundan kaçınmak gerekiyordu.

Bundan kısa süre sonra Kont bir seyahate çıktı; artık bana ihtiyaç duyulmadığı için ve bu da zarif bir biçimde söylendiği için, şatodan ayrıldım. Bana iyi bir referans

mektubu hazırlama inceliğini gösterdiler; mektupta başka bazı şeylerin yanı sıra, gerçekten çok güvenilir ve ayrıca çok çalışkan ve namuslu olduğum da yazılıydı; bunun belgelenmesi beni sevindirdi tabii ki. Kâhya dostça gülerek, "Dinleyin, Tobold", dedi bana, "şimdi bizden ayrılıyor ve dünyaya açılıyorsunuz. Burada bir şeyler öğrendiniz, size her yerde ihtiyaç duyulabileceğinden hiç kuşkum yok." Sekreter, vedalaşırken bana bir topluiğne armağan etti: "Bir düzine iyi kalite gömlek de bulunduğunuz yere emin bir yolla ulaştırılacak." Teslim almakta kesinlikle nazlanmadığım, yüz mark tutarında bir ikramiye verildi. Herkes benimle çok dostça konuşuyordu. Tüm insanlar memnun ve yakın görünüyorlardı. Ertesi sabah, August'un kullandığı bir arabanın tepesinde, şatonun bulunduğu tepeden aşağı uçuyordum. Bulutlu gökyüzünde beliren nemli, parlak bir güneş ışığının zirveye taşıdığı o neşeli yolculuğu asla unutmayacağım. Büyük, varlıklı bir bey gibi oturuyordum arabada ve daha sonra oldukça küstah bir tavırla dudağıma iliştirmek üzere Fransız tütününden bir sigara sararken şen bir taşkınlık ve içten gelen bir yaşama sevinciyle haykırdım: "Şimdi bir adam oldum. Şimdi karşıma ne çıkarsa çıksın, cesaretle göğüslerim, meydan okurum ona, korkmadan ve umutla dikilirim karşısına. Şimdi sanki bütün dünyayla ya da en azından yarısıyla başa çıkabilirim gibi geliyor bana. Gurur, yanılsama, muhteşem yıldız! Kendimi harika hissediyorum. Şimdi öyle bir yaşama hevesi ve gücü var ki içimde, gerçekten kahkahalarla gülmekten alamıyorum kendimi. Kendimden geçiyorum! Yabani bir at olmak ve dörtnala neşeli diyarlara doğru koşturmak için yanıp tutuşuyorum. Tanrısal bir güzellik, ilahi bir iyilik var bu dünyada. Ne büyük zevk bu! Korkuları, sıkıntıları anlamıyorum artık. Hayat bir gül ve ben göğsümü gururla kabartmak ve bu gülü koparabileceğime kendimi

inandırmak istiyorum. Yeryüzü gümbürdeyerek ayaklarımın önüne kapanıyor. Gökyüzü azıcık mahcup maviliğini parça parça gösteriyor. Bu alameti iyiye yormak istiyorum. Dünya; Seninle mücadele etmek istiyorum. Henüz çıktım bir yaşantının içinden ve şimdi de daha geniş, daha uzak yaşantılara doğru seyahat ediyorum, at sürüyorum, yol alıyorum ve yürüyorum. Canlı hayat, canlı tecrübe, hoş geldiniz, sefalar getirdiniz! Güzel olan bu: Bir şeylere dayanmalı insan, bir şeylere katlanmalı. Sıkıntıya neşeyle, güçle katlanınca hayat bir oyun kadar kolaylaşıyor. O halde haydi, yılmaz bir usta yüzücü gibi atılalım dalgalara! Bana öyle geliyor ki, daha şimdi bir şeylerin üstesinden geldim ve artık sağlam adımlarla ve kararlı bakışlarla yürüyebilirim ileriye.

XX. yüzyılın en gizemli edebî dehalarından biri olarak değerlendirilen Robert Walser, Kafka ve Musil'in ekolünden.

© Suhrkamp Verlag

İsviçreli yazar Robert Walser'in *Gezinti*'de yer alan öyküleri, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve İsviçre'de az sayıda basılan derlemelerde yer aldı. Elinizdeki kitap, Robert Walser'in 1917 yılında, savaş bütün hızıyla sürerken, bir otel odasında yazdığı aynı adlı anlatı ile "küçük düzyazı" adını verdiği öykülerinden kitaplaştırdığı kimi çalışmalarını bir araya getiriyor.

Düzyazının ustası Robert Walser'in öyküleri, farklı bir havayla nefes alıyor. Dünyayı bir çocuğun gözlerinden görürcesine saf, aynı zamanda şaşırtıcı derecede gerçekçi bir atmosferi var bu öykülerin. Naif bir anlatımı, günlük yaşama dair güçlü gözlemlerle besliyor Walser.

Dünya onu geç fark etmiş olsa da bugün hiç tartışmasız XX. yüzyılın ve modern dünya edebiyatının en önemli yazarlarından sayılan Robert Walser'den bahsederken Hesse, "Yüz bin okuru olsaydı, dünya daha güzel bir yer olurdu," demişti.

Gezinti, sadece bu sözler için bile okunması gereken bir kitap.

adımlar schritte KİTAPLAR
ALMANYA AVUSTURYA İSVİÇRE

Ernst Reuter Girişimi
Ernst Reuter Initiative

Kapak resmi: HANS BALUSCHEK

ISBN 978-975-07-1396-5

15 TL
KDV DAHİL